

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

De Prima Expeditione Attilae Regis Hvnnorvm In Gallias Ac De Rebus Gestis Waltharii Aquitanorvm Principis Carmen Epicvm Saecvli VI. - Cod. Karlsruhe 647 und Cod. Karlsruhe 648

ex codice manuscripto ...

Cod. Karlsruhe 647

Eccardus <I., Sangallensis>

Lipsiae, 1780

[Fließtext]

[urn:nbn:de:bsz:31-230153](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-230153)

Tertia pars orbis, fratres, Europa vocatur,
 Moribus ac linguis varias et nomine gentes
 Distinguens cultu tum religione sequestrans.
 Inter quas gens Pannoniae residere probatur,
 5 Quam tamen et Hunos plerumque vocare solemus.
 Hic populus fortis virtute vigebat et armis;
 Non circumpositas solum domitans regiones,
 Littoris Oceani sed pertransiuerat oras,
 Foedera supplicibus donans sternensque rebelles.

1. *Fratres*) Istud vero nomen (*frater*) a quo nunc Monachi tantopere abhorrent, et Religiosis duntaxat mendicantibus seruatum volunt, olim Monachos potissimum designabat, vti eorum temporum monumenta euincunt. *Muratorius in praefat. ad Ermoldi Nigelli Carmen de laudibus Ludou. Pii inter script. rer. Ital. Tom. II. P. II.*

4. *Inter quas gens Pannoniae residere probatur.*
 5. *Quam tamen et Hunos plerumque vocare solemus.)*
Jornand. de reb. Get. p. 476. „Igitur ab Dacia et Pannonia prouincius, in quibus tunc Hunni cum diuersis subditis nationibus inuidebant egrediens Attila in Alanos mouit prociuctum.“

7. *Non circumpositas solum domitans regiones, Littoris Oceani)* Gothos, Gepidas, Alanos, Herulos, Sarmatas, Semandros, Squires, Sattagoros etc. *Vid. Deguignes Historia Hunnorum et Turcarum T. I. p. 422. Paul. Diacon. de reb. Rom. L. XV. in pr.* „Erant siquidem subiecti eius (Attilae) imperio rex ille Gepidarum famosissimus Ardaricus, Walamir etiam Gothorum regnator, nisi ipso, cui seruebat, rege nobilior, fortissimo nihilo minus gentes Marcomanni, Sueui, Quadi praeterea Heruli, Turlingi siue Tungri cum propriis regulis, aliaeque praeter has barbarae nationes Aquilonis in sinibus commorantes.“

8. *Littoris Oceani)* Ponti Euxini. *Deguignes l. I. T. I. p. 419.*
 — *Sed pertransiuerat oras)* Subiugauerunt sibi paene omnem Scythiam et Germaniam. *Deguignes T. I. p. 422.* et populauerunt omnem Thraciam.

Jornand. de regn. success. p. 475. „Hunnorum rex Attila iunctis secum Gepidis cum Ardarico, Gothisque et Walanis diuersisque aliis nationibus suis cum regibus, omnem Illyricum Thraciamque, et vtramque Daciam, Moesiam et Scythiam populatus est.“
Id. de reb. Get. p. 471. „Qua pacatur Attila Hunnorum

omnium dominus et paene rotius Scythiae gentium solius in mundo regnator; qui erat famosa inter omnes gentes claritate mirabilis — — Hae sedes erant Attilae regis, barbariam totam tenentis, haec captis ciuitatibus habitacula praeponebat.“ *Attila in orat. ad popul. c. I. p. 472.* „Postremo cur Fortuna Hunnos tot gentium victores adieret, nisi ad certaminis huius gaudia praeparasset? quis vero Moeotidarum iter aperiret maioribus nostris tot saeculis clausum ac secretum? quis adhuc inermibus cedere faciebat armatos?“
Jorn. p. 478. „Nec aliter ab Hunnorum imperio diuelli potuit gens aliqua Scythica, nisi optata cunctis nationibus in commune et Romanis mors Attilae prouenerit.“ *Id. p. 479.* „Praecipuus Hunnorum rex Attila, patre genitus Munizucco fortissimarum gentium dominus, qui inaudita ante se potentia solus Scythica et Germanica regna possedit, nec non vtraque Romanae vrbis imperia captis ciuitatibus terruit, et ne praedae reliqua subderent, placatus precibus, annum vestigal accepit.“ *Conf. Thunmann in Disquis. ex historia popul. Europae orient. T. I. p. 23.*

9. *Foedera supplicibus donans)* id est: inaequalia. De quibus *Hugo Grot. de iure belli ac paci. L. I. c. 7. § 21. p. 61.* Foedus inaequale intelligitur, quod ex ipsa vi pactiois manentem praelationem quandam alteri donat, hoc est, vbi quis tenetur alterius imperium ac maiestatem conseruare, — id est, tum operam dare, vt eius imperium in tuto sit, tum vt dignitas, quae maiestatis nomine significatur, ei constet. *Sam. Puffendorff de iure Nat. et Gent. L. VIII. c. 9. § 4. p. 1310. P. Gregor. Tholof. de Republ. L. XI. c. 11. § 10. p. 409. Proculus in l. 7. § 1. D. de Capt.* Tale foedus obtinebat inter Hunnos et Ostrogoth. de quo *Jorn. de reb. Get. p. 478.* „Ita tamen, vt saepe dictum est, (reges Ostrogoth.) imperabant vt ipsi Attilae Hunnorum regis imperio deseruerent.“

A

- 10 Ultra millenos fertur dominarier annos.
Attila rex quodam tulit illud tempore regnum,
 Impiger armis quaerens sibimet renouare triumphos,
 Qui sua castra mouens, mandauit visere *Francos*,
 Quorum Rex *Gibicho* folio pollebat in alto,
 15 Prole recens orta gaudens, quam postea narro:
 Namque marem genuit, quem *Guntharium* vocitauit.
 Fama volans pauidi regis transuerberat aures,
 Dicens: hostilem cuneum transire per *Ystrum*,
 Vincentem numero stellas, atque amnis *Marenas*.
 20 Qui, non confidens armis vel robore plebis,
 Concilium cogit, quae sint facienda? requirit.
 Consensere omnes: foedus debere precari,
 Et dextras, si forte darent, coniungere dextris,
 Obsidibusque datis censum persoluere iussum;

10. *Ultra millenos fertur dominarier annos*) Scil. M. CCC. LXX. annos secundum calculum celeberr. *Deguignes in Hist. Hunn. et Turcar.* Vol. I. p. 230 et 239.

12. *Impiger armis quaerens sibimet renouare triumphos*) Cl. *Mosbemi* legit: Impiger antiquos sibimet renouare triumphos. Causam exposuit *Iornand. de reb. Get.* p. 471. „Qui (*Attila*) quamuis huius esset naturae, vt semper magna confideret, addebat ei tamen confidentiam gladius Martis inuentus sacer apud Scytharum reges semper habitus. Quem *Priscus* historicus tali refert occasione detectum: quum pastor iniquus quidam gregis vnquam buculam conspiceret claudicantem, nec causam tanti vulneris inueniret, sollicitus vestigia eruoris insequitur: tandemque venit ad gladium, quem depascens herbas bucula incaute calcauerat, effossumque protinus ad *Attilam* defert. Quo ille munere gratulatus, vt erat magnanimus, arbitratu se totius mundi principem constitutum et per Martis gladium potestatem sibi concessam esse bellorum.“

Priscus in excerpt. legat. Paris 1609. p. 120. „Nemo vnquam eorum qui in Scythia vel alibi regnarant, tantas res tam breui tempore gessit. Totius Scythiae dominatum sibi comparauit, et ad Oceani insulas usque imperium suum extendit, vt etiam Romanos tributorum praestationi obnoxios habeat. Nec his contentus ad longe maiora animum adiecit et latius imperii fines protendere et *Perfas* bello aggredi cogitat.“

14. *Quorum Rex Gibicho*) Memoria huius Regis Francorum in aliis adhuc carminibus heroicis seruata extat. *Sehamat. in Hist. Episcopat. Wormat.* p. 61.

20. *Plebs*) Plebs apud scriptores infimae aetatis omnem populum et saepius nobiliores denotat. *Barth. Aduers.* L. XLV. c. 15. col. 2093. *Guth. Ligur.* L. IV. v. 91. 213. IX. v. 433. X. v. 310. 445. *Gregor. Turon.* L. III. c. 18. — „pertractari oportet, quid de his (*Filiis Chlodomeris Regis Francorum*) fieri debeat, vtrum „incausa Caesaria, vt reliqua plebs habeantur.“ *Fer.*

Helper. Laeta parat Carolus sociis conuiuia. — Impubem pariter plebem, castasque puellas conlocat. Conf. *I. H. Boehmer de sublimi princip. dispens. iure* S. I. c. 2. § 6.

21. *Concilium cogit*) Apud Maiores nostros Rex nihil absque optimatum vel totius populi consensu in rebus constituere poterat publicis.

Claudian. de Bello Get. v. 479.

Occultat tamen (*Alaricus Rex Wisigoth.*) ore metum, primosque suorum.

Consultare iubet bellis annisque verendos.

Crinigeri federe petres, pellita *Getarum* curia.

Ad. Brem. de situ Dan. p. 102. „reges (*Sueones*) habent ex genere antiquos, quorum tamen vis pender in populi sententia, quod in commune laudauerint omnes, illum confirmare oportet.“

Bernh. Clem. Mettingb. de Statu Milit. Germ. Sect. II. § 3. p. 69.

Aimoin. L. IV. c. 1. „*Chlotharius* respondet, conuentum Nobilium debere eam (*Brunchildem*) aggregare Francorum et communi tractatu de communibus consulere rebus, se vero iudicio illorum in omnibus pariturum, nec praeceptis promissit oblatum.“

23. *Et dextras — coniungere dextris*) *Virgil. Aeneid.* L. I. v. 408.

— Cur dextrae iungere dextram

Non datur?

24. *Obsidibusque datis censum persoluere iussum*) et infra v. 75.

Postquam compleuit pactum statuitque *TRIBVTVM*, *Attila* —

Thorm. Torf. Hist. Noruag. P. II. p. 140. „Ad *Asgrimum* misit Rex *Haraldus* cognatum suum *Thorormura*, de *Thruma Agdiae* insula ad requirendum censum, quem Rex ei indixerat. *Asgrimus* vere pendere recusauit, praetendens nunquam antea soluisse, misisse autem nuper Regi equum *Gauticum* magnamque ar-

12 Impiger antiquos sibi met renouare triumphos,

16 ————— Cantharium —————

Quindarium (imper cum S.)

18 Dicens hostilem cuneo transire per Histum,

- Impi-
- Conf
S. i. c.

rex nihil
in rebus

ph.) ore

los.
curia
a) habent
in populi
es, illum

em. Sei

der, co-
m) app-
manibus
omnibus
in a
il. Anni

is(su) n

RIETIK,

Ad Hip-
horum
in unis,
dant ver-
e, mille
quae re-

25 Hoc melius fore, quam vitam simul ac regionem
Perdiderint, natosque suos pariterque maritas.

genti vim, cui *doni* non item *tributi* nomen imponi
voluerit. Verum rex remissis muneribus tributum
exegit. Conf. Ern. Joach. de Westphalen in praefat.
Tom. IV. Monum. inedit. rer. Cimbr. et Megapol.
p. 29 et 84. Nolter v. 580

Inclita Metensi quem Francia miserat urbi
Praefectum, qui dona ferens deuenerat illo.

Solutio autem census erat signum seruitutis. Gregor.
Turon. L. V. c. 35. „Habebar tum temporis secum
Audonem iudicem, qui ei tempore Regis in multis
conferentibus malis. Ipse enim cum Mummulo Prae-
fecto, multos de Francis, qui tempore Childeberti
Regis senioris ingenui fuerant, publico triburo subegit.“

Priscus in excerpt. legat. p. 39. „Theodosium qui-
dem clari patris et nobilis esse filium; Atiliam quo-
que nobilis parentis esse stirpem et patrem eius Mun-
dichum acceptam a patre nobilitatem integram con-
seruasse, sed Theodosium tradita a patre nobilitate
excidisse; quod tributum sibi (Atiliae) pendendo, suus
seruus esset effectus. Non igitur iustam rem facit, qui
praestantiori, et ei, quem fortuna dominum demonstrauit,
tanquam seruus scelestus et improbus, clandestinas
invidias parat.“

Grot. de iure belli ac pacis L. I. c. 3. § 22. pag. 64.
„Qui vero certum quid pensitant aut ad redimendas
iniurias aut ad tutelam comparandam, quo minus
summum imperium habere possint nullam dubitandi
causam video, quamquam infirmitatis confessio de
dignitate aliquid delibet.“

Procop. L. IV. Hist. Goth. „Bis mille libras auri illico
poscebat Isidiagnus legatus Persicus. Sed Iustinianus
dare volebat annis singulis quadringentas, ut a vio-
landis induciis eo velut pignore Chosroem retineret.
Sed concessere tandem Romani summamque totam
praesente pecunia exsoluerunt, ne annua tributa pen-
dere viderentur. Adeo vocabula magis turpia quam
res ipsas auerfari mos hominum est.“

Naeniae R. Atiliae ap. Iornand. de reb. Get. p. 479.
„Praecipuus Hunnorum Rex Attila — vtraque Romanae
vrbis imperia captis ciuitatibus terruit, et ne praeda
reliqua subderent, placatus precibus annum vectigal
accepit.“

Priscus pag. 34. „Praeterea (Rom.) armorum et rei
militaris studium neglexerant, ut non solum Scythis,
sed et reliquis barbaris, qui proximas imperii Romani
regiones incolebant, quoad tributorum pensitationem
parebant.“

Iornand. c. 1. „Nam Gepidae Hunnorum sibi sedes
viribus vindicantes, totius Daciae velut victores po-
siti, nihil aliud a Romano imperio nisi pacem et annua
solennia, ut strenui viri, amica pactione postulare.
Quod et libens tunc annuit Imperator, et visque nunc
consecutum donum est. Nam gens ipsa a Romano
suscepit principe —“

Procop. de bello Goth. L. I. c. 12. „Deinde Germani
cum Burgundionibus, qui supererant, armis congressi
adeptique victoriam, eorum regem in Castellum quod-

dam regionis illius coniectum asseruarunt custodiis.
Ipsos vero ad obsequium redactos secum in posterum
militare coegerunt, ut bello captorum conditio po-
stulabat, et locis omnibus, quae Burgundiones antea
coluerant, vectigal imposuerunt.“

25. Hoc melius fore, quam vitam simul ac regionem
Perdiderint, natosque suos pariterque maritas)
Eandem sortem antiquissimis Graeciae temporibus
victae ciuitates tulerunt.

Homer. Iliad. 1. v. 587.

— — Και δι κατελεξεν ἅπαντα

Κηδέ, δὲ ἀνδραποιοί πελει, τῶν αὐτῶ ἀλλήν

Ἀνδρας μὲν κτείνῃς, πολὺν δὲ τε πῦρ ἀμείδῃς,

Τεκνὰ δὲ ἄλλοι ἀγῶσι, βαδύζωνος τε γυναικάς.

— Natosque suos pariterque maritas) Victoribus
Barbaris semper mulieres et infantes in praedam cessere.

Hom. Il. 1. v. 354.

Τῷ, μὴ τις πρὶν ἐπειγῶσθω οἰκονδε νεεσθαι,

Πρὶν τινα παρ Τρῶων ἀλοχῆ κατακοιμηθῆναι.

Δ. v. 238.

Ἡμεῖς δ' αὐτ' ἀλοχὸς τε φίλας καὶ νηπία τέκνα

Ἀξομεν ἐν νηεσσιν, ἐπὶν πτολιθρον ἔλωμεν.

1. v. 123.

Δῶσω δ' ἑπτα γυναικῶν ἀμμιμονᾶς, ἐργ' εἰδυίας,

Λεσβιδᾶς ἄς, ὅτε Λεσβὸν εὐκτιμένην ἔλεν αὐτός,

Ἐξελομένη, αἱ καλλεῖ ἐνικῶν φύλα γυναικῶν.

v. 135.

— — Ἐἰ δὲ κεν αὐτὴ

Ἄγῃ μεγά Πριαμοῖο θεοῖ θάωσ' ἀλαπαξαι'

Νηῆς ἄλις χρυσῆ καὶ χαλκῆ νηυσσῶσθω,

Ἐισελθῶν, ὅτε κεν δαταωμεθα λιθὸν Ἀχαιοί,

Τρωϊάδας δὲ γυναικῶν εἰκοσὶν αὐτὸς ἔλεσθω

Αἰ κε μετ' Ἀργεῖων Ἑλενην καλλιγῆται εἴωσιν.

Sic Nestor. Il. 7.

Foeminam possidebat

— Munere Graium

Excerptam sorti.

Vlysses Odyss. 2.

Eximiam accepi Mineaeceae plurima deinde

Sorte tuli.

Euripid. in Troad. de Cassandra.

Sibi hanc Atrides maior eximiam tulit.

Id. de nobil. femin. Troian.

„Quae principibus eximiae datae

„Erant Achiuis.“

Et de Andromacha.

Accepit illam Pyrrhus eximiam sibi.

Excerpta Fredeg. c. 10. „Wiomadus Francus fide-
lissimus caeteris Childerico, quod eum, cum a Chunnis
cum matre captiuus duceretur, sagaciter liberauit.“

Paul. Diacon. L. I. c. 27. „Alboin Cunimundum regem
Gepidarum occidit — cuius filiam nomine Rosimundam
— captiuam. Quam, quia Closoinda obierat,
in suam ut postea paruit, perniciosam duxit uxorem.“

Nobilis hoc *Hagano* fuerat sub tempore tyro,
 Indolis egregiae, veniens de germine Troiae;
 Hunc, quia Guntharius nondum peruenit ad aeuum,
 30 Vt sine matre queat vitam retinere tenellam,
 Cum gaza ingenti decernunt mittere regi.
 Nec mora; legati, censum iuuenemque ferentes,
 Deueniunt, pacemque rogant, ac foedera firmant.
 Tempore, quo validis steterat Burgundia sceptris,
 35 Cuius primatum *Herricus* forte gerebat,

Torf. Hist. Norwag. L. VI. C. III. § 1. pag. 298.
 „Haldanus — urbem ingreditur: praecessit eum
 „Vlkell, adque aedes palatinas Ingigerdis se contulit.
 „Illa ne victoriam ad suam suarumque iniuriam verte-
 „ret, supplex orauit, clemenciam quam feueritatem
 „erga sexum imbeciliorem praesertim virgines — exer-
 „cere malit, seque ad matrem ducere dignaretur. Vlk-
 „kell bono eam animo esse iussit.“

Id. cit. l. P. II. p. 26. „Captivae tamen seruorum
 „iure censitae sunt, nec liberi ex iis suscepti legitimi;
 „causae autem captiuitatis ratio nulla habita est, vi et
 „iniuria quaecumque ius praescribente.“

38 *Veniens de germine Troiae*) Constans fuit traditio
 apud Francos, se a Troianis originem ducere.

Siegebert. Gemblac. p. 478. „Vndecumque ergo de-
 „nominati sunt Franci: quantum altius colligere po-
 „tuerunt historiographi, hic Priamus regnabat super
 „eos tempore prioris Valentiniani. Nam ex ipso regis
 „nomine recolentes nobilitatem illius Priami sub quo
 „euerfa est Troia, inde gloriabantur gentis suae ma-
 „nasse primordia.“

Fredegar. Hist. Franc. epit. c. 2. „Virgili Poetae
 „narrat historia, Priamum primum habuisse Regem cum
 „Troia fraude Vlixis caperetur exindeque fuisse egressos,
 „postea Frigam habuisse Regem bifaria diuisione partem
 „eorum Macedoniam fuisse aggressam, alios cum Friga
 „vocatam Frigios Asiam peruagantes in littore Danuuii
 „fluminis et maris Oceani confedisse. Denuo bifaria
 „diuisione Europam media ex ipsis pars, cum Francione
 „eorum Rege ingressa fuit, qui Europam peruagantes
 „cum vxoribus et liberis Rheni ripam occuparunt. —
 „Et per Francionem nuncupati sunt Franci.“

Gesta Francor. c. 1. 2. „Alii autem de principibus
 „eius Priamus et Antenor cum aliis viris de exercitu
 „Troianorum XII. millia fugerunt cum nauibus qui
 „introeuntes ripas Tanais fluminis per Moetidas pa-
 „ludes nauigauerunt et petuenerunt ad terminos finiti-
 „mos Pannoniarum — Illi quoque egressi a Sicambria
 „venerunt in extremis partibus Rheni fluminis in Ger-
 „maniam oppidis, illicque inhabitauerunt.“

Partem Troianorum euerfa vrbe Boreales immigrasse
 terras pacis omnia monumenta Historiae Septentrionalis
 narrant. *io. Messenii Scandiae illustra. ac edit. Pe-
 ringskiöldi Tom. XI. p. 27. Tom. XIII. p. 18. Tom.
 XV. p. 2.*

Ex supra citato versu simul apparet, non omnes Fran-

corum fuisse Troianae originis, sed saltim quaedam
 Tribus eorum. Vid. infra v. 725.

34 *Tempore, quo validis steterat Burgundia sceptris*)
 Poeta noster scripsit circa finem Saec. VI. vbi iam Bur-
 gundionum res prostratae erant, et a Francis in prouin-
 ciae formam redactae.

35 *Cuius primatum Herricus forte gerebat*) Anti-
 qui enim Burgundionum Reges facile ab officio remo-
 uebantur. *Ammian. Marcell. L. XXVIII. c. 5.* „Apud
 „hos generali nomine rex appellatur Hendinos et ritu
 „veteri potestate deposita remouetur, si sub eo Fortuna
 „tirubauerit belli vel segetum copiam negauerit terra,
 „sicut solent Aegyptii casus huiusmodi assignare rectori-
 „bus, nam sacerdos apud Burgundios, omnium maxi-
 „mus vocatur Synistus, et est perpetuus, obnoxius
 „nullis discriminibus, vt Rex.“

— *Herricus*) Initia regni Burgundici perobscura
 sunt, non tam ex paucitate monumentorum quam ex
 peruersa Genealogicorum consuetudine, ex omnibus
 Regum nominibus, quae apud antiquos scriptores de
 aliquo populo reperiuntur, statim series genealogicas
 necendi, et omnibus vnum eundemque Thronum ad-
 scribendi. Priscis temporibus, gente adhuc moribus bar-
 baricis imbuta, semper imperia inter plures filios Regios
 diuidebantur, et vnusquisque cum suis subditis quan-
 quam commune totius gentis nomen retinerent, singu-
 larem populum constituit. Quare scriptores medii
 aevi, praesertim extranei, saepius aliquem Regem vni-
 versae gentis appellant, qui vni tantum parti prouinciae
 praefuit. Ita: (vt inter innumera exempla vnum pro-
 ducam!) apud *Adam. Bremens. L. I. c. 4.* Theodoricus
 rex Francorum nominatur, cum in specie esset Rex
 Austrasiae, sc. quartae partis totius regni Francici. Ex
 primis Burgund. regibus absque auctoritate genealogiam
 conficere tanto periculosius est, quanto se facilius sub-
 diti ipsorum regimini subtraxerunt, et alios pro lubitu
 sublimauerunt. *Amm. Marc. XXVIII. 5.* Herricus
 regnauit inter a. 436. quo Gundicarius cum prole sua
 ab Hunnis exturbatus fuerat, et a. 455. vbi duo alii
 Reges Gundiuccus et Hilpericus occurrunt. Nisi iste
 rex alius examinis Burgundionum fuerit, quod valde
 credibile est, cum inter reges, quos Gundobaldus, qui
 vixit a. 500. inter antecessores suos nominat, Gundica-
 rius nullus occurrat. *Lex Burgund. Tit. III.* „Si quot
 „apud regiae memoriae autores nostros, id est, Gibi-
 „cum, Godomarum, Gislaharum, Gundaharium, patrem

Hilfgunt (Hildcund)

37. Nobilitate quidem pollens ac stemmate formae . . .

42. Attila sed celeres mox huc deflectit habenas

44. Ibant equati (Spiritus) oequati (Cod. Paris.)

=====

5

Filia huic tantum fuit vnica, nomine *Hiltgund*,
 Nobilitate quidem pollens ac stemmate famae.
 Debit haec heres aula residere paterna,
 Atque diu congesta frui, si forte liceret!
 40 Iamque Auares firma cum Francis pace peracta
 Suspendunt a fine quidem regionis eorum,
 Attila sed celeres mox illuc flecit habenas,
 Nec tardant reliqui Satrapae vestigia adire.
 Ibant aequali numero, sed et agmine longo;
 45 Quadrupedum cursu tellus concussa gemebat,

„quoque nostrum et patruos, liberos fuisse confiterit,
 „in eadem libertate permaneant.“

Tempore Chilperici Burgundorum regis ipsorum
 rempublicam in tres diuisam fuisse partes, docet *Fouca-*
magne in Memor. Acad. Paris. Tom. VIII. p. 486.

36. *Hiltgund*) Hildegunt significat in antiqua lingua
 vernacula nobilem viraginem et Virginem bellatricem.
 Vid. *Wachter in gloss.* col. 247.

38. *Debit haec haeres aula residere paterna*) In
 regnis et principatibus Germanorum post filiorum semper
 filiarum successioni locus dabatur. *Tacit. de Mor.*
Germ. c. 45. „Suionibus Sitonum gentes continuantur.
 „Cetera similes, vno differunt, quod femina dominatur.“

„Quasi perpetuum fuisset non aliud dominium ibi ferre,
 „quam feminarum.“ ceu hunc locum egregie expli-
 „cauit ornamentum literarum septentrionalium *Otto*
Sperling in Comment. de tituli Konung apud Danos
origine eiusque maiestate et potestate. Hauniae 1707.
 p. 259. *Iustjn.* L. II. c. 1. (Barbari) „non virorum im-
 „perio magis, quam feminarum virtutibus clauere.“
Homerv. Iliad. 2. 188. 3. 135. *Seruius Maur.* *Honor.* ad
 L. I. *Aeneid.* v. 646. „Quia antiquitas etiam foe-
 „minae regnabant, praesertim primogenitae“ *Claudi-*
an. L. I. in *Eutrop.* v. 322.

„Reginarumque sub aruis Barbariae pars magna
 iacet.“

Priscus Sophista inter excerpta Legat. interpr. Car.
Cantaclaro Paris. 1643. p. 40. „Sed Attilas antequam
 „in eam expeditionem ingrederetur, rursus legatos in
 „Italiam misit, qui Honoriam poscerent. Etenim se-
 „cum matrimonium pepigisse; cuius rei, vt fidem face-
 „ret, annulum ab ea ad se missum per legatos, quibus
 „tradiderat, exhiberi mandauit. Itaque Imperii partem
 „sibi Valentinianum cedere aequum censebat, quam
 „pater Honoriae reliquisset, sed hac illam frater, quae
 „eius erat auaritia et cupiditas, priuarat.“ *Jordanes de*
reb. Get. c. 42. p. 475. „Illud prae omnibus denun-
 „tians atque inter minando discernens, grauiora se in
 „Italiam illatum, nisi ad se Honoriam Valentiniani
 „principis germanam, filiam Placidiae Augustae cum
 „portione sibi regulium opum debita mitteret.“

Vid. de Success. Feminarum pluribus *Jo. Iac. Reinbart*
 in *Comment. de praerogatiua success. filiar. prae agna-*
tis. Gieslæ 1746.

Otto Sperling de regio titulo apud Danos et omnes
 Septentr. p. 258. seqq.

Petr. Gregor. Tbolof. de republ. L. VII. c. 11. § 27-64.
 p. 269. seqq.

Iust. Henr. Boehmer in iure publ. Vniuers. L. III. c. 4.
 § 24. p. 647.

Mart. Mager a Schoenberg de Aduocacia arm. c. VII.
 p. 277 et 280.

Nicol. Hieron. Gundling de Feudis Vexilli § 41. pag.
 119. seqq.

39. *Atque diu congesta frui*) Scil. Diu congestis The-
 sauris. Nam Veteres admodum opibus inhiabant.

Greg. Turon. L. III. c. 20. L. IV. c. 26. L. VI. c. 34.
Fredegar. c. 30. 42.

Ann. Pith. ad a. 718.

Thom. Bartholin. *Ant. Dan. de caus. consentae a*
Dan. adhuc Gent. mortis L. II. c. 9.

— *Si forte liceret*) Si forte se casus daret, vt Her-
 ricus sine filio decederet; vel si forte regnum incolume
 staret.

41. *Suspendunt a fine quidem regionis eorum*) Sub-
 audi: *vestigia.*

42. *Attila*) Cuius prosopographiam ita fecit *Jor-*
mand. in reb. Get. p. 471. „Erat namque superbus in-
 „cessu, huc atque illuc circumferens oculos, vt elati
 „potentia ipso quoque motu corporis appareret. —
 „Forma breuis, lato pectore capite grandiori, minutis
 „oculis, raris barba, canis aspersus, sumo naso, teter
 „colore originis suae signa restituens“ *Caet. Iuuen.*
Calan. Dalm. ap. Barth. col. 2661. „Erat autem Attila
 „Rex superbus incessu, huc et illuc circumferens oculos,
 „ita in omnibus suis arrogans, vt eius iactantiae superbia
 „ex corporis gestibus, quibuscunque, etiam incognitis,
 „facile cognosceretur. Corpore fuit breuis, itatura
 „tamen prope iusta, lato pectore, capite grandi, oculis
 „minutis, longisque et acutis auribus, hirsutis et hispidis
 „erjribus, rara barba, sed more suo demissa, canis qui-
 „dem aspersus, sumus naso, colore subrufus, moribus
 „terus, audacia pronus et vere originis suae barbarae
 „signa vel lineamenta demonstrans, ore paruo, latis
 „tamen labiis, vt fere ab omnibus caninae dicerentur,
 „vno dentium, qui foras eminebat, plus iusto faciem
 „dehonestante.“

Scutorum sonitu pauidus superintonat aether.
 Ferrea silua micat, totos rutilando per agros;
 Haud aliter, primo quam pulsans aequora mane
 Pulcher in extremis renitet sol partibus orbis.
 50 Iamque Ararim Rhodanumque amnes transiuerat altos,
 Atque ad praedandum cuneus dispergitur omnis,
 Forte Cauillonis Hericus fedit, et ecce
 Attollens oculos speculator vociferatur:

50. Iamque Ararim Rhodanumque amnes transiuerat
 altos)

A. 413. Burgundi regnum suum intra fines Galliarum
 fundauerunt. Oros. L. VII. c. 38.

M. A. Cassiodor. in Chron. „Lucianus V. C. Cos. His
 „Coss. Burgundiones partem Galliae Rheno tenuere
 „coniunctam.“

Prosper in Chron. ad a. 414. „Burgundiones partem
 „Galliae propinquantem Rheno obtinuerunt.“ Id. ad
 „a. 436. „Eodem tempore Gundicarium regem, intra
 „Gallias habitantem Aetius bello obtriuuit, pacemque
 „ei supplicanti dedit, qua non diu potitus est, siquidem
 „illum Hunni cum populo suo et stirpe deleuerunt.“

Cassiodor. c. l. ad a. 435. „Theodosius XV. et Valen-
 „tinianus IV. — Gundicarium Burgundionum regem
 „Aetius bello subegit, pacemque ei reddidit supplicanti:
 „quem non multo post Hunni peremerunt.“ Lapsu XV.
 annorum. Nam ista clades demum a. 454. contigit.
 Paull. Diacon. L. XV. p. 364. „Artila itaque primo im-
 „petu mox ut Gallias ingressus est, Gundicarium Bur-
 „gundionum regem sibi occurrentem protulit.“ Gregor.
 „Turon. Hist. L. II. c. 9. „Burgundiones quoque
 „Arianorum sectam sequentes habitabant trans Rhoda-
 „num, qui adiacet ciuitati Lugdunensi.“ Foucemagne
 in Memor. literar. Acad. Paris. Tom. VIII. pag. 518.
 Conf. Io. Iac. Chifflet. in Vesont. P. I. c. 46. p. 192.
 Ioach. Erdm. Schmidt in prim. lin. Hist. regni Germ.
 Sect. I. § 65. p. 12. Lud. Alb. Gebhardi in Historia
 genealogica ordinum Imperii Germanici Tom. I. p. 77.
 Io. Dan. Schoepfflin Alsatiae illustr. T. I. p. 177.

51. Cuneus) A. Gell. Noct. Att. L. X. c. 9. „Vocabula
 „sunt militaria, quibus instructa certo modo acies ap-
 „pellari solet, frons, subsidia, cuneus etc.“ Veget.
 L. III. de re milit. c. 19. „Cuneus dicitur multitudo
 „pedum, quae iuncta acie prima angustior, deinde
 „latior procedit, et aduersariorum ordines rumpit:
 „quia a pluribus in vnum locum tela mittuntur, quam
 „rem milites appellant caput porcinum.“ Isidor. Ori-
 „gin. L. IX. c. 3. „Cuneus est collecta in vnum militum
 „multitudo; vnde propter quod in vnum coit et ipsa
 „coitio in vnum, cuneus nominatus est, quasi cuneus,
 „eo quod in vnum omnes coguntur.“

Hac forma aciei plerique Barbarorum vsi sunt. De
 Francis celeberrimus locus exstat Agathiae Schol. L. II.
 de gest. Iust. „Erat iis forma aciei velut in rostrum.
 „Litterae enim a assimilabatur. Et anterior pars qua
 „in actum definebat, tecta et densa erat quia scutis
 „vndique muniebatur. Dixeris caput eos porci structura

„ea efformasse. Cura autem vtrunque secundum or-
 „dines et cohortes in profundum composita, et plera-
 „que parte in obliquum extensa, deibant paullatim et
 „disiungebantur, donec in maximam latitudinem pro-
 „gressa desinerent, ita vt medius locus vacuus relin-
 „queretur, et terga militum nuda per ordinem con-
 „spicerentur.“ Quae omnia tabula aenea et docta ex-
 „plicatione egregie illustrauit pereruditus Iesuita G.
 „Daniel in Historia rei militaris Francorum, Tom. I.
 p. 18. Tab. III.

Sed Cuneus saepius Historicis significat multitudinem
 confertam. Iust. Lips. de Milit. Rom. L. IV. Dial. VII.
 Opp. Tom. III. p. 203. Quae etiam est significatio
 huius versus.

52. Forte Cauillonis Hericus fedit. —)
 Plures Historiographorum nostri temporis, paucos Bur-
 gundionum, qui crudelem istam cladem a. 436. acceptam
 sospites effugerunt, in Sabaudiam concessisse, et a Va-
 lentiniano III. inter Rhodanum Ararimque sedes acce-
 pisse narrant. Conr. Sam. Schurzsteisch in Hist. vet.
 regni Burgund. c. III. inter opp. hist. p. 192. seq. Io.
 Dan. Koeler Diss. I. de Carolo Bell. vlt. Burg. duce.
 p. 6—8. Io. Dan. Schoepfflin in Burgundia Cis- et
 Transiurana p. 5. seq. Sed iam supra obseruatum est,
 Gundicarium, qui in ista clade obiit, a Gundebaldo
 inter antecessores suos minime nominari. Ideoque
 vero similis est, eum saltem super aliquam partem Bur-
 gundionum, regem fuisse.

— Cauillona (plur. neutr.) f. Cabillonum est vrbs quae
 hodie dicitur Châlons sur Saone. Biefter.

53. Attollens oculos speculator vociferatur) De spe-
 culatoribus romanis vid. Guido Pancivoli in Thef. var.
 lect. L. II. c. 142. p. 316. Iac. Cuiacii Obseru. L. VI.
 c. 33. opp. T. III. col. 135. 136. Iac. Raenard. Con-
 iectan. L. III. c. 14. p. 83. Iust. Lips. in Comment. ad
 Taciti L. I. Hist. p. 462. 463. 477. Godesch. Stewech. in
 Comment. ad Veget. de re mil. p. 78. 271. 307. 476.
 Claud. Salmaf. in not. ad Ael. Spart. Hadrian. p. 106.
 107. Inprimis vero Ezech. liber Baro de Spanheim in
 opere de vsu ac praestantia numismat. Tom. II. p. 402.
 rationem speculatorum apud populos Boreales optime
 exposuit.

Rich. Staniburghus de rebus in Hibernia gestis L. I.
 p. 33. „In primis vero castellano praesidio se tuentur,
 „ne illis quiescentibus nocturna vis inferatur. Quare
 „vt tale quiddam incommodi de nocte non accidat,
 „habent in castelli vertice, tanquam in specula excubias,
 „quae saepissime vociferant, et in frequentibus clamo-

52. Babilonis uel Heriricus

linen
VII
catis

Bur-
optan
a Va-
acce-
l. vet.
la.
dace.
li- et
um est,
ebildo
leoque
m Bur-

es que

De spe-
of. an-
L. VI
d. Co-
ment. ad
uul. s
op. et
p. et
uul. s
p. et
a quae

li L. I
tanta,
Que
atque
tanta,
a clau-

54 — — — — — *consurgit* — — —

68. In Parisiensi legebatur: *simulare* sed corrig. coeva manu in: *similare*

59 — — — — — *qua nos uirtute* — — —

62 — — — — — non legitur: *est*

63 — — — — — — — — — *firmant*

7

if

„Quaenam condense confurgunt puluere nubes?
 55 „Vis inimica venit. Portas iam claudite cunctas.“
 Iam tum, quid Franci fecissent, ipse sciebat
 Princeps, et cunctos compellat sic seniores:
 „Si gens tam fortis, cui nos simulare nequimus,
 „Cessit Pannoniae, qua vos virtute putatis
 60 „Huic conferre manum, et patriam defendere dulcem?
 „Est satius, pactum faciant, censumque capebant.
 „Vnica nata mihi est, quam tradere pro regione
 „Non dubito: tantum pergant, qui foedera firment.“
 Ibant legati, totis gladiis spoliati,

„ribus maiorem partem noctis vigilant. Atque has vo-
 „ciferationes idcirco iterant, ut nocturnis furibus et
 „viatoribus significant, patremfamilias non ita arcte et
 „grauiter dormire, quin promptus et paratus sit; nam
 „experefaciunt eum vigilans, quoties inimicorum ad-
 „uentum suspicantur, hostes a suis laribus viriliter rei-
 „cere atque si peropus sit, etiam in campo cominus
 „ferro decertare.“

57. — *Et cunctos compellat sic SENIORES*) Optimates.
Gregor. Turon. L. V. c. 48. „Seniores laicos.“ *L. VI.*
c. 24. „Maiores Regis et Dominos suos atque seniores.“
L. VII. c. 36. „Seniores regni et regni principes.“
Concil. Aruern. de 535. Can. XV. „Senioribus Francis
 „seu Maioribus; qui in villis suis seu in aula commo-
 „rantur, praecipit. — *Hert. in Notit. Vet. Francor.*
regni c. 3. § 24 p. 24.

58. *Si gens tam fortis*) *Eginhard. in Vita Karoli M.*
c. 16. „Erat semper Romanis suspecta Francorum po-
 „tentia. Unde et illud Graecorum extat prouerbi-
 „um: τοι φραγκων φιλαν εχτες, γαιτην αν εχτες.
Sidon. Apollin. Carm. V.

— *Si forte premantur* (Franci)
 Seu numero, seu forte loci, mors obruit illos
 Non timor: inuicti perstant, animoque superstant
 Iam prope post animam.

A. Gall. in panegy. ad Max. „— aut trucem Fran-
 „cum serina sola carne distentum qui vitam pro victus
 „sui utilitate contemnat, quantae molis sit superare vel
 „capere? quod tu Imperator et nuper in Italia et in
 „ipso conspectu Barbariae paulo ante fecisti.“
Cassiodor. Var. L. III. c. 3.

Agath. L. I. „Validos esse Francos et hostibus in-
 „expugnabiles finitimisque imperare: ac suorum quidem
 „nihil amittere, quamplurima vero acquirere.“ *Greg.*
M. L. V. Ep. 6. „Quanto ceteros homines regia dignitas
 „antecedit, tanto ceterarum gentium regna regni Fran-
 „corum culmen antecedit.“

— *Cui nos simulare nequimus*) Burgundiones se-
 mature romanis moribus imbuebant, ideoque ab aliis
 populis Germanicis ob leuitatem despiciebantur.

Oros. Hist. L. VII. cap. 19. „Hos (Burg.) quondam
 „subacta interiori Germania a Druso et Tiberio adopti-
 „vis filiis Caesaris Augusti per castra dispositos aiunt in

„magnam coaluisse gentem, atque ita nomen ex opere
 „praesumpisse, quia crebra per limitem habitacula con-
 „stituta Burgos vocant, eorumque esse praeualidam et
 „perniciosam manum Galliae hodie testes et sunt in
 „quibus praesumpta possessione consistunt: qui prou-
 „dentia Dei omnes Christiani mox facti, Catholica fide
 „nostrisque clericis, quibus obedirent receptis, blande
 „mansuete, innocenterque viuunt, non quasi cum sub-
 „iectis Gallis verum fratribus Christianis.“

Abb. Dubos. in Hist. Crit. cond. Mon. Franc. T. I.
 p. 194.

— *Simulare*) in sensu primitiuo pro aequiparare.

61. *Est satis Est nimis.* De qua significatione vo-
 culae *satis* ita *Caspar Barth. in Aduers. L. XXIX. c. 13.*
 col. 1387. *Optat. Afric. p. 14.* „Haereticos a domo
 „veritatis satis extorres.“ *Satis* valet *nimis.* *Cael.*
Aurelian. L. I. Acut. c. 11. „dabimus vinum temporis
 „mediocris ut neque verustum neque satis nouum sit.“

Qui locus inserta vocula male corrumpitur a correctore.
 Sic et *Plinius Valerianus L. I. c. 8. Arnob. L. V.*
 „Quia nefarium videbatur satis, patrem cum filia comi-
 „nus vxoria coniugatione misceri.“ Sic saepius *Hiero-
 nymus, Augustinus, Rufinus, Alcuinus, Flaccus praef.*
art. Grammat. et alii e quibus plura ad *Claudian.*
 Alias vero *satis* extenuare ac minuere solet vim no-
 minis, cui additur: ut *Cicero VII. ad Attic. Ep. 7.*
 „neque tamen quemquam bonorum aut satis bonorum
 „dubitare“ id est, mediocriter bonorum. Id. in iisdem
 epistolis *satis bonos* dixit eodem significatione. Et in *Ca-
 rone M.* sic intelligendum quod in eius apophthegmate
 est, *satis bene pacere.* Sic utitur *Laetantius* optimus
 Ciceronis imitator. *L. VI. c. 13.* „Primus est virtutis
 „gradus, malis operibus abstinere, secundus etiam malis
 „verbis, tertius etiam cogitatione rerum malarum.
 „Qui primum gradum ascendit satis iustus est; qui se-
 „cundum, iam perfectae virtutis; qui tertium, is vero
 „similitudinem Dei assecutus videtur.“ *Conr. Ritters-
 bus. in Annotat. ad Gunth. Ligurin. L. IX. v. 369.*
 Fischer.

Scriptum quidem esse videtur *satis*; sed dubio pro-
 cul, quod et versus ratio postulat, legendum est *satius.*
Est satis i. e. melius est, praestat, pactum faciunt etc.
 Bießer.

65 Hostibus insnuant, quod regis iussio mandat,
 Vt cessent vastare, rogant. Quos Attila ductor,
 Vt solitus fuerat, blande suscepit, et inquit:
 „Foedera plus cupio, quam proelia mittere vulgo,
 „Pace quidem Huni malunt regnare, sed armis
 70 „Inuiti feriunt, quos cernunt esse rebelles.

64 totis) pro omnibus. Vti bene *Barth. Aduers.* L. I. c. 4. col. 8. Totum signat omnia velut vniuersum dicas, *Vict. Vitens.* „incendio atque homicidiis totum exterminantes.“ Vid. *Auson. Popma de different. Verb.* L. III. p. 414. Antiquissimi enim Germanorum duos gladios adpendebant alterum longiorem dextro latere, alterum breuiorem, quem scriptores mediae aetatis Cultrum vel Cultellum appellant, laeuo, ut videre est in *Hist. Milit. Franc. R. P. Danielis* Tom. I. p. 4. Tab. II. vbi alter tamen in laeuo latere pugionis instar positus nimis brevis efformatus esse videtur. Vid. *Mon. Boica*, passim.

Dio Coccei. in Caes. p. 95. „Adeo autem cum impetu Romani eos (Germanos) inuaserunt, ut nec contis, nec gladiis illis longioribus vti possent, imo multi etiam vsu breuiorum gladiorum priuati, manibus et dentibus depugnarent.“

Diodor. Sicul. Bibl. L. VI. „Gladios ferunt ancipites et vtrinque incidentes, ferro praestantissimo factos, habentes et gladiolos XII. digitorum adiunctos, quibus vtuntur iuncta pugna et in complexu.“

Differentiam vtriusque eleganter descripsit Poeta noster infra v. 333.

*Et laeuum femur ancipiti praecinxerat ense
 Aequo alio dextro pro ritu Pannoniarum,
 Is tamen ex una dat tantum vulnera parte.*

Conf. Casp. Barth. in Comment. ad L. V. Briton. Philipp. p. 312. *Daniel in Hist. Milit. Francor. T. I.* p. 301. *Iust. Lips. in Comment. ad Taciti Annal.* L. I. p. 52. *Id. Ge. Effor. in Obseru. Iur. feud. Obs.* 64. p. 55.

— totis gladiis spoliati) victos proiectis armis pacem petere oportebat. *Caesar de bello Gall. L. V.* „non esse consuetudinem populi Rom. villam accipere ab hoste armato conditionem.“ *Id. L. II. c. 31.* „Attuaticis respondit, se magis consuetudine sua, quam merito eorum ciuitatem conseruaturum, si prius quam aries murum attigisset, se dedissent, sed deditionis nullam esse conditionem nisi armis traditis.“ L. VII. c. 40. „Hedui manus tendere, deditionem significare et proiectis armis mortem deprecari incipiunt.“ L. III. c. 21. Sontiates legatos ad Crassum mittunt: seque in deditionem, ut recipiat, petunt. Qua re impetrata arma tradere iussi faciunt. *Liv. L. VI. c. 8.* „Volsci abiectis armis sese dediderunt.“ *Id. L. XL. c. 41.* „Montanorum Ligurum ab A. Posthumio vineae caecae frumentaue deusta, donec cladiibus omnibus belli coacti in deditionem venerunt, armaque tradiderunt.“ *Ann. Marcellin. L. XVII. c. 12.* de Sarmatis a Constantio debellatis: „Omnes clypeis telisque proiectis, manus precibus dedisse.“ *Helmold. in Chron. Slav.*

L. I. c. 92. § 7. „Tunc conductu clarissimi comitis exierunt de munitione Wertizlaus et omnes nobiles Slauorum et venerunt ad pedes Ducis, vnusquisque ensis super verticem suum.“ *Hadr. Vales. L. XII. Rer. Franc. ad a. 594.* „Reges Francorum et proceres more militum Romanorum gladio lato cingi consueuerunt, et maximae ignominiae loco ferebant, si discingerentur, idemque apud eos erat baltheo ac dignitate nudari.“ Forma, qua victi supplices veniam petierunt, videre est ap. *Menesfalcon. in Monument. Monarch. Franc. Tom. I. Tab. 46.* et in *Memor. Acad. scient. elegant. Paris. T. VI. p. 739. 753.*

68. Foedera plus cupio, quam proelia mittere vulgo,
 Pace quidem Huni malunt regnare, sed armis
 Inuiti feriunt, quos cernunt esse rebelles)

Haec oratio plane conuenit ingenio Attilae generoso, quod Iornandes loco infra excitando et doctus *De-guignes in Hist. Hunnorum* Tom. I. p. 430. optime descripsit. Attilae singularitas et temperantia insigniter laudatur a *Prisco* p. 67. „Sed caeteris quidem barbaris et nobis coena omni eduliorum genere referta et instructa praeparata erat, et in discis argenteis reposita, Attilae in quadra lignea et nihil praeter carnes. Moderatum pariter in omnibus reliquis sese praebat. Conuiuiis aurea et argentea pocula, quibus bibebant, suppeditabantur, Attilae poculum erat ligneum. Frugalis admodum illius vestis, nihil quo ab aliorum vestibus dignosci posset, habebat, nisi quod erat pura et impermixta. Neque enim ensis erat aliqua illustri elegantia conspicuus neque calceorum barbarorum ligamina, neque eius equi frena ut reliquorum Scytharum auro aut lapidibus et aliis huiusmodi pretiosis gemmis erant ornata.“ *Id. p. 68.* „Itaque tunc arrepta festiuitatis occasione progressus et forma et habitu et pronuntiatione et verbis confuse ab eo praelatis, modo Atoniorum, modo Hunnorum, modo Gothorum linguam intermiscens, omnes lactitia et hilaritate effudit, et effecit, ut in risum, qui sedari et extingui non poterat, prorumperent. Sed Attilas semper eodem vultu, omnis mutationis expertus et inmetus permansit, neque quicquam facere aut dicere, quod iocum aut hilaritatem praese ferret, conspectus est: praeterquam quod iuniorum ex filiis introeuntem, et aduentantem, nomine Irnach, placidis et laetis oculis est intuitus et cum gena traxit.“ Ad quem locum hanc adiecit notam. *Eruditiss. Ioh. Caesar Balengerus in splendido opere de Imperat. Rom. L. II. c. 40. p. 139.* „Quia semel de scammate exiui, longius excurram et frugale magni illius Attilae conuiuium subiciam, ut quantum moderatione et temperantia Traianum, Marcum Philosophum, Severum Alexandrum et reli-

71 - - - - - destram det. - - -

73 - - - - - ~~relig~~ reliquid.

80 - - - - - Heriricus

81 - - - - - quod

„Rex ad nos veniens, pacem det, atque resumat.“
 Exiuit princeps, asportans innumeratos
 Thesauros, pactumque ferit, natamque relinquit.
 Pergit in exilium pulcherrima gemma parentum.
 75 Postquam compleuit pactum, statuitque tributum,
 Atila in occiduas promouerat agmina partes.
 Namque Aquitanorum tunc *Alphere* regna tenebat,
 Quem sobolem sexus narrant habuisse virilis,
 Nomine *Vualtharium*, primaeuo flore nitentem.
 80 Nam iusiurandum *Herricus* et *Alphere* reges
 Inter se dederant: pueros quod confociarent,
 Cum primum tempus nubendi venerit illis.

W

X

„quos melioris notae Romanos Imperatores vicerit, intelligas.“ *Iornand. in reb. Geticis p. 471.* „Bello- rum (Atila) quidem amator, sed ipse manu tempe- cans, consilio validissimus, supplicanti- bus exorabilis, propitius in fide semel receptis. — Qui quamuis huius esset naturae, vt semper magna consideret, addebat ei tamen confidentiam gladius martis inuen- tus, facer apud Scytharum reges semper habitus. — Quo illo munere gratulatus, vt erat magnanimus, arbitratur, se totius mundi principem constitutum et per Martis gladium potestatem sibi concessam bel- lorum.“

Iam circa finem Seculi IV. Aquitaniae a reliquis Gal- liarum prouinciis segregatae fuerunt, ita vt separatam remp. constituerent. *Memoire sur les Divisions, que les Empereurs Romains ont faites des Gaules en plusieurs provinces par M. de la Bayre. Tome VIII. des Mem. de Literature p. 415 et 425. suu. Du Bos Hist. critique de l'établissement de la Monarchie Française Tom. I. p. 292. Zosim. Hist. L. VI.* „Itidem totus tractus Aremoricus aliaeque Gallorum prouinciae Britannos imitatae consimili se modo liberarunt, eiectis magi- stratibus Romanis et sua quadam Republica constituta pro arbitrio.“ Tractus Aremoricus et Aquitania sunt vnum idemque, prout terminus in latiori seu angustiori significato sumitur. Vid. *Ant. Dadin. Alteserra L. I. rer. Aquitan. c. 1. p. 5.* qui hanc rem multis auctori- tatibus comprobauit, simulque docuit, Aquitaniam Cel- tica lingua Aremoricam dictam fuisse. *Mor l. More* nimirum est *agua* vel *mare*. Caeterum istos populos post defectionem a Romano Imperio liberamreipublicae formam adoptasse, ceu credidit *Celeberr. Dubosius*, ex antiquis monumentis minime constat, contrarium potius ex nostro auctore probatur. Quocum consentire videtur *Vetus Notitia Imperii.* „Sub dispositione viri Spectabilis Ducis Tractus Armoricani et Neruicani—“

74. Pulcherrima gemma parentum)
 Florentin. de recuper. Prolemaide.
 Hinc Archiepiscopus, gemma clericorum
 Bisantinus obit.
Litanias S. Radegond. Reginae dans les preuues des litanies de Sainte Radegonde par Jean Filleau. A Poitiers 1643. p. 33.

„Gemma Galliae pretiosissima.“
 „Gemma diadematis Christi ornatissimi.“
Baudouinae Vita S. Radegondis Reginae cap. 20.
 „Anno vno ante obitum suum vidit in visione locum sibi praeparatum, venit ad eam iuuenis praediues, idemque formosissimus, qui cum comiter eam attingeret et blande compellaret, illa Zelo permota pudicitiae eius blanditias aspernabat; tum ille ait ad eam: quid adeo mei ardens desiderio cum tot lachrymis me rogas, me gemebunda requiris, me profusus precibus expetis, mea causa tam duriter te habes, tam multo cruciatu te afficis, cum ego tibi nunquam non adim? Tu gemma nobilis noveris in diademate capitis mei esse e gemmis primariis vnam. Nulli dubium est ab illo visitatam esse, cui se toto pectore addixerat, iudicatamque ei, adhuc in corpore manenti, gloriam illam, qua esset fruitura in coelis.“

31. Pueros) Pueri pro infantibus vtriusque Sexus, vt multi scriptores mediae aetatis.
Chron. Ludou. IV. Imp. inter Pezii script. rer. Austr. T. II. col. 422. „A. D. MCCC. XXXIX. Lud. Imp. et Henricus Dux concordati sunt, et copulauerunt duos pueros et celebratae sunt nuptiae in Monaco.“

Chron. Salisburg. ad a. 1363. cir. l. Tom. I. col. 414.
 „Reconciliati sunt Episcopi et Duces Wabariae in Pa- tavia ante diem S. Viti, vbi conuenerunt Dux Austriae et Marchio celebrantes nuptias cum pueris suis: quibus interfuere infiniti Domini et populi hastiludentes.“
 Quid? quod vocabulum *Puer* apud Antiquissimos Romanos erat communis generis, quod et *Priscianus* annotauit, citans illud ex *Luui Andron. Od. Sancta puer, Saturni filia.* Significatio a veteribus Icteis diarenta. *Paulus L. II. ad Sabin. in L. 163. D. de Verb. signif. § 1.* Pueri appellatione etiam puella significatur.

Vita S. Bathild. Reginae c. 1. „Quam de partibus transmarinis diuina prouidencia auocans et vili pretio venundata huc aduenit ipsa pretiola et optima Dei margarita.“
 77. Namque Aquitanorum tunc *Alphere* regna tenebat)

B

Hic ubi cognouit, gentes has esse domatas,
 Cœperat ingenti cordis trepidare pauore,
 85 Nec iam spes fuerat sacuis defendier armis.
 „Quid cessemus, (ait,) si bella mouere nequimus?
 „Exemplum nobis Burgundia, Francia donant.
 „Non incusamur, si talibus aequiparamur.
 „Legatos mitto, foedusque ferire iubebo,
 90 „Obsidis inque vicem dilectum porrigo natum,
 „Et iam nunc Hunis censum persoluo futurum.“
 Sed quid plus remorer? Dictum compleuerat actis.
 Tunc Auares, gazis onerati denique multis,
 Obsidibus sumptis Haganone, Hiltgunde puella,
 95 Nec non Vualthario redierunt pectore laeto.
 Attila, Pannonias ingressus et vrbe receptus,

93. *Auares*) Hunni. Apud scriptores huius ætatis et aliorum subsequentiæ saeculorum Auares et Hunni vel coniunguntur, vel promiscue nominantur, vel expresse habentur pro iisdem. *Geograph. Rauennat.* L. IV. § 14. „Iterum ad partes quasi meridiem vt dicamus ad spatiosissimam terram, sunt patriæ spatiosissimæ, quæ dicuntur Dacia prima et secunda, quæ et Gepidia appellatur, vbi modo Vni, qui et Auari, inhabitant.“
Paul. Warnefr. f. de gestis Langobard. L. II. „Eo quoque tempore, comperta Huni qui et Auares, morte Chlotharii Regis super Sigisbertum filium eius irruunt.“
Id. L. IV. „Huni quoque, qui et Auares dicuntur a Pannonia in Thuringiam ingressis bella grauissima cum Francis gesserunt.“

Aimoin. L. II. c. 11. „Hunni qui et Auares, rupto foedere quod cum Sigeberto Rege pepigerant in imparatam se Galliam effundunt.“

Id. L. III. c. 85. „Tunc temporis Hunni, qui et Auares dicuntur, a Pannonia egressi in Thoringiam bella grauissima cum Francis gesserunt.“

L. IV. c. 3. „Huni quoque, qui et Auares appellantur, eius virtute deuicti sunt.“

Gotfrid. Viterb. L. XVI. „Itaque Rex Alboinus cum Auaribus, qui prius Hunni, sed postea Auares a Regibus sunt nuncupati, perpetuum foedus composuit.“

Monach. Engolism. p. 255. „Ibi exercitu coniuncto cum consilio Francorum, Saxonum et Frefonum destinauit iter — in partes Auarorum.“

Eginhard. in vita Caroli M. cap. 24. „Maximum omnium quæ ab illo gesta sunt bellorum præter Saxonicum huic bello successit. Illud videlicet quod contra Auares sive Hunnos susceptum est.“

Meginfred. in vita S. Emmer. c. 4. „Inter angustias discrepantes conscientiae perlatum est ad eum, Auares, quos aliis nominibus Hunnos et Vngros appellamus, Pannoniæ incolatu idololatriæ squalore veterno.“

Wittichind. L. I. „Dalmatæ impetum illius ferre non volentes conduxerunt aduersus eum Auares, quos

modo Vngros vocamus, gentem bello asperissimam. Auares autem vt quidam putant, erant reliquiae Hunnorum.“

Iuuen. Cacl. Calan. ap. Barth. in Advers. col. 307. „Hunni, qui et Auares, nunc autem Vngari, in vltima Mœotide habitauerunt.“

Attamen nouiores Historiographi Auares ab Hunnis atque Vngris sollicitè distinguunt. *Memoriae Acad. Scient. elegant. Paris.* Tom. XXVIII. p. 138. et Tom. XXX. p. 241. *Dequignes Hist. Hunn. Turcar. et Tart.* Tom. I. p. 413. *Thunmanni disquisitio ex historia populorum Europæ orientalium* Tom. I. p. 40. Fischer. Olim, quo tempore studium criticum historiae nondum vigeat, appellabant diuersissimos populos, dummodo pere iisdem locis inerant, vno eodemque nomine. Sic Hunni, Auares, Vngri confundebantur, quia omnes in ea parte Europæ quæ ad Orientem spectat, primi videbantur: illi quidem saeculo V. quo et rursus, mortuo

Attila, euauerunt; isti saec. VI. in fine saec. VIII. a Carolo M. ad interuentionem caesi; hi vero saec. IX. et hodie in Hungaria superstites (*Madschyares*). *Biefter.* 94. *Obsidibus sumptis Haganone, Hiltgunde puella*) Præsertim antiqui Germani puellas obsides habere studebant. *Tacit. de Mor. Germ.* c. 8. — „adeo vt efficacius obligentur animi ciuitatum, quibus inter obsides puellæ quoque nobiles imperantur.“ *Vid. Hermanid. ad Flor.* L. I. c. 10.

96. *Attila, Pannonias ingressus, et vrbe receptus*) *Jornand. de reb. Get. ex Edit. Förnerii Paris.* p. 471. „Ad quem in legationem se missum a Theodosio iuniore *Priscus historicus* tali voce inter alia refert. Ingentia siquidem flumina id est, Tyriam Tibisiamque et Driccam transeuntes venimus in locum illud, vbi dudum Vidigora Gothorum tortissimus Sarmatarum dolo occubuit. Indeque non longe ad vicum, in quo rex Attila morabatur, accessimus: vicum, inquam, ad instar ciuitatis amplissimæ, in quo lignea moenia ex tabulis ingentibus fabricata repperimus, quarum com-

84

reperat

89

sedus ferire

(hofft wegen der Stillenbarkeit)

91. *Etiā nunc*

(siehe zuvorige eing. des Materials)

am.
fa-
or.
na
nis
ad.
om.
lar.
er-
ber.
odum
odo-
Sie
es in
ni v-
ortus
III :
c. II.
liche
pala)
re fr-
elb-
obis
mand
n)
p. 47.
ingua
er Dis-
i dicit
de se
que m
al to
ni et r-
m oer

Exulibus pueris magnam exhibuit pietatem,
 Ac veluti proprios nutrire iubebat heredes.
 ¶ Ast adolescentes propriis conspectibus ambos
 100 Semper adesse iubet; sed et artibus imbuit illos,
 Praefertimque iocis belli sub tempore habendis.
 Qui simul ingenio crescentes mentis et aevo,
 Robore vincebant fortes, animoque Sophistas,
 Donec iam cunctos superarent fortiter Hunos,
 105 Militiae primos tunc Attila fecerat illos,
 Sed haud immerito; quoniam, si quando moueret
 Bella, per insignes isti micuere triumphos.
 Idcircoque nimis Princeps dilexerat ambos.
 Virgo etiam captiua, Deo praestante Supremo,
 110 Reginae vultum placauit, et auxit amorem,

„pago ita solidum mentiebatur, vt vix ab intento posset
 „iunctura tabularum comprehendi. Videres triclinia
 „ambitu prolixiore distenta, porticusque in omni decore
 „dispositas. Area vero cortinis ingenti ambitu cinge-
 „batur, vt amplitudo ipsa regiam aulam ostenderet.
 „Hae sedes erant Attilae regis barbariam totam tenen-
 „tis; haec captis ciuitatibus habitacula proponebat.“

101. Praefertimque iocis belli sub tempore habendis)
 Tales ludi militares apud Hunnos frequentes testatur
 Iornandes de reb. Get. p. 479. „Attilae manes quibus
 „modis a sua gente honorati sunt, pauca de multis
 „dicere non omissamus. In medijs siquidem campis et
 „intra tentoria ferica cadauere collocato spectaculum
 „admirandum et solenniter exhibetur. Nam de tota
 „gente Hunnorum electissimi equites in eo loco, quo
 „erat positus, in modum Circensium cursibus ambien-
 „tes, facta eius cantu funereo tali ordine referebant.“
 His paene consona sunt, quae ab Obibero apud Barthol.
 Ant. Dav. p. 495. narrantur. Ergo confutatur clariss.
 Wachter in Gloss. col. 1729. v. Turnier qui negat ludos
 Troianos et nostra torneamenta aliquid simile habuisse.
 Ludi militares apud Barbaros semper in visu fuere.
 Caesar de bello Gall. L. I. c. 48. Tacit. de Mor. Germ.
 c. 24. Sidon. Apollin. L. I. Isidor. in Hist. Goth. in
 pr. Procop. de bello Goth. L. III. Nithard. de dissens.
 fil. Ludou. Pii L. III. p. 474. Wittichind. L. I. Ann.
 p. 640. Guil. Neubrig. L. V. c. 4. Virgil. Aenaid.
 L. V. v. 545 seq. Iul. Caes. Buleng. de Theatr. L. I.
 opp. Tom. II. p. 302. 315. 317. P. Fabri Agonist. L. I.
 c. 15. p. 53. Hier. Mercurial. de arte Gymnast. L. II.
 c. 6. fol. 64. 65. Demisteri Paralipom. ad Rosin. Ant.
 Rom. c. 25. p. 356. Bure. Ge. Strave Corp. Hist. Germ.
 T. I. Per. V. § 9. p. 224. Mettingh de statu milit. Ger-
 manor. S. IV. p. 268. 269. Sperl de Clypeis milit. Germ.
 P. II. § 56. p. 172. Disbmar. ad Tac. Germ. pag. 142.
 Du Cange in Diss. VI. ad Iouillam de origine et usu
 Torneam. Io. Loccenii Antiqu. Sueogoth. L. III. c. 3. p.
 139. Io. Geo. Estor in Comment. de Minister. Cap. III.

Secl. II. p. 303. sqq. Thorm. Torf. Hist. Noruag. P. IV.
 p. 416. „Quodam die Sigmundum Rex ad certamen
 „exercitiorum secum instituendum inuitauit, quod cum
 „post modicam excusationem suscepisset, sagittandi
 „natandique peritia aliisque artibus proximus ei iudicio
 „omnium habebatur.“

102. Ingenio — mentis) Eleganter pro indole mentis.
 Adr. Turneb. Aduers. L. XXIX. c. 28. col. 1132. Vocula
 mens saepe cum alijs pleonastice coniungitur. Auson.
 Popma in different. verbor. p. 71. Conf. Radulfi For-
 nerii rer. qustid. L. IV. c. 1. p. 1. Ingenium id est
 natura, conditio, qualitas. Iac. Gothofred. in Glossar.
 Nomico ad Cod. Theodos. Tom. VI. v. ingenium.

103. Sophistas) Sophistae hic pro viris doctis. Iac.
 Cuiac. in Comment. ad tit. D. de excusat. Tom. II. opp.
 col. 191. In specie fuerunt Oratores seu Rhetores,
 Iac. Godofred. in Comment. ad L. XIV. Cod. Theodos.
 Tit. IX. L. III. Tom. V. p. 205. qui etiam Scholastici
 appellabantur. Wouveren ad Petron. pag. 110. Io.
 Schaeffer de Stylo exercitiisque eius C. XIII. § 5. p. 163.
 Antiquioribus vero temporibus nomen Sophistae ipsis
 Philosophis tributum est, qui ostentationibus suis et
 nugis magna congerie verborum exornatis se populo
 venditabant. Ge. Horn. in Historia Philos. L. VII. c. 1.
 p. 326. Gronou. in not. ad Gell. L. VII. c. 3. pag. 383.
 Euerunt duo genera, vnum simile oratoribus, alterum
 simile Dialecticis iis, qui Eristici vocabantur. Hadr.
 Turneb. Aduers. L. IV. c. 2. p. 104.

109. Deo praestante supremo) Iorn. de reb. Get. p. 484.
 „In quo coniuncta Anciorum gens cum Amala stirpe,
 „spem adhuc vtriusque generis domino praestante pro-
 „mittit.“

110. Reginae vultum placauit) Phrasis biblica, he-
 braeismum sapiens. De latinitate huius temporis egre-
 gia sunt, quae dixit Vir eruditus M. Io. Aug. Wolf in
 Diss. de latinitate Ecclesiastica in Codice Theodosiano.
 Lips. 1774. Sect. Pr. § 4—8.
 Vita S. Bathild. c. 1. „Forma corporis grata ac

U

Moribus eximiis operumque industria habundans.
Postremum custos thesauris prouida cunctis
Efficitur, modicumque deest, quin regnet et ipsa;
Nam, quicquid voluit, de rebus fecit et actis.

- 115 Interea Gibicho defungitur, ipseque regno
Guntharius successit, et ilico Pannoniarum
Foedera dissoluit, censumque subire negauit.
Hoc ubi iam primum Haganonem cognouerat exul,
Nocte fugam molitur, et ad Dominum properauit.
120 Vualtharius tamen ad pugnas praecesserat Hunos,
Et quocumque iret, mox prospera sunt comitata.
Ospiru elapsam Haganonem regia coniunx
Attendens, Domino suggestit talia dicta:

Ospiru

„subtilissima et aspectu decora, vultu hilaris et incessu
„grauis, et cum talis esset, fuit omnino grata principi
„et inuenit gratiam in oculis eius.“

111. *Habundans*) abundans, eadem lectio in antiquissimis Codicibus Virgilianis.

112. *Postremum custos thesauris prouida cunctis Efficitur*) Tempore Prisci quaedam vxor Attilae nomine Recca istud officium exercebat p. 68. „Interea Reccam, Attilae vxor, quae eius res domesticas curabat, nos etiam ad coenam inuitauit. Ad eam ut erat multis Scythiae principibus comitata, accedentes, contigit nobis etiam humanitate frui. Illa vero nos excepit mellitis et iucundis confabulationibus et magnifico epularum apparatu.“

114. *Actis*) et infra v. 143.

Iam tum praemeditans, quod post compleuerat ACTIS.

118. *Hoc ubi iam primum Haganonem cognouerat exul Nocte fugam molitur*)

Conf. not. ad v. 131.

122. *Ospiru*) Quanquam a scriptoribus tantum Cerca, Recca, Ildico inter vxores Attilae nominentur, nihilominus istam Ospiru reuera vxorem ipsius fuisse affirmandum videtur, quia *Iornandes* auctor est, ipsum innumerabiles habuisse vxores. *De reb. Get.* p. 478. „Qui (Attila) ut *Priscus* historicus refert, exitus sui tempore puellam Ildico nomine decoram valde sibi in matrimonium, post innumerabiles vxores, ut mos erat gentis illius, socians.“

123. *Domino suggestit talia dicta*) Barbari mulierum consilia in rebus agendis sequuti sunt. *Tacit. de mor. Germ.* c. 8. „Inesse quin etiam sanctum aliquid et prouidum putant, nec aut consilia earum aspernantur, aut responsa negligunt.“ *Id. Hist. L. V. c. 25. Polyæn. Stratag. L. VII. Plutarch. de virt. mul. c. 6. Io. Xiphilin. epit. Dion. in vita Nerou. L. VI. Flor. L. I. c. 10.*

De Germanis in specie *Io. Heumann. in praefat. ad rem dipl. Augustar.* „Iam ex his omnibus abunde cognosces, Augustae nomen non dignitatis tantum, sed etiam potestatis esse. Regina scilicet modo in

„solemni imperii concione assidet, modo de tribunali
„pronunciat, modo duxit exercitum; ipsius consilia ex-
„quirunt maritus, ipsius interuentu negotia publica tra-
„ctantur, ipsius auctoritatem colunt maxime rerum
„Sacrarum antistites, ipsius largitate ac praesidio laetan-
„tur religiosa delubra; haec filii regis tutelam, immo
„totius reipubl. curam gerit, illa rebus mariti absentis
„prouidet, illa sacramenti fidem a regni subditis recipit.“
Vita et passio S. Antidii Bisont. A. Ep. c. 6. 7. in P. II. Chifflet. Vespont. p. 77. „Croicus enim Rex Vuandalorum nequissimo matris impiae fretus consilio cum Sueuis et Alanis, de finibus suis egressus, Gallias appetens, omnia ferro, rapinis et igne, in quibus sua praenauit ferocia vastauit et ad perniciem vsque deleuit. Mater namque illius filium ad peruersiora incitans: si cupis, inquit, fili, nouae rei effectus videri, tibi nomen omnium maximum acquirere, Christianae religionis esto destructor, cumetarumque ecclesiarum euertor: nil quoque vtilius peragere potes, quo nomen tuum eleues, quam si praecessorum tuorum instituta adnihilas, ipsorumque aedificia proteras et conculcas. Quibus incitamentis tyrannus nimio furore succensus Rhenum apud Magontiam transiens, eandem urbem primum cum populo vastauit, plures dehinc Austrasorum ciuitates vallans, Metas peruenit, cuius murus nutu ruens diuino Vuandalorum adiuuu ingressum: vniuersas posthaec Galliarum vrbes peruagans alias subsidione deleuit, alias incendio cremauit: plures autem non solum pecuniis, sed etiam populo priuauit — Nullus in Barbaris vesaniae modus, nullus indulgentiae locus, sed semper ad caedendum continuus. Instabant cruenti lictores, insatiabiles non solum de victarum gentium spoliis, sed de patronorum insontium suppliciis“ *Cap. 7. pag. 78.* Burgundionum ergo inuadentes confinia sua nimis inualecente infania omnium fere ecclesiarum strauerunt aedificia.“ Ochus, qui et Darius nominabatur, Rex Persarum vxorem potissimum in consilium adhibebat. *Ctesias Cnidius L. XIII. de reb. Pers. ap. Photium in Bibl.* Plura collegit vir in hac literarum genere facile

iii. für Ch. Ms. auf habundant.

122. Aspirin (Zwei Exemplare von 1 und 2 befinden sich in der Handschrift, das zweite ist.)
Das zweite Exemplar ist wie folgt: Aspirin.

126

sollertia

127

extitit huius. (hujus)

137. sed vero pariter fallit in ll. Ms. de hered. liber quod valde

138. in ll. Ms. an quidquam, ob glia regul curiosiss ip.

144. His instigandi profess hereditatis instiganti

145. — — — — — famulatus

146. — — — — — servia (i.e. servitia)

- „Prouideat caueatque, precor, solertia regis;
 125 „Ne vestri imperii labatur forte columna,
 „Hoc est, Vualtharius vester discedat amicus,
 „In quo magna potestatis vis extitit (huius.
 „Nam vereor, ne fors fugiens Haganonem imitetur.
 „Idcircoque meam perpendite nunc rationem;
 130 „Cum primum veniat, haec illi dicite verba:
 „Seruitio in nostro magnos plerumque labores
 „Passus eras, ideoque scias, quod gratia nostra
 „Prae cunctis temet nimium dilexit amicis,
 „Quod volo plus factis te quam cognoscere dietis.
 135 „Elige de Satrapis nuptam tibi Pannoniarum,
 „Et non pauperiem propriam perpendere cures.
 „Amplificabo quidem pariter te rure domique,
 „Nec quisquam, qui dat sponsam, post facta pudebit.
 „Quod si completis, illum stabilire potestis.“
 140 Complacuit sermo regi, cepitque parare.
 Vualtharius venit, cui princeps talia pandit,
 Vxorem suadens sibi ducere. Sed tamen ipse,
 Iam tum praemeditans, quod post compleuerat actis,
 Inuestiganti his suggestibus obuius infit.
 145 „Vestra quidem pietas est quod modici famulatus
 „Causam conspicitis. Sed quod mea *Sergia* mentis

hunis/

quom/
et parari/

Princeps. Dreyer in Tom. II. Dissert. ad illustr. Germ. iura et Ant. p. 644 seq. et erudit. Schütze, in panegy. ad mulieres ant. Germ. et septentr. § 7. p. 30 teqq. imprimis vero clariss. Boehnius in Comment. de Hadwige Sued. Duce, p. 13—15.

131. *Seruitio in nostro*) Obfides ruptis foederibus in seruitutem redigebantur. Gregor. Turon. Hist. L. III. c. 17. „Multi tunc filii senatorum in hac obsidione dati sunt, sed orto iterum inter reges scandalo ad seruitium publicum sunt addicti.“

133. *Amicis*) Amicos appellabant Imperatores Rom. quos et Comites, qui scilicet in eorum Comitatu et in deliciis erant, quorum etiam opera in rebus gerendis utebantur. Vnde Comites et Amicos fere semper iungi aduertere est, ut in L. Cod. Theod. de Accusat. ap. Spartian. in Hadr. etc. atque inde fluxit, ut Reges Franciae, quando ad Magnates et primi ordinis proceres scribant, Amicos et Fideles, *Amez et Feaux* appellent. In Vita Ludouici Imp. ad a. 817. „Egiddeo dicitur Regalium primus Amicorum. Eginhardo, „inter omnes Amicos Regis primus.“ Car. du Cange Gloss. ad Script. Mediae et inf. Latinit. T. I. col. 386.

137. *Amplificabo quidem pariter te rure domique*)

En hic speciem quandam largitatis Beneficiariae! Ergo feudorum usus etiam apud Hunnos inualuit. Conf. Andr. Husci Disquisitio, qua origines feudorum atque iuris feudalis non alias nisi Hunnicas esse probatur. Lipsiae 1772.

146. *Sed quod mea Sergiamenti intuitu fertis*) Legendum: *Sed quod mei Sergiamenti intuitu fertis*. Id est: Sed quod meae remunerationis gratia assertis. Verbum *Sergiamenti*, descendit a *Sergiente*. (Cuius synonyma *Serjens*, *Sarjans*, Gall. *Sergent*.) quo scriptores barbarae latinitatis seruientem et armigerum denotant. Eslienne Pasquier Recherches de la France L. VII. ch. 17. p. 999. 1000. Gabr. Daniel Hist. de la Milice Françoise L. III. Ch. VII. Tome I. pag. 98. suiv. Hinc Anglor. *Sergeants at the Laws*. Seruientes ad Leges. Christ. Hartm. Sam. Gazert de iure Communi Angliae § 16. p. 84. 85. et *Serindertia* magna et parua, singularia feudorum genera. Crag. de Riccartoni de feud. Scot. et Angl. L. I. Tit. II. p. 117. 120. Bernh. Clem. Mottingh in libro de statu milit. Germ. ant. Sect. IV. § 2. p. 302 et 444. male *Sarjantes* pedites esse credidit, cum potius armigeri fuerint, qui tam in equitatu quam in peditatu militabant. Io. Ge. Effor in Comment. de Ministerialibus C. VII. § 358. pag. 511. 512. Eundem

- „Intuitu fertis, nunquam meruisse valerem.
 „Sed precor, vt serui capiatu verba fidelis:
 „Si nuptam accipiam Domini praecepta secundum,
 150 „Vincior in primis curis et amore puellae,
 „Atque a seruitio regis plerumque retardor.
 „Aedificare domos, cultumque intendere ruris
 „Cogor; et hoc oculis senioris adesse moratur,
 „Et solitam regno Hunorum impendere curam.
 155 „Namque voluptatem quisquis gustauerit, exin
 „Intolerabilius consueuit ferre labores,
 „Nil tam dulce mihi, quam semper inesse fideli
 „Obsequio Domini; quare, precor, absque iugali
 „Me vinclo permittite meam iam ducere vitam.
 160 „Si fero aut mediae noctis mihi tempore mandas,
 „Ad quaecunq; iubes, securus et ibo paratus.
 „In bellis nullae persuadent cedere curae,
 „Nec nati, aut coniunx retrahentque fugamque mouebunt.
 „Testor per propriam temet, pater optime, vitam,

errorem errauit Vir Summus C. Barth. in Comment. ad Britonis Philipp. L. VII. v. 731. p. 521.

Sed vt redeam ad interpretationem Francogall. vocis *Sergent*, istam Wachter in *Gloss.* col. 1401. melius deduxit a germ. *Seberge*, exactor regius. Conf. *Fulda in Collect. Vocab. Götting. radical.* § 150. p. 235. et imprimis *Christ. Gottl. Haultaus in Glossar. Germ. medii aevi* col. 1612. *Sebergen.* Lat. *Seberiones.* *Du Cange in Gloss.* Tom. VI. col. 320. habet *Seruentagium* *Seruentagium* *Siruentagium*, Seruentis feudum, beneficium, seu reditus propter eiusdem officium. *Sergia* ap. Columellam Oleum significat. Fischer.

Sed correctionem in *mei Sergiamenti* ideo ferendam non crediderim, quia penitus metro, cuius non adeo incuriosus auctor fuisse videtur, repugnat. Legendum fortasse: *mea Sergiamenta*, vel *mea Sergia* (ita vt *Sergia* sit quod tu *Sergiamenta* explicas) *mentis*. — Caeterum poeta, si hoc nomine dignus, adeo barbarus passim, vt saepe a me non intelligatur. Equidem ignoro, quid sit in vers. antec. *causam modici famulatus conspicer*; quare apud me non constat, quaenam lectio vera sit: *utrum quod adest, an est quod*. Sic et hoc loco nescio quidem, quid proprie auctor sibi velit; sed fortasse voluit dicere: „quod curatis mea seruitia, animum atrendis ad m. f., illa intuemini, et tantopere remunerare cupitis, nunq. mer. val.“ Hoc barbare expressit: „quod mea Sergiamenta (seruitia) fertis intuitu, id est, ante oculos habetis;“ f. „quod mea Sergia (seruitia) fertis intuitu mentis, i. e. ante oculos mentis habetis.“ Biefter.

152. *Aedificare domos, cultumque intendere ruris*
 Cogor)

En priscam morum simplicitatem, vbi ipsis principibus agrorum cultu vacare necesse erat!

153. *Senioris* Domini.

Intra v. 543.

Obsecro, mi Senior, gladio mea colla secede.

Sidon. Apollin. L. VII. Ep. 12. „Putamus, charissimi, quod digne quaerat illa anima et ita pulset, vt ei aperiat, quae ad leue praeceptum *Senioris* respondere praesumit et dicere: nunquid serui veltri fumus?“ *Barth. in Advers.* L. XLVIII. c. 4. col. 2248. *Paulin.* L. IV. *de S. Martin.*

Ad dextram regis sancto venerabilis ore

Contedit senior.

Conf. *Du Cange* Tom. VI. *Glossar.* col. 377.

158. *Obsequio domini*) Obsequium saepissime est idem quod officium, functio, munus cuiuscunq; generis, sacrum, ciuile, militare etc. Sic dicuntur in *Cod. Theod.* XVI. 2. 2. *obsequia diu.* XVI. 2. 3. *obsequia* clericorum et ciuilia. XII. 1. 12 et 24. VII. 1. 2. XIII. 3. 8. *Obsequia* religiosa, curiarum, medicorum et militaria: denique VII. 1. 2. *Obsequia* spectaculorum h. e. negotia scenica. coll. *Amm. Marcellin.* XXI. 6. Hoc autem sensu vox obsequii frequentari coepit ad exemplum *vulgatae*, quae dicitur S. Scripturae interpretatio, quae aliquoties eam pro officio et ministerio adhibet: 2. Reg. V. 2. 2. *Chron.* XXIV. 17. *Wolf de latinis. eccles.* in *Cod. Theodos.* § 10 p. 32.

164. *Pater optime*) *Virgil.* II. *Georg.* 7.

Huc Pater o Lenae veni.

VIII. *Aeneid.*

Tuque o Tybri tuo genitor cum flumine sancto.

150. Vinciar

152

curis

160

medis

164. Testor per patriam temet

ip-
ffini;
vt ei
espon-
ma r
asit.

st id
genat.
Tud
mura
ll. 3.
aliter:
e. sep
oc ann
ampli
io, qui
a. sep
ndis

is iudic

166 ————— tedas.

168 - - - - - Mattharius (?)

185 - - - - - innu (see also vol II and III of the original work)

- 165 „Atquē per inuictam nunc gentem Pannoniarum,
 „Vt non vltius me cogas sumere taedas.“
 His precibus victus, suafus rex deserit omnes,
 Sperans Gualtharium fugiendo recedere nunquam.
 Venerat interea Satrapae certissima fama:
- 170 Quandam, quae nuper superata, resistere gentem,
 Ac bellum Hanis confestim inferre paratam.
 Tunc ad Vualtharium conuertitur actio rerum;
 Qui mox militiam percensuit ordine totam,
 Et bellatorum confortat corda suorum,
- 175 Hortans: praeteritos semper memorare triumphos,
 Promittensque: istos solita virtute tyrannos
 Sternere, et externis terrorem impendere terris.
 Nec mora, confurgit sequiturque exercitus omnis.
 Ecce locum pugnae conspexerat, et numeratam
- 180 Per latos aciem campos digessit et agros.
 Iamque infra iactum teli congressus vterque
 Confiterat cuneus; tunc vndique clamor ad auras
 Tollitur, horrendam confundunt classica vocem,
 Continuoque hastae volitant hinc indeque densae.
- 185 Fraxinus et cornus ludum miscebat in vnum,
 Fulminis inque modum cuspi vibrata micabat.
 Ac, veluti Boreae sub tempore nix glomerata
 Spargitur, haud aliter saeuas iecere sagittas.
 Postremum, cunctis vtroque ex agmine pilis
- 190 Absumptis, manus ad mucronem vertitur omnis,
 Fulmineos promunt enses, clypeosque reuoluunt.

WI

imponere

III. Aeneid.

Da pater augurium.

Pater nomen dignitatis plerumque est. *Hadr. Turn. Aduers. L. XIII. c. 8. col. 426. L. VI. c. 8. col. 130. L. XXI. c. 15. col. 732. Ezech. L. B. de Spanheim in Obseru. ad Callimachi Hymn. in Iou. v. 94 p. 72. et in Dian. v. 6. p. 163.*

Barth. Aduers. L. XIX. col. 985. Heric. Altifod. v. 197. „Pater auctorem, fundatorem principem designat. *Ad nostri poterunt praemia currere patris.* „Sic *Funius* Genitorem et Patrem, Romulum vocat „Romani populi.“

— — — o Romule, Romule, dic, o!

Qualem te patriae custodem Dii genuerunt?

Tu produxisti nos intra luminis oras,

O pater, o genitor, o sanguen diis oriundum!

Sic saepe alii. *Conf. Barth. L. XII. c. 12. col. 688. Du Cange in Gloss. Tom. V. col. 256.*

174. Confortat) corroborat, firmat. *Pseudo Ouid. Lib. I.*

Sed quod sic fauces sitibundas impleat ut non Confortetur eo sua virtus.

Iornand. de reb. Get. p. 477. „Interea Odoacer rex gentium omnem Italiam adeo subiugavit, ut terrorem suum Romanis indicaret, mox initio regni sui Brachilam comitem apud Rauennam occidit, regnoque suo confortato paene per XIV. annos — obtinuit.“

Confutatur ergo *Io. Ienius in purae et impurae latinitatis collect. Sect. IV. p. 88.*

185. Cornus) *Virgil. Georg. II.*

At myrthus validis hastilibus et bona bello

Cornus.

Seruius: Apta est enim etiam cornus hastilibus.191. *Clypeosque reuoluunt)* Et infra v. 200.

— Cuncti mox terga dederunt

Et versis sentis, laxisque feruntur habenis.

- Concurrunt acies demum, pugnamque restaurant.
 Pectoribus partim rumpuntur pectora equorum,
 Sternitur et quaedam pars duro umbone virorum.
- 195 Vualtharius tamen in medio furit agmine belli,
 Obuia quaeque metens armis, ac limite pergens.
 Hunc ubi conspiciunt hostes tantas dare strages,
 Ac si praesentem metuebant cernere mortem,
 Et quemcunque locum seu dextra siue sinistra
- 200 Vualtharius peteret, cuncti mox terga dederunt,
 Et versis scutis, laxisque feruntur habenis.
 + Tunc imitata duces gens maxima Pannoniarum,
 Deicit obstantes, fugientes proterit, usque
 Dum caperet plenum belli sub sorte triumphum.
- 205 Tum super occisos ruit, et spoliauerat omnes,
 Et tandem ductor recauo vocat agmina cornu.
 Ac primus frontem festa cum fronde reuinxit,
 Victrici lauro cingens sua tempora vulgo;

Optimi versus ad illustrationem rei militaris Antiquorum. Hinc apparet, milites, cum res ad pugnam gladiorum peruentum esset, clypeos suos ad tergum vertisse, idque moris etiam in toga fuisse.

194. *Sternitur et quaedam pars duro umbone virorum* Nam in conflictu et pugna cominus utebantur umbone ad impulsum. *Iust. Lips. de Milit. Rom. L. III. Dial. 2. Opp. Tom. III. p. 127.*

202. *Gens maxima Pannoniarum* Epitheton descriptioni, quam antiqui de Hunnis fecerunt, plene conveniens. *Claudian. L. I. in Rufin. p. 38. Ed. Hartmannii.* Est genus extremos Scythiae vergentis in ortus Trans gelidum Tanaim, quo non deformius vllum Arctos alit; tristes habitus obsecaaque viuu Corpora, mens duro nunquam cessura labori, Praeda cibus, vitanda Ceres, fratremque secare Iudus, et occisos pulcrum iurare parentes. Nec plus nubigenas duplex natura bifformes Cognatis aprauit equis; acerzima nullo Ordine mobilitas, insperatique recursus.

Sidon. Apoll. Panegy. Antb.

— Vix matre carens vt consistit infans
 Mox praebet dorsum sonipes, cognata reare
 Membra viris, ita semper equo ceu fixus adhaeret
 Rector: cornipedum tergo gens altera fertur
 Haec habitat.

Amian. Marcell. L. XXXI. „Ad pedestres parum accommodati sunt pugnas, verum equis prope affixi duris quidem sed deformibus et muliebribus iisdem nonnunquam insidentes, funguntur muneribus consuetis: In ipsis quiuis in hac natione perditus et pernox emit et vendit, cibumque fumit et potum, et inclinatus cervici angustae iumenti in altum loporem ad usque varietatem effunditur somniorum.“

Jornand. de reb. Get. p. 466. „Quorum (Hunorum) natio sacua, vt *Priscus* historicus refert, in Mocotide palude vltiorem ripam infedit, venatione tantum, nec alio labore experta, nisi quod postquam creuisset, in populos fraudibus et rapinis vicinam gentem conturbauit.“

Pompon. Mela de Scythis quo secundum nouissimas lucubraciones Amplif. *Deguignes* ab Antiquis, Hunnorum populi designantur. L. II. n. 104. „Interius habitantium ritus asperior et incultior regio est. Bella caedesque amant, mosque est bellantibus, cruorem eius, quem primum interemerunt ipsis e vulneribus ebibere. Vt quisque plures interemerit ita apud eos habetur eximius. Caeterum expertem esse caedis inter opprobria vel maximum est. Ne foedera quidem incruenta sunt. Sauciant se qui paciscuntur, exemptumque sanguinem, vbi permiscuere, degustant. Id praetant mansurae fidei pignus certissimum. Inter epulas quot quisque interfecerit referre, laetissima et frequentissima mentio: binisque poculis, qui plurimos retulere, perpotant. Is inter iocantes honos praecipuus est.“

204. *Sorte* In MSto *Soete*.

206. *Et tandem ductor recauo vocat agmina cornu* De vsu cornuum in reuocando milite vid. poemata *Ossiani* plur. *Cambden in Hiberniae descript.* „In bello protuba, tibia vtricularis, in vsu est.“

207. *Ac primus frontem festa cum fronde reuinxit,*

208. *Victrici lauro cingens sua tempora vulgo* Hoc loco docemur, etiam principes Barbarorum sua capita laureis coronis ornare consueuisse, simulque singularis hinc Gualtharii modestia in coronando capite cognoscitur. Geterum hoc Romani aeno in triumphali festo aureis coronis utebantur. *Demster in paral. ad Rosin. p. 776.*

195 ————— bello.

199 ————— scu dextram sive sinistram.

+ levior insurgit caedemque audacior auget

rum)
side
rum,
uilet
con-
mas
anno-
hali-
Bella
uoren
eribus
u! es
dis o
quain
mpre-
le p-
e epia
er to
plinit
a pu-
ara)
pocna
la bel
nisi,
pe)
nem la
alque lo-
de cap
hali fel
de p. 74

214

equitem (fuerit uel fane abar des
uiffa que folth.)

Post hunc, signiferi; sequitur quos cetera pubes.
 210 lamque triumphali redierunt stemmate compta
 Et patriam ingressi, propria se quisque locavit
 Sede. Sed ad solium mox Vualtharius properauit.
 Ecce palatini decurrunt arce ministri,
 Illius aspectu hilares, equitesque tenebant,
 215 Donec vir sella descenderet inclitus alta.

209. Post hunc signiferi) Signiferi enim post Ducem primi. *Barth. Aduers. L. LIII. c. 3. col. 2478.* Summae autem nobilitatis aut dignitatis habebatur, signiferum esse. *Rigordi gesta Pbil. Aug. p. 222.* „O mira principis clementia et inaudita a saeculo nouitas pietatis. Eodem vespere cum adducti fuissent ante conspectum Regis proceres, qui capti fuerant, V. videlicet Comites et XXV. alii, qui tantae erant nobilitatis, ut eorum quilibet vexilli gauderet insignibus praeter alios quamplurimos inferioris dignitatis, licet omnes essent de regno ipsius etc. ipse tamen vitam omnibus donauit.“

Tangmar. in Vita S. Bernwardi c. 24. „Bernwardus Episcopus, Dominicam hastam subiit; se quoque atque omnes viuifica crucis munimine signat, benedictione publice data ac vitalibus monitis consolans, et corroborans; signifer ipse cum sancta hasta in prima fronte aciei egressi parat.“ *Arnulph. Mediolan. L. II. c. 9.* „Wido, Italicus Marchio, Signifer regius, inter media tela confixus est.“ Jam a. 982., Imperatore Ortonell., referente *Ditmaro L. III. pag. 346.*, Saraceni dicuntur prostrauisse Richarium Lanciferum et Volonem Ducem aliosque insignes principes atque Comites. Hunc autem Richarium fuisse Abbatem Magdeburgensis Eccl. ex *Annalista Saxone p. 317.* cognoscimus; qui eundem p. 334. ad a. 982. vocat Richarium Signiferum; quoniam nempe Lanceae Sacrae affixum fuit vexillum tanquam signum militare. *Christ. Gottl. Schwarz de Archiscififero pag. 53.* *Mon. Weingart. de Guelf. in pr.* „Domum quoque tuam Regio more ordinabant, ut ita, quae officia in iis, id est, ministeria Dapiferi, Marchalli, Camerarii, Signiferii, per Comites, vel iis aequipollentes, regerentur.“ *Io. Christ. Weinland de Vexillo Imp. prim. § 13. 14. p. 34 seqq.* *Guntb. Ligurin. L. IX. v. 138.*

Ergo, ubi cum clero praeful Reinaldus Othone, Signifer hic, prudens et cancellarius ille, Et Comes eximiae laudis Gozuinus ad urbem Magna peracturi venere negocia regni, Intremuit, coepitque furens concurrere vulgus.
 212. Solium) pro Aula. *Conf. infra v. 290.* Sic apud *Auson. in Ovid. Nobil. Vrb. III. v. 1.* „Amipotens dudum celebrari Gallia gestit Treuencaeque vrbis solium, quae proxima Reno, Pacis ut in mediae gremio secunda quiescit. Treuericum vrbis solium pro Regia vrbe Treuironum dicitur. Hoc loco illustratur *Vita S. Theodardi AEp. Narbon. ap. Du Cange in Gloss. T. VI. col. 584.* quam Eruditiss. Fratres Ord. S. Bened. haecenus explicare nequiverunt. De alia significatione verbi solii vid.

Iac. Guther. in iure Mau. L. II. c. 21. pag. 345. Io. Kirchmann de funer. Rom. L. III. c. 15. p. 293.

213. Palatini — Ministri) Peruulgata et percellibrata res est, Latinos, eos qui in aula regia munia quaedam obibant, siue virtute sua et ferro patriam tuebantur, generali vocabulo ministrorum vocitasse. Et quum auctores ii, qui in id incubuerunt, ut res gestas Teutonum memoriae proderent, Romanorum lingua, quamuis perquam corrupta et deprauata, vterentur in iis tradendis, inde factum est, ut personas easdem, qui regibus a seruitiis tam aulicis quam bellicis erant, ministros adpellarent. *Io. Go. Estor in Comment. de Minister. Proleg. § 5. p. 3.* Ministri simpliciter pro seruis in *L. XXII. D. Sol. Matr.* Caeterum absolute ministrorum cum dicunt Latini, non addentes cuius rei, temporumque ministros intelligunt, qui Graecis *πρωτοβουλοι*. *Salmas. ad Vopisc. in Aureliano Tom. II. Hist. Aug. pag. 599.* Palatinorum nomen generale est. Eo continentur, militantes in sacris scriniis et agentes in rebus, et apparitores Comitum, largitionum vel priuatarum, et ministeriani. *Iac. Cuiac. in Comment. ad L. XII. Cod. Inst. Tit. XXIII. opp. Tom. III. col. 453.* *Ambros. Ep. V. § 3.* Palatina officia omnia, id est memorialia, agentes in rebus, apparitores diuersorum Comitum. *Bulenger. de Imp. L. II. c. 18. p. 144.* *Iac. Godofred. ad L. VI. Cod. Theodos. Tit. XXX. Tom. II. pag. 207.* *Alciat. et Prat. ap. Schard. in v. Palatini.* *Don Domingo de Acuirre del Real Palacio de Barcelona y de los officios de Suo Alcayde o conserjes C. X. § 5. pag. 152. 153.* „Aulici ministri et Palatini ministri et Castrenses ministri, iidem dicebantur. Sed vnde castrenses dicti ministri Palatini? putabam separatum olim ac diuersum fuisse ministerium imperatoribus Rom. aulicum siue vrbis et castrense, et castrenses quosdam dictos fuisse, qui in expeditionibus obsequium principi praestarent, eosque distinctos ab vrbis et aulicis ministris: Sic supellestem aliam videntur vrbis habuisse, aliam castrensem. Sed verius est castrenses dictos esse omnes Palatinos ministros, quod semper adessent principi, nec tantum in aula vel in vrbe, sed in castris etiam obsequium illi et ministerium exhiberent, et in omnibus expeditionibus eum sequerentur. Nam quocumque iret imperator, id expeditio vocabatur.“ *Salmas. ad Iamprid. in Alex. Seu. Tom. I. Hist. Aug. pag. 981.* *Io. Frid. Christ. Noct. academ. L. I. Obf. I. § 11. p. 23.*

215. Donec vir sella descenderet inclitus alta) De vsu ephippiorum huius temporis *Sidon. Apollin. L. III. Ep. 3.* „Alia sanguine ac spumis pinguis lupata

Si bene res vergant? tum demum forre requirunt.

Ille aliquid modicum narrans intrauerat aulam;

Lassus enim fuerat, regisque cubile petebat.

Illic Hiltgundem solam offendit residentem;

220 Cui, post amplexus atque oscula dulcia, dixit:

„Ocius huc potum ferto, quam festus anhelo.“

Ille mero tallum compleuit mox pretiosum,

Porrexitque viro, qui signans accipiebat,

Virgineamque manum propria constrinxit; at illa

225 Astitit, et vultum reticens intendit herilem,

Gualthariusque bibens vacuum vas porrigit olli

Ambo etenim norant de se sponsalia facta.

Prouocat et tali caram sermone puellam:

„Exilium pariter patimur iam tempore tanto,“

230 „Non ignorantes, quid nostri forte parentes

„Inter se nostra de re fecere futura.

„Quare diu tacito premimus haec ipsa palato.“

„suscipiunt, alii sellarum equestrium madefacta sudoribus fulcra resupinant.“ *Nazarius in panegy. quem Constantino dixit*: „Tunc ire praecipites, labi reclines, semineces vacillare, aut moribundi fedilibus attineri.“

Paul. Warnefr. f. de Gest. Langob. Lib. V. cap. 10. „Vnus de exercitu Regis, nomine Amalongus, qui regium contum ferre erat solitus, quendam Graeculum eodem conto vtrisque manibus fortiter percutiens de sella, super quam equitabat, sustulit, eumque in aere super caput suum leuauit.“ Hi ergo sellarum vfum non erubescabant vt praeci Germani. *Iust. Crisost. Dithmar. in not. ad Tacit. de Mor. Germ. pag. 36.* *Du Cange Gloss. Tom. VI. col. 335.* Inprimis vero Hunni sellis utebantur. *Paul. Diac. de Gest. Rom. L. XV. p. 364.* „Tunc Artala de vitae fiducia iam desperans, ex equitatoris ingentem pyram sellis construxit.“

218. *Regisque cubile petebat*) Quod descripsit *Priscus* p. 66. *Du Cange in Gloss. Tom. II. col. 1203. v. Cubile.*

220. *Cui, post amplexus atque oscula dulcia, dixit*) Ex traditionibus Apostolorum Christiani se osculo salutare iuebantur, quod praeceptum Ecclesia postea retinuit. *Innocent. Cironii Obseruat. Iuris Canon. Lib. I. C. XIV. p. 19. 20.* Fortasse auctor ad morem Barbarorum respexit, quem laudat *Priscus* p. 68. „Tum vnus, quisque, qui aderant, surgens, Scythica comitate poculum plenum nobis porrexit, et eum, qui biberat, amplexus et osculatus, illud excepit.“

222. *Tallum*) Scil. pateram. Vox Celtica, quae proprie denotat assulam, et originem refert ad *reilen*, secare, quia praeca simplicitas assulis ex ligno filis in mensa utebatur vt hodie paupertas. *Boxborn. in Lex. ant. Brit. delb.*, assereulus, assula, hodie *Teller*. *Wachter in Gloss. Germ. col. 1670. Id. col. 1669. Tellen*, diuidere secando. Lat. taliare, Gall. tailler, Ital. tagliare, Lat.

barb. talare, diuidere vastando. Inde tala, destructio, talator, vastator. Quae hodie perennant apud Hispanos, quibus talar, destruere, tala, destructio, talador destructor. *Fuldo in Coll. Vocab. Germ. radical. p. 265.* Thül, thal, Beda, dal. *AS. gadal*, NT. hmb. Sch. del ulf. dail Otr. deil, Kero, teil, pars, diuisio. j. aug. factio AS. delan Vlf. dailjan. Sch. dela. tæljā. N. S. partiri. Et p. 274. *Teller*, discus.

223. *Signans*) *Tertullian. L. II. ad vxor. c. 5.* „Cum lectulum cum corpusculum tuum signas.“ *Gregor. M. L. IV. Dial. c. 38.* „Respondit ille dicens: Volo me signare,“ id est, signum crucis digitis ac manu effingere. *Cangius Glossar. Tom. VI. col. 499. Coripp. African. de laud. Iustin. L. II. v. 300.* Signum S. Crucis intelligit, quo munire velut scie, in aere ante se figurato, vetus Ecclesiae mos erat. *Prudent. Cathem. V. Fac, cum vocante somno, Castum petis cubile, Frontem locumque cordis Crucis figura signes.*

Thormod. Torfac. Hist. Noruag. P. II. L. V. c. 9. p. 219. „Iamque pocula in honorem Deorum epotanda interebantur. Quorum primum, Comes, solenni formula Odino consecratum, Regi propinans, eorum iterum, que repletum porrexit. Qui acceptum signaculo crucis, antequam ori admoeret, manu superinducta adeo Karium de Gritingio commouit, vt protinus exclamaret: quorsum hoc, an adhuc etiam sacrificare recusat? Comes factum excusaturus, more omnium, qui propriis viribus roborique confiderent: Thori craterem hunc dicasse, idque hac mallei nota, antequam biberet, indicasse.“

232. *Quare diu*) *Mosheim. legit: Quam diu.* Quod

quia!

W!

232.

233. Virgo per hyroniam meditans haec ^{dicere} discere sponsum

239. Ant. porrigere, ubi falsif.

240 - - - - - loquutum

247 - - - - - vocat mi dñe - - - - - (uult alio vno de Matthaei domine
filij eius)

248 - - - - - placidis

251 - - - - - celare

4 - - - - - vestrum velle meum; totis his astruo rebus

- Virgo, per Hyroniam meditans haec dicere sponsum,
Paulum conticuit, sed postea talia reddit:
- 235 „Quid lingua simulas, quod ab imo pectore damnas;
„Oreque persuades, toto quod corde refutas?
„Sit veluti talem pudor ingens ducere nuptam.“
Vir sapiens contra respondit et intulit ista:
„Absit, quod memoras! dextrorsum porrige sensum,
240 „Noris, me nihilum simulata mente locutum;
„Nec quicquam nebulae vel falsi interfore crede.
„Nullus adest, nobis exceptis namque duobus,
„Si nossem, temet mihi promptam impendere mentem,
„Atque fidem votis seruare per omnia cautis;
245 „Pandere cuncta tibi cordis misteria vellem.“
Tandem virgo, viri genibus curuata, profatur:
„Ad quaecunque vocas me, Domine, sequar studiose,
„Nec quicquam placitis malim praeponeere iussis.“
Ille dehinc; piget exilii me denique nostri,
250 „Et patriae fines reminiscor saepe relictos;
„Idcircoque fugam cupio celerare latentem;
„Quod iam prae multis potuisssem forte diebus,
„Si non Hiltgundem solam remanere dolerem.“
Addidit has imo virguncula corde loquelas:
255 „Praecipiat Dominus, seu prospera siue sinistra,
„Eius amore pati toto sum pectore praesto.“
Vualtharius tandem sic virginis inquit in aurem:
„Publica custodem rebus te nempe potestas
„Fecerat, idcirco memor haec mea verba notato:
260 „Inprimis galeam regis tunicamque trilicem
„Affero, loricam, fabrorum insigne ferentem
„Diripe, bina dehinc mediocria scrinia tolle.

recte, metri causa; et tum interrogatio est: Quamne diu t. pr. h. i. palato? Biefler.

233. Hyroniam) Ironiam, vid. nota ad v. 754.

260 261. Trilicem — loricam) Hadr. Turneb. *Advers.* L. XXIX. c. 35. col. 1143. Trilices loricae videntur ex eo appellatae, quod cum essent hamis vel squamis ferreis confertae, praeterea tribus erant licis ornatae per eas currentibus. Apparet id ita esse e Marone sic scribente *V. Aeneid.*

Loricam hinc hamis confertam auroque trilicem. Iterum *Aen.* VII.

— clypeumque auroque trilicem
Loricam induitur.

Sil. Ital. L. II. v. 401.

Praeterea textam nodis auroque trilicem

Loricam, nulli regimen penetrabile telo.

Iust. Lips. de *milit. Rom.* L. III. Dial. V. opp. Tom. III. p. 150. De origine verbi *trilix* vid. *Abr. Wieling de furto per lancem et licium concepto* C. III. § 1. p. 36.

261. *Affero*) Mira locutio! Fischer. Num fort. *affer*? Biefler.

262. Tolle) *Aufer.* *Barth.* in *Advers.* Lib. XXXVIII. c. 11. p. 1740. et in *Comment. ad Guill. Brit. Philipp.* p. 83. 157 et 674.

263. *Dira*) *Infer.*

affero

inum/coator/
ebdomadem/Nunc/

- „His armillarum tantum da Pannonicarum,
 „Donec vix vnum releues ad pectoris vnum.
 265 „Inde quater binum mihi fac de more coturnum,
 „Tantundemque tibi patrans imponito; vasis
 „Sic fors ad summum complentur scrinia labrum.
 „Insuper a fabris hamos clam posce retortos.
 „Nostra viatica sint pisces simul atque volucres.
 270 „Ipse ego piscator, sed et auceps esse conabor.
 „Haec intra epdomadem caute per singula comple.
 „Audiſti, quid habere vianti forte neceſſe eſt;
 „Nec, quo more fugam valeamus inire, recludo.
 „Poſtquam ſeptenos Phoebus remeauerit orbes,
 275 „Regi, ac Reginae, Satrapis, Ducibus, famulisque

265. Coturnum) Regum et Heroum calciamenta antiquitus erant cothurni. *Coripp. de laud. Iuſtin. Min.*

Purpureo furae resonant fulgente cothurno.
 Vt omittam graecos ſcriptores. Id vero indumentum eleganter deſcribit *Sidon. Apollinar.*

Perpetuo ſtat planta ſolo, ſed fascia primos
 Siſtitur ad digitos; retinacula bina cothurnus
 Mittit in aduerſum vincto de fornice pollex.
 Quae ſtringunt crepidas, vt concurrentibus anſis.
 Vinclorum pandas tendant per crura catenas.

Barth. Aduerſ. L. XXXV. c. 19. col. 1622.

266. Tantundemque tibi patrans) Mulieres etiam cothurnos geſtaſſe apparet ex *Virgil. Ecl. VII. v. 35.*

Si proprium hoc fuerit, laeui de marmore tota
 Puniceo ſtabis furas euincta cothurno.

Aenid. I. v. 333.

Virginibus Tyriis mos eſt geſtare pharetram
 Purpureoque alte furas vincire cothurno.

Ter. Heſper. de Theodrada FILIA Cayali M.

Clara Saphocleoque ornatur virgo cothurno.

266. Patrans) Patrare, rem ſignificat finire, perficere.

Eam vocem amant viurpare Chriſtiani ſcriptores, licet aliquid olim obſcaeni ſoner, vt notarunt *Quintilian. Inſtit. Orat. L. VIII. c. 3. p. 589.* et alii. *Marius Victor.*

— ille Dei monitus ſeruare libenter
 Aſſuerus, raptim properat mandata patrare.

Barth. Aduerſ. L. XXXV. c. 4. col. 1592. Chriſt. Noſt. At. L. II. Obſ. IX. p. 115. Guil. Briſo Phil. L. II. v. 634.

Hic requiem tibi Muſa velis patrare ſecundam.
 Et L. VI. v. 474. patrator, eſſector.

Qui tanti vellet ſceleris patrator haberi.

Plura loca ex ſcriptoribus aureae aetatis collegit *Ambroſ. Calepin. in Diſſion. XI. Linguar. p. 1035.*

270. Conabor) In MS. coator.

273. Recludo) Claudio. § 7. *Inſt. de legit. agnat. ſucceſſ.* Conf. *Rad. Ferner. rer. quotid. L. III. c. 15. pag. 105.*

275. Satrapis) quos *Amnian. Marcellin.* ſemper

optimates vocat, eos *Herodianus* Satrapas. L. I. c. 7.
 „Tibi autem expedire ingredi terras ſeptentrionales
 „vsque ad oceanum, illas deuincere et captiuos abdu-
 „cere Reges et Satrapas barbaros.“

Beda Hiſt. Eccl. gent. Angl. L. V. c. 11. „Ebaldi

„duo venientes in prouinciam, intrauerunt hoſpitium
 „villici petieruntque ab eo, vt transmitterentur ad Sa-
 „trapatam qui ſuper eum erat. Non enim Regem habent

„iidem antiqui Saxones, ſed Satrapas plurimos genti
 „ſuae praepoſitos, qui ingruente belli articulo emittunt
 „aequaliter fortes, et quemcumque fors oſtenderit, hunc

„tempore belli Ducem omnes ſequuntur, huic obtem-
 „perant; peracto autem bello ruriſus aequalis potentiae

„omnes ſunt Satrapae.“

Vita S. Swiberti ap. Leibnit. in Tom. II. Script. rer. Brunſwic. pag. 234.

„Quibus Satrapa (vici Brunſwik) ait —“ p. 236. „Nam poſt biennium veniens illuſtris

„Bruno magnus Satrapa Saxonum cum nobili comitatu
 „in prouincia Boructuariorum, pernottansque in vico

„Ratingen ex nimia ebrietate orta diſſenſione magna
 „inter ipſum et primicerium eiusdem vici de Ratingen

„— ipſum occidit cum duobus famulis: quibus per
 „vicum dolenter patefactis, amici et affines occiſorum

„ad arma conuolantes eundem nobilem Satrapam fere
 „cum omnibus ſuis in vindictam trucidauerunt.“ Conf.

Guil. Lambardi Gloſſar. in Archaeologia, Cantabrigiae 1644. p. 222. Satrapas.

275. Satrapis, Ducibus) Hic Satrapae a Ducibus diſtinguuntur.

Sunt enim reguli imperium Artillae venerantes; ceu *Oſtrogothorum*, de quibus *Iordan. de reb. Get. p. 478.*

„Quos conſtat morte Ermanarici regis ſui
 „deceſſione a Veſegothis diuiſos, Hunnorum ſubditos

„ditioni in eadem patria remoraſſe; Vuinithario tamen
 „Analo principatus ſui inſignia retinente. — Sed cum

„tali libertate vix anni ſpatia imperaſſet, non eſt paſſus
 „Balamir rex Hunnorum, ſed aſcito ad ſe Siſiſimundo

„Hunnimundi magni filio, qui iuramenti ſui et ſidei
 „memor cum ampla parte Gothorum Hunnorum im-
 „perio ſubiacebat, renouato cum eo foedere, ſuper

„Vuinitharium duxit exercitum. — Balamber ſagitta

264. in 62. Ms. auf unum.

cy.
taly
ado-
li.
m.
Si-
ent.
enti
tunt
unc
rem-
nie
rr.
frik)
lutra
titata
vico
maga
ingen
is pe
dron
m fir
Con.
brigia
dos G-
e veno-
di rot.
ega tu
labine
a rura
del con
al yala
munda
er fili
m an
a. lora
e lora

276 *sumpto* - - - - -

278 - - - - - *hoc quod agendum est.*
hic quod

280 - - - - - *restringere*

282 - - - *cuncto (in 9. April/Julian)*

- „Sumtu permagno conuiuia laeta parabo,
 „Atque omni ingenio potu sepelire studebo,
 „Donec nullus erit, qui sentiat, hic quid agendum est,
 „Tu tamen interea mediocriter vttere vino,
 280 „Atque sitim vix ad mensam restinguere cura;
 „Cum reliqui surgant, ad opuscula nota recurre.
 „Ast, vbi iam cunctos superat violentia potus,
 „Tum simul occiduas properemus quaerere partes.“
 Virgo memor praecepta viri compleuit, et ecce
 285 Praefinita dies epularum venit, et ipse
 Vualtharius magnis instruxit sumtibus escas;
 Luxuria in media residebat denique mensa.
 Ingrediturque aulam velis rex vndique septam,

„missa, caput Vualtharii faucians, interemir: neptem-
 „que eius Vualadamarcam tibi in coniugio copulans,
 „iam omnem in pace Gothorum populum subactam
 „possedit: ita tamen vt genti Gothorum semper vnus
 „proprius regulus, quamuis Hunnorum consilio, impe-
 „raret. — Ex quibus per successionem parentum
 „Vualthar in regnum conscendit, adhuc Hunnis eos
 „inter alias gentes generaliter obtinentibus. —
 „Ita tamen, vt saepe dictum est, imperabant, vt ipsi
 „Attilae Hunnorum regis imperio deseruient. Quibus
 „nec contra parentes Vesegothas licuisset recusare cer-
 „tamen, sed necessitas domini etiam si parricidium iuber,
 „implendum est. Nec aliter ab Hunnorum dominio
 „diuelli potuit gens aliqua Scythica, nisi optata cunctis
 „nationibus in commune, et Romanis mors Attilae
 „prouenerit.“ Poeta noiter infra v. 571. Guntharium
 regem Francorum et v. 368. ipsum Attilam *Satrapas*
 nominauit. Quam multos reges Attila sub imperio suo
 tenuerit, miratus est *Iornand. de reb. Get.* pag. 475.
 „Eratque et Gepidarum agmine innumerabili rex ille
 „fortissimus et famosissimus Ardaricus, qui ob nimiam
 „suam fidelitatem erga Attilam eius consiliis intererat.
 „Nani pendens Attila sagacitatem suam, eum et
 „Vualamirem Ostrogotharum regem super caeteros reges
 „diligebat. — Reliqua autem, si dici fas est, turba re-
 „gum diuersarumque nationum ductores ac si Satellites
 „nutibus Attilae attendebant, et vbi oculo annuisset,
 „absque aliqua murmuratione cum timore et tremore
 „vnusquisque adstabat, aut certe quod iussus fuerat,
 „exsequabatur. Sed solus Attila rex omnium regum
 „super omnes et pro omnibus follicitus erat.“

275. *Famulique*) Famulitium aulicum *Spartianus* ap-
 pellat, famulos omnes Imperatorios, quos *Iustin.* Mi-
 nisteriales et hospitii et palatii vocat. *Pyrrhus de Rom.*
Magistr. ap. *Schard.* p. 331. *Fer. Hesperic. ap. Quercet.*
 — conclamat turba pedestris
 Inque v cem proprio reuocatur pignore quisque
 Ad dominum, famulisque faum sequitur vocantem.

Seque suos inter famulos fert ductor opimum:
 277. *Atque omni ingenio* (i. e. arte) potu sepelire
 (nempe illos omnes, quos v. 275. dixerat) studebo.“
 Biester.

281. *Ad opuscula nota recurre*) Virgines olim pin-
 cernae officium exercebant.

Vita S. Bathild. Reginae c. 1. „Quam (Bath.) insti-
 „tuit vt sibi in cubiculo pocula porrigeret, et vt pin-
 „cerna honestissima saepius praefens adstaret in mini-
 „sterio eius.“

Nennius c. 36. „In vna Chiula venit puella pulchra
 „valde atque decora, haec erat filia Hengisti. Post-
 „quam venissent Chiulae, fecit conuiuium Hengistus
 „Quortigerno regi, et militibus suis et interpreti suo,
 „qui vocabatur Cerdieselmer — Hengistus itaque pu-
 „ellam iussit ministrare illis vinum et siceram, qui in-
 „ebriati sunt nimis et saturati.“

Tborm. Torf. Hist. Noruag. P. II. p. 20. „Detrahtis
 „deinde penulis ansata mero plena pocula per filiam
 „Hildiridem iis ministrari facit.“

238. *Ingrediturque aulam velis rex vndique septam*)
 Aedificiorum regalium formam, quae Attilae temporibus
 fuit, accurate descripsit *Priscus in excerpt.* p. 63.
 „Postridie ad domus Attilae interiora septa me contuli,
 „dona ferens eius vxori, quae Cerca vocabatur. Ex ea
 „tres illi liberi. Senior iam tum Acatirorum et reli-
 „quarum gentium qua Scythia ad Pontum patet, regno
 „potiebatur. Intra illa septa erant multa aedificia,
 „partim ex tabulis sculptis et eleganter compactis, par-
 „tim ex trabibus, opere puro et in rectitudinem assabre
 „dolatis et politis, quae erant interiectae, lignis ad-
 „tornum elaboratis, extructa et composita. Circuli au-
 „tem a solo incipientes, in altum assurgebant, certa
 „proportione et mensura.“

Iornand. de reb. Get. p. 471. „Videres triclinia am-
 „bitu prolixiore dilenta, porticusque in omni decore
 „diuolitatis. Area vero cortinis ingenti ambitu cinge-
 „batur, vt amplitudo ipsa regiam aulam ostenderet.“

Heros magnanimus, solito quem corde salutans
 290 Duxerat ad solium, quem compsit byssus et ostrum.
 Confedit, laterique duces hinc indeque binos
 Assedisse iubet. Reliquos locat ipse minister.
 Centenos simul accubitus iniere sodales,
 Diuerlasque dapes libans conuiuia refudat;

290. *Duxerat ad solium, quem compsit byssus et ostrum*
Priscus p. 66. „Hic praeparata erant omnia sedilia,
 „circa parietes cubiculi ab utraque parte disposita: in
 „medio sedebat Atilias, in lecto, e regione cuius erat
 „et alter Atiliae lectus, pone quem erant quidam gra-
 „dus, qui ad eius cubile ferebant, *lintheis candidis et*
 „*uariis tapetibus, venustatis et ornatus gratia contestum,*
 „simile cubilibus, quae Romani et Graeci nubentibus
 „adornare pro more habent.“ *Anna L. VIII. Alexiad.*
 „Vnus ex omnibus comitibus, nobilis, audaculus in sella
 „imperatris sedit. Balduinus apprehensa eius manu
 „excitauit eum. Neque enim solemne est, vt Impera-
 „tores Romanorum subditos suos-confessores habeant.“
Ditmar. Merseburg. L. IV. Ann. p. 357. „Imperator
 „(Otto III.) antiquam Romanorum consuetudinem iam
 „ex parte magna deletam suis cupiens renouare tem-
 „poribus, multa faciebat quae diuersi diuersimode ac-
 „cipiebant. Solus ad mensam quasi semicirculum factam
 „loco caeteris eminentiori sedebat.“ Mos iste adhuc
 „hodie ab Imperatore Rom. in solemnibus epulis seruatur.
 „Aliter tamen se reges Barbarorum gerebant, et propriis
 „sellis seu foliis contenti subditos confessores habere
 „amabant.

290. *Solium*) *Virgil. Aen. L. I. v. 498.*

— Solioque alte subnixa sedebat.

Seru. ad b. l. Solium proprie est armarium vno ligno
 factum, in quo reges sedebant propter tutelam corporis
 sui, dictum quasi solidum, abusiue sellam regalem dici-
 mus. *Pompei. Sabin.* solium — dictum quasi solidum,
 fiebat enim ex praedura materia roboris. *Virgil. Aen.*
L. VII. v. 169.

— Solio medius confedit auro.

Barth. L. X. c. 16. col. 489. „Notauimus alibi apud
 „gentes Romanis non subiectas solium fuisse inter Regni
 „insignia. Ea res transiit post ad principes nouae
 „Romae, luxu Barbarico et saltu ipsos Orientis Tyran-
 „nos longissime superantes.“ *Coripp. Afric. L. III.*
de laud. Iust. Vt lactus princeps solium conscendit in
 altum, Membraque purpurea praecellus veste locauit.
 Nimirum legatos Auarum audire non poterat Iulianus
 nisi regio solio maiestatem Barbaris ipsis barbaram au-
 xisset. Solium siue thronus inter insignia regia. *Egestpp.*
in vita S. Seuer. L. II. c. 1. „Quid enim sella aurea,
 „albatum diadema, nisi regni forent insignia, quo spi-
 „ritu praesumpserit sedere super thronum Regium more
 „quodam et vsu imperatorum.“ Conf. *Bulenger. de*
Imp. Rom. L. II. c. 29. p. 159. Barth. Adu. L. IX. col. 43.

Quod noster poeta solium appellat, versio *Prisci*
Bulengeriana vocat lectum, melius vero Canteclariana
 Regium thorum, Thronum.

290. *Quem*) *Solius* in genere masculino praeter con-
 suetudinem dixit.

291. — *laterique duces hinc indeque binos*

291. *Assedisse iubet*) Honor singularis prout in nota
 praecedenti vidimus. Nam etiam Rom. equites et Sena-
 tores ad regias epulas vocati infra mensam recubue-
 runt. *Seneca L. II. de Tranqu. c. 15.* „Non accipiet
 „sapiens contumeliam, si in conuiuio regis recumbere
 „infra mensam iubebitur.“ *Buleng. de Imp. Rom. L. II.*
c. 33. p. 172. Attamen isti Duces in singulis sellis a
 lecto Atiliae distinctis sedisse videntur. *Priscus in ex-*
cerpt. legat. p. 53. post verba supra citata, *Bulengero*
 vertente, pergit: „Onogesi enim in sella sedebat ad
 „dextram regi lecti. E regione Onogesi in sella sede-
 „bant duo filii Atiliae. Maior in eius lecto sedebat,
 „non prope sed in extremo, prae reuerentia, quam patri
 „deserebat, terram spectans.“ Ordo conuiuiarum autem
 numerabatur a dextro latere Regis. *Priscus pag. 53.*
 „Et primum ordinem conuiuiarum existimabant eum,
 „qui esset ad dexteram Atiliae, secundum ad laeuam,
 „in quo nos (legati Romani) eramus, cum ante nos
 „sederet Berichus Scytha nobilis.“

292. *Reliquos locat ipse Minister*) *Iornand. de reb.*
Get. p. 473. „Sequenti vero luce, quam magna pars
 „diei fuisset exempta, ministri regii triste aliquid suspi-
 „cantes post clamores maximos fores effringunt, inue-
 „niuntque Atiliae sine vulnere necem sanguinis effu-
 „sione peractam.“ Vid. nota ad v. 213.

293. *Centenos simul accubitus iniere sodales*) Scilicet
 sodales iniierunt simul centenos accubitus. Nam apud
 antiquos, singuli, trini aut quaterni simul accumbebant.
Priscus in exc. legat. p. 67. — „Mensae vero iuxta Atiliae
 „mensam erant erectae, excipiendis tribus aut quatuor, aut
 „etiam pluribus conuiujs idoneae, quorum vnusquisque
 „poterat, minime transgressis sedium ordinibus cultello
 „ex ferculis, quod sibi libitum erat, desumere.“ Iam
 Taciti temporibus Germani separatis lectis accumbe-
 bant. *Tacit. de Mor. Germ. c. 22.* „Separatae singulis
 „sedes et sua cuique mensa.“ Ideoque optima est ob-
 seruatio *Barthii* de conuiuio Atiliae L. LVI. *Aduers.*
c. 15. col. 2662. Inprimis vero, inquit, memorabile
 Atiliae conuiuium describitur, cui *Priscus* ipsemet in-
 terfuit; ex quo clarum insuper, plerosque magnatum
 ritus hodie vsu per Europam in conuiujs frequentes,
 Barbarorum illis non valde absimiles esse, et forte ab-
 inde oriundos; Collocatio enim mensae, ordo conui-
 varum, poculorum praebitiones, salutationes, surrectio-
 nes bibentium, salus Regia praebita, ferculorum
 illationes et positiones, Acroamata et reliqua cum tem-
 poris huius moribus consonant plerisque.

289 -

notio quem more salatus

290. Auf der ER. Ms. hat Solium, quem bibus composi et ostrum.

in non
et So
cyboe
occur
mbere
L. H.
tillu a
in ca
ngero
de ad
ode
dne
vanti
nem
st
eum
uam
e non

reb.
a para
l susp
r'imo
is effi

Sciice
in apd
abebat
a Atia
tuo, et
aquone
a cuba
e" la
accio
se legit
na et ob
dant
omantit
fione de
magnum
dequata
et face de
pho can
fenti
fentena
a can m

297 -- bisina --

295 His et sublatis, aliae referuntur edendae;
Atque exquisitum feruebat migma per aurum,
Aurea bylino tantum stant gausape vasa,

294. *Diuersaeque daptes libans conuiuia refudat;*

295. *His et sublatis aliae referuntur edendae*

Ordinem ferculorum in coena Attilae sic exposuit *Prifens in excerpt.* p. 67. „Deinde primus in medium accessit Attilae minister, discum carnibus plenum ferens. Post ipsum qui reliquis ministrabant panem et opsonia mensis apposuerunt. Sed caeteris quidem barbaris et nobis coena omni eduliorum genere referta et instructa praeparata erat, et in discis argenteis reposita, Attilae in quadra lignea et nihil praeter carnes. — Ut opsonia primorum ferculorum fuere consumpta, surreximus — Tum noua forecula cuique mensae sunt illata, quae alia continebant esculenta, ex quibus ubi omnes quoad satis esset, comedisent, modo quo supra, in pedes erecti ebibito calice, sedes nostras repetiuimus. Adueniente vespere sublatis epulis duo viri Scythae coram Attila prodierunt.“

294. *Conuiuia* Conf. supra v. 291.

*Laterique duces bine indeque binos
Assidisse iubet.*

Varia est doctorum sententia de conuiuio Regum barbarorum. Alii, (ex. gr. celeb. *Du Cange in Diss. II. ad Iovinell.* p. 54 seq.) eos singulares aulae ministros fuisse putant. Alii, quibus ego accedo, saltem homines melioris fortunae et magnae exultationis fuisse dicunt. Interim cum non est nostrum tantam componere litem, apponamus loca scriptorum ipsa. *Claudian. in Eutrop.* Lib. II.

— Claro quod nobilis ortu
Conuiuia et Domini

Venant. Fortunat. L. VII. carm. 16.

Iussit et egregios inter residere potentes
Conuiuia reddens, proficiente gradu.

A. vitae S. A. illi cap. 1. „Fuit quidam ex primis palatii operariis — nobilissimis natalibus oriundus, eiusdemque Regis conuiuia et consiliarius nomine Anohaldus.“

Tou. in vita S. Colomb. c. 28. „Chanericus Theoderici Regis conuiuia.“

Auctor de SS. Wallensium c. 16. ap. *Spelman. in Gloss. Anglo-Sax.* p. 385. „Decanus Ecclesiae visitauit curiam, conuiuio Regali functus, sicut consuetudo erat tunc temporis per patriam; vltimo autem die conuiuio ante praedictam diem placitandi contra noctem, retraxit craftini diei placita.“

Lex Sal. Tit. XLIII § 6. Lex Burg. Tit. XXXVIII.

Certe participare regiam mensam honor rarissimus et maximus. Sic de Ludouico Nithard. „Fratres quoque adhuc tenera aetate, Drogonem Hugonem et Theodoricum participes mensae effecit, quos et in palatio secum nutrir praecipit.“ Vides, ne fratres quidem regios, puta consanguineos, ordinarium hunc honorem habuisse. Sed de germanis quasi nouam rem scribit *L. III. Carolo et Ludouico.* „Nam conuiuia erant illis pene assidua et quodcumque pretium habebant, hoc

alter alteri perhumane dabat. Vna domus erat illis conuiuia et vna fomni.“

Barth. Aduers. L. XLV. c. 15. col. 2093. Egregia sunt, quae dixit *Io. Jac. Mascou.* in Comment. de originibus Officior. Aulicor. § 30. p. 28.

De Vertot Dissert. sur les moeurs des anciens François. Tomo II. Mem. Paris. p. 581 582.

De Hirdsmannis conuiuio Regum Daniae vid. *L. A. Gebhardi* in Historia genealogica ordinum Imperii Germanici. T. I. p. 53.

296. *Migma* Lege *Smigma*, Graece, *σμίγμα*, quod *Erudition. Fulu. Vrsin. in Adpend. ad P. Ciacconii lib. de Triclinio priscorum Rom.* p. 371, 372. optime explicauit. Erat enim massa quaedam ex variis contacta odoramentis ad manus post conuiuium abstergendas. Veteres Franci vsi sunt hoc vnguentorum genere capillorum ornandorum gratia. *Agutb. Scol. de reb. Austri.* L. I. „Neque vero quemadmodum Turcis et Barbaris impexa eis fordidaque est coma, vel complicatione indecenter cirrata, sed smigmata varia ipsi sibi adhibent, diligenterque curant.“ Quae vltima verba Celeberrim. *Abb. Dubosii* in sua *Hist. Crit. conditae Monarchiae Francicae* T. III. p. 140. male ita vertit: „Au contraire les Princes Francs ont grand soin de leur tête, et même ils frisent leurs cheveux par boucles.“

Lectio mei Cod. MS. in *migma*, quod graecum verbum *mixturam*, significat, retinenda, et pro aliqua ciborum specie interpretanda est: nam radix huius vocis significat carnem, adipem, medullam, mel, lac, bytirim, cibum, oleum et omne pingue. *Fulda in Collect. vocab. Germ. radical.* § 79 et 80. p. 155. 138. 139. In specie myge Hmb. lotium. meg. bemegen. d. fimentum. *Conf. Io. Ge. Wachter in Glossar. German.* col. 1078. v. *Mieg.* *Du Cange in Glossar. ad script. infimae aet.* Tom. IV. col. 734 et 735. v. *Migma.*

297. *Bylino* — *Gausape* *Horat. Serm.* Lib. II. Sat. VIII. v. 10.

— Puer alte cinctus acernam

Gausape purpureo mensam perterfite.

Mart. Epigrammat. L. XIV. n. 129.

Gausapa vel *manetele*

Verbum originetenus barbarum:

Glossae Vet. ap. Salmas. ad Ael. Spart. Tom. I. *Hist. Aug.* p. 104. *Gausapa* βαγβαγίων παλλιον. *Salmas. ad Flau. Vopisc. in Aurel.* p. 448. Manteria veteres ante pectora ponere coenantes consueuerant, vt hodie solemus illa lintea, quae seruiettae nobis dicuntur, quas ante pectora nostra ponimus cum mensae adidemus, et quibus manus et labra tergimus. Verum aetate iam *Plinii* mantelia non amplius in vsu erant *ἀντι χειρωνακτων* sed integendis mensis seruibant — atque hoc tunc temporis discrimen statuebatur inter mappas et mantelia: vt mantelia mensis operiendis, mappae manibus tergendis vsu praeberent. Nam mappae erant breuia

Et pigmentatas crateres Bacchus adornat,
 Illicit ad hauſtum ſpecies dulcedoque potus.
 300 Vualtharius cunctos ad vinum hortatur et eſcas.
 Poſtque epulis abſumpta quies, menſaeque remotae,
 Heros iam dictus Dominum laetanter adorſus
 Inquit: „in hoc regno clareſcat gratia veſtra,

Postquam
rogito

linthea, quas quisque ſecum ad conuiuium ferebat, nec enim dominus eas ſubminiſtrabat. Inueniebant quidem apud dominum conuiuium mentam manteli inſtraram, ſed ſuam vnusquisque ſecum conuiuiarum mappam aſſerebat. *Io. a Woueren auſt. ad Petron. Satyr. p. 129. Pagenſtecher de Barbu p. 38, 39.*

298. *Pigmentatas*) Pigmento ornatas. *Hieron. ad Paul.* „Totum flaccidum, molle, nitidum, atque formoſum, quaeritis hinc odoribus pigmentatum.“ *Coripp. African. L. V. n. 3.*

Aurea purpureis apponunt ſercula menſis,
 Pondere gemmarum praegrandia, pictus vbique
 Juſtinianus erat; domus pictura placebat
 Gaudebantque ſui genitoris imagine viſa.

Pigmenta alias ſunt vina, quibus aliquid ſpecierum aut aromatum infulum eſt. *Petr. Mauric. Vener. Stat. Cluniacenſ. Can. XI. in Barthii Aduerſ. L. LV. cap. 10. col. 2606.* „Statutum eſt, vt ab omni mellis ac ſpecierum cum vino confectione, quod vulgari nomine pigmentum vocatur, omnes Cluniacenſis ordinis fratres abſtineant.“

298. *Crateres*) *Athacn. L. II. Dipno-Sophiſt.* „Prifcos ſama eſt atque homines cornibus olim bibiſſe bouum. Liqueſt hoc ex eo, quod adhuc dum aqua vinum miſcetur, craterem appellant τῆς τοῦ νεκροῦ quaſi νεκρῶνα, quoniam in cornua potio fundatur; manet etiam nunc cornuum ad hunc vſum fabrica: quidam eiuſmodi pocula rhyta vocant: poetarum quoque multi anti- quos bibentes cornibus inducunt.“

299. *Illicit ad hauſtum ſpecies dulcedoque potus*) Aquitani lautiffimi in epulis mundiffimique. *Ammian. Marcell. L. XVI.* „Apud Aquitanos euenit, quod latior ſama vulgarat: Veterator quidam ad lautum conuiuium rogatus et mundum, quaſta ſunt in his regionibus plurima, cum vidiffet lintheam toralium par, duos clauos ita latiffimos, vt ſibi viciffim arte miniſtrantium cohacrerent, menſamque operimentis paribus teſtam: anteriorum chlamydis partem vtraque manu vehens, intrinſecus ſtructuram omnem vt amictus adornauerat principales quaerens, patrimonium diues euerſit.“

299. *Species*) Species ſunt quaelibet res ad victum et vitam humanam neceſſariae, v. c. frumentum, oleum, panis, vinum, etc. *Cod. Theodoſ. VIII. 5. 48. XI. 1. 24. Inprimis crebro memorantur Species amonariac XI. 15. 2. XIII. 5. 9.* Hoc leniu Species patribus de Sacra Coena loquentibus ſaepe dicuntur panis et vinum. Hinc illud: *ſub vtraque Specie*, quod vulgo male intelligitur. *Wolf de latinis. Eccl. in Cod. Theodoſ. p. 41. Fiſcher.* Sed hic, procul dubio, Species eſt adſpectus. Nempe

Species, adſpectus, et dulcedo, ſapor, potus, id eſt, vini illicitabat ad hauſtum. Biſſer.

300. *Vualtharius cunctos ad vinum hortatur*) Modum potandi in Hunnorum Conuiuio optime demonſtrauit. *Prifcus p. 66.* „Reuerſis nobis in tentorium, ecce ad nos Oretis pater, vos ambos, inquit, ad conuiuium inuitat Attilas. Fit vero illud ad nonam diei. Tempore condictionis obſeruato, vt venimus et vna quoque Romanorum occidentalium legati, ſtetimus in limine coenaculi coram Attila. Hic pincernae, vt mos eſt in illis regionibus, calicem tradiderunt, vt ante accubitum vota faceremus. Quo facto et calice deguſtato, ipſa ſolia, in quibus nos ſedentes coenare oportebat, ingreſſi ſumus. — Omnibus ordine ſedentibus, qui Attilae erat a poculis, ingrediens, pateram vini tradit. Hanc vbi ſuſcepit, priorem ordine ſalutauit, ſalutatione honoratus ſurrexit, neque prius eum ſedere ſas erat, quam merum deguſtans, aut etiam ebibens poculum pocillatori redderet. Sedenti autem Attilae, ex more, qui conuiuio intererat, pocula ſuſcipientes, et poſt ſalutationem deguſtantes, honorem exhibebant. Vnicuique vero vnus pocillator aderat, quem pincerna Attilae exeunte, introire ſuo ordine oportuit. Secundo ſedente, et reliquis deinceps ad hunc modum honore affectis, Attilas nos ex Thracum inſtituto, ad parium poculorum certamen prouocauit. Tum omnibus ſalutationis honore delato, pincernae receſſerunt. — Vt oſponia primorum ſerculorum tuere coniuſta, ſurreximus, neque prius quiſquam noſtrum ad ſedem ſuam eſt reuerſus, quam ſibi traditam pateram vini plenam, ſeruato quem ſupra diximus ritu, Attilam ſaluum et incolumem precarus, ebibiffet. Eo ad hunc modum culto ſedinus. — Modo, quo ſupra, in pedes erecti, ebibito calice, ſedes noſtras repetiuimus.“ Alium ritum potandi Auctor p. 63. recenset. „Tum vnusquisque eorum, qui aderant, ſurgens, Scythica comitate, poculum plenum nobis porrexit, et eum, qui biberat amplexus et oſculatus illud excepi.“

301. *Postquam epulis abſumpta quies, menſaeque remotae*) Imitatio *Virgilio L. I. Aeneid. v. 715.*

Postquam prima quies epulis menſaeque remotae. Quo loco, vt bene notat *Seruius*, Poeta Romano- rum exequutus eſt morem, apud quos duae menſae erant, vna epularum, altera pomorum.

303. *Gratia*) Gratia eſt idem quod beneficium, quo ſenſu baptiſmus dicitur *gratia diuina* in *Cod. Theodoſ. XVI. 6. 1 et 5. Gratia communionis XVI. 7. 5.* Sic apud patres ſaepe *χαρις* et gratia de baptiſmo et ſacra coena uſurpantur, eo ſenſu, vt beneficium indicent.

298. Et pigmentatus

001. Postquam epulis depulsa fames, sublataque mensa

002. Eros jam dictus Cominum latenter adorsus

id est, rui

) Molux

construit

, ecce ad

omnium

Tem-

quoque

lume

is est in

sacchi-

fularo,

uribat,

ribus,

sui

trui,

edere

ibena

Artile

mentes,

chibe-

quem

opor-

id hunc

rum in-

nocuit

ocerna

culorum

iniquis

bi trib-

pra di-

urus, et

- Mala

ides to

ctus, et

alens,

non nisi

olictis

remot)

re remot.

mentaria

lar erit.

icium, qu

d. Tmle

7. 1. Et

no et loci

indict.

504 - - - - - luna letificatio

506 - - - - - sculturae

Cap. St. pimentalis

17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

- „Vt vos inprimis reliquos nunc laetificetis.“
 305 Et simul in verbo nappam dedit arte ~~peractam~~,
 Ordine sculpturae referentem gesta piorum;
 Quam rex accipiens haustu vacuauerat vno,
 Confestimque iubet reliquos imitarier omnes.
 Ocius accurrunt pincernae, moxque recurrunt;
 310 Pocula plena dabant, et inania suscipiebant.

~~peractam~~

quod docent synonyma *χαρισμα* et *munus diuinitatis*, hoc est, *diuinum*, pariter de Sacramentis dici solita, v. c. in *Cod. Theod.* XVI. §. 4. etc. Fluxit vero haec vocabuli *Gratia* notio e N. T. in quo *χαρις* haud raro est beneficium e. gr. Rom. XII. 3. 2 Cor. I. 12. 15. Quibus in locis, cum inprimis munus Apostolicum ipsumque verbum Euangel. *χαρις* vocentur, factum est, vt patres quoque sacramenta, non minora quippe beneficia et salutis praesidia, *χαρις* et *gratia* nomine insignirent. *Wolf de latin. eccl. in Cod. Theod. Sect. II. § 10. p. 30.*

303. *Nostra*) Moshem. *vestra*.
 303. — *In hoc regno clarescat gratia nostra*
 304. *Vt vos inprimis reliquos nunc laetificetis*
Inl. Caes. Buleger. L. II. de Imperat. et Imp. Rom. c. 41. p. 195. Rarum fuit in epulis regis, vt rex alteri praebiberet, cui si tantum honoris a rege contigisset, is vero praeculare secum agi putabat. *Agath. Lib. II. Vranium, philosophum ineprum, Cosroes tanti fecit, vt rex ipse prior pateram huic delibaret, quod vtrique nondum in alios factitasset; ad regiam mensam adhibitis, libenter iniuriae, si quae a rege factae essent, ferendae erant. — Herodot. L. I. Imo vero tantum aberat, vt amicis suis praebiberet, vt eorum patientia, inter vna, indignissime abuteretur.*

305. *In verbo*) Germanismus.
 305. *Nappa*) *Wachter in Gloss. Germ. col. 1125.*
Napf. olim calix et patera in omnibus dialectis. *Somner. in Dict. Anglo-Sax. nappe, bnaeppe cyathus, Scyphus, patera, poculum. Gloss. Pez. crater naph. craterarum napbo. Verel. in Ind. nap. poculum argenteum. Willeram. Cant. cap. VII. § 2. din nabelo ist gedrater naph, umbilicus tuus crater tornatilis. Similiter et Italis nappo est vas pottorium, et Gallis hanap simile quid. Proprie significat vas cauum, siue potui siue aliis vibus inferuiat. Idem col. 1111. Gloss. Pez. modiolus napa. Idem Anglosax. nafa. Angl. et Belg. naue, proprie est cauum vel cauitas. At Erudition. Frid. Car. Fulda in Collect. et generat. Vocab. Germ. radicalium p. 303. verbum *napf* deduxit ab a. aqua. *Nav, naf, gl. mons. napbo, nap. pf. crater, patera.**

Alio sensu vox *nappa* occurrit in *Chartis Saec. XIV. Litt. de 1310. ap. Schannat. Client. Fuldens. num. 531.* Nos et conuentus noster recognoscimus, quod duas *nappas* cum domo et area adiacentibus, ab Abbate *Fuld.* in Feodum procedentes apud strenuum virum *de Wilbrecht iusto et legitimo emptionis titulo comparauimus; nos vero deuote postulantes, vt praedicta bona nobis et monasterio appropriaret, qui ex mera*

liberalitate *Nappas* praedictas cum domo et area adiacentibus, nobis et Monasterio nostro appropriauit.“ *Conf. Du Fresne Tom. IV. Glossar. col. 1138 et 1139. v. Napa, Naparia, Nappa.*

306. *Ordine sculpturae referentem gesta piorum*
Virgil. L. I. Aeneid. v. 632.

— caelataque in auro
 Fortia facta patrum, series longissima rerum.
 Per tot ducta viros antiquae ab origine gentis.
Coripp. African. L. V. v. 3.
 Ipse triumphorum per singula vasa suorum
 Barbarico historiam fieri mandauerat auro.
 Conf. nota ad v. 298.

306. *Piorum*) Id est, heroum, qui in campis Elysiis seu in Wallhalla vitam debebant. *Martial. Lib. XII. Ep. 52.*

Accipient olim cum te loca laeta piorum
 Non erit in Stygia notior vmbra domo.

Corn. Seueri Aetna v. 641.

Nec sanctos iuuenes attingunt fordida fata,
 Sed vere cessere domus et iura Piorum.

Vid. *Theod. Gorall. in not. p. 176. de origine vocis pius. Idem ad C. Ped. Albinou. Eleg. I. v. 5. et in cur. secund.*

Ita etiam beati homines eleganter auctoribus pro ditibus, et qui in lauta re versantur, ponuntur; cumque hodie fere vox haec de salute animae soleat usurpari, veteres eam etiam in describendis bonis fortunae, adhibuerunt. *Gib. Cuper. in Obseru. L. III. c. I. p. 263.*

Notandum, maiores nostros in pagana superstitione viuentes sepulera, sancta, et quoslibet mortuos sibi finxisse sanctos, omnique igitur pietatis cultu prosequendos, putasse, quod ex *indiculo superst. et paganarum apud Baluz. Tom. I. p. 151. dicere licet.* In lingua vernacula vox *Fromm*, quae hodie significat pius, antiquis sensum habebat, Fortis, strenui. *Wachter in Gloss. Germ. col. 494 495. Lectio Cl. Moshemii est priorum. Fischer.*

Sed an omnia haec quadrent in *Hunnos*, vix crediderim. Fort. *Moshemii* correctura in *priorum* recte se habet; vt sit: *maiorum.* *Biefter.*

309. *Ocius accurrunt pincernae*) *Priscus pag. 53.*
 „Nucique aderat pocillator vnus quem oportebat
 „ordine ingredi, exeunte Attilae pincerna.“

310. *Pocula plena dabant, et inania suscipiebant*
Priscus c. I. „Nec ante federe ei fas, priusquam, gustato
 „aut hausto vino, poculum pincernae reddidit. Eodem
 „modo assidentem eum reliqui conuiuiae honorarunt
 „accipientes calyces.“

D

Hospitis ac regis certant hortatibus omnes.

Ebrietas feruens tota dominatur in aula.

Balbutiit madido facundia fusa palato.

Heroas validos plantis titubare videres.

315 Taliter in feram produxit bacchica noctem
Munera Vualtharius, retrahitque redire volentes;
Donec, vi potus pressi fomnoque grauati,
Passim porticibus sternuntur humo tenus omnes.
Et licet ignicremis vellet dare moenia flammis,

311. Hospitis ac regis certant hortatibus omnes) Corn. Grabb. ex Ol. Magno L. XIII. c. 4. „Religiosum ducunt, stando pro reuerentia numinum ac principum bibere, et quasi in agone per sudorem contendere, quis vno vel altero vel multiplicato haustu, amphoram vacuet capitolinam.“

Priscus p. 66. „Artiles nos ex Thracum instituto ad parium poculorum certamen prouocauit.“

312. Ebrietas feruens tota dominatur in Aula) Hac intemperantia paene omnes Barbarorum gentes male audiunt. Tacit. de Mor. Germ. c. 22. „Diem noctemque continuare potando nulli probrum.“ Vid. Dithmar. in not. p. 134. De Thracibus Alex. ab Alex. Gen. dier. L. V. c. 21. fol. 297. De Lithuanis, Mosconitis et Tartarorum gente Matthias a Michou, in Sarmatia Europaea L. II. cap. 3. „Potentes cum coniuuari coeperint ledent a meridie in medium noctis, continuo cibo et potu sese oppendo, et a mensa, quoties natura propellit, asurgendo et egerendo iterum atque iterum, vocant, vsque ad vomitum et amissionem discretionis et sensus, tuncque iniquis et capitis, quae sint discrimina, nesciunt: estque illa consuetudo perniciofa in Lithuania et Moschouia magis vero et absque rubore in Tartaria.“ De Persis Lips. ad Tac. Germ. p. 557. Jul. Caes. Bulenger. de Imp. L. II. c. 41. p. 193 seq. et qui hos male exscripsit Franc. Ferd. Schroetter in Diatr. de Iurisprud. Vet. Persar. Sect. V. c. 6. De Atiliae Coniuii in specie Priscus in Excerpt. legat. p. 68. „Vt vero coniuuium ad multam noctem ferunt, minime diutius nobis consporationi indulgendum esse duximus, sed frequentes exiuimus.“

319. Et licet ignicremis vellet dare moenia flammis) Nihil in antiqua Germanorum historia frequentius, quam procuratum inimicorum viuicomburium, in propriis ipsorum aedibus. Vt ex centenis exemplis saltem vnum alterumque producam. Vid. Thorm. Torfaei Hist. Norueg. P. I. L. IV. c. 9. p. 183. c. 12. p. 188. P. II. L. II. c. 15. p. 134. De Pistorius in Diss. de Dissidationibus Vet. Germ. seu in adpend. Berlichingii sui. Eadem consuetudo apud Persas obtinuisse videtur. Corn. Nep. in Alcib. c. 10. „Missi clam vicinarii, in qua tum Alcibiades erat, dant negotium, vt eum interficiant. Illi cum eum ferro aggredi non auderent, noctu ligna contulerunt circa castram eam, in qua quiescebat, eamque succenderunt, vt incendio conficerent, quem manu superari posse diffidebant. Ille autem vt tonitru flammae est excitatus, et si gladius ei erat subductus,

familiaris sui subalare telum eripuit. Namque erat cum eo quidam ex Arcadia hospes, qui nunquam discedere voluerat. Hunc sequi se iubet, et id, quod in praesentia vestimentorum fuit, arripuit. His in ignem cecidit, flammae vim transiit. Quem vt barbari incendium effugisse eminus viderunt, telis missis interfececerunt, caputque eius ad Pharnabazum retulerunt.“

319. Ignicremis) Scil. igne cremantibus. Du Cange in Gloss. Vol. V. col. 1306.

320. Remansit) Passus Leg. Salicae t. 19. de incendiis. „Si quis causam quamlibet, intus dormientibus hominibus, incenderit. . . si aliqui ibidem remanserint. . . Sol. C. culpabilis iudicetur.“ Conf. Du Cange T. V. Gloss. col. 1311.

Lubet hic ex antiquissima et rarissima Legis Salicae editione, quam infra ad v. 948. nominauimus, locum adponere, quo aliae omnes carent. p. 123. in fine Decreti Child. R. „Expliciunt legis Salicae libri III. quam Chlodoueus rex Francorum statuit, et postea vna cum Francis pertractauit, vt ad titulos aliquid amplius adderet, sic vt a primo vsque ad LXXVIII. perduxit. Inde vero Childebertus post multum tempus tractauit, vt quicquid inuenire potuerit, ibi cum Francis adderet: hoc est, à LXXVIII. vsque ad LXXXIII. quicquid inuenit digne, ibidem imposuisse dignoscitur. Iterum cum hos titulos Chlotharius a germano suo seniore gratanter exceperit, sic et ipse similiter cum regni sui sapientibus inuenit, vt a LXXXIII. adderet. Et ita perfectum. Et inde quae ipse inuenit, ad fratrem suum rescripta direxit. Et ita inter se firmauerunt, vt ista omnia, quae constituerunt, inuiolabiliter, omni- que tempore, conseruata fuissent.“ Fragmentum mendosissimum quod Clar. Eccardus ad Leg. Sal. p. 139. ex Cod. Guelferbyitano exscripsit, nunc illustratur. „Primus rex Francorum statuit a primo vsque LXII. disposuit iudicare: post modo autem tempus cum obtinuit matris suis a LXIII. titulum vsque ad LXXVIII. addidit. Sic vero Childebrandus rex, post multum autem tempus pertractauit, quid addere debisset, ita a LXXVIII. vsque ad LXXXVIII. peruenit, quod ibidem digne imposuisse noscuntur et sic fratri suo Chlotario haec scripta transmisit. Post haec vero Chlotarius cura hos titulos a germano suo seniore gratanter exceperit, sic postea cum rignum suum pertractauit, vt quid addere debirint ibidem, quid amplius dibiast construhere, ab

313. In der H. Handschrift Balbutit. Die richtige Lesart ist wohl Balbutit.

316. In der H. Handschrift ist das Wort redire eingelassen; in der Facsimile ist es gefunden, aber redire gab die Facsimile Copie (unvollständige Wiedergabe): videres.

que est
a. quod
Hic in
re der
milita
re-
Cange
fili
m-
V.
lice
ocum
De-
an
cum
is ab-
luit.
Hinc,
adde-
quod
terum
enior
gni si
Et in
inter
terum,
mo-
m no-
ap. ci
Jo-
H. G.
in ob-
H. ab-
a. nunt
LXXVIII
in signa
no hanc
cum hoc
que, sic
H. ab-
et, d

021. Tandem dilectam -----

024. Hunc ob virtutem
----- Ob virtutem quem -----

025 ----- frena -----

026 ----- galericis solito -----

028 atque uteri longo -----

029 Et levum. -----

- 320 Nullus, qui causam potuisset scire, remansit.
Inde dilectam vocat ad semet mulierem,
Praecipiens, causas citius deferre paratas.
Ipseque de stabulis victorem duxit equorum,
Quem ob virtutem vocitauerat ille leonem.
- 325 Stat sonipes, ac fraena ferox spumantia mandit.
Hunc postquam phaleris solito circumdedit, ecce,
Scrinia plena gazae lateri suspendit vtrique,
Atque iteri longo modicella cibaria ponit,
Loraque virgineae mandat fluitantia dextrae.
- 330 Ipseque, lorica vestitus more gigantis,
Imposuit capiti rubras cum casside cristas,
Ingentesque ocreis suras complectitur aureis;
Et laeuum femur ancipiti praecinxerat ense,

qualem
if

„LXXXVIII. titulos ad LXLIII. Statuit permanere et sic postea fratre suo rescripta direxit, et ita inter eis conuenit, vt ista omnia sicut anteriore constructa starent.“

321. *Inde dilectam* —) Claudicat versus. Leg. *Iam nunc dilectam* — Bieker.

324. *Quem ob virtutem vocitauerat ille leonem*) Et infra v. 757.

Quem spadix gestabat equus.

Ossian in Fingal. c. l. „Before the right side of the car is seen the snorting horse. The high-maned, broad-breasted, prond, high-leaping, strong steed of the hill. Load and resounding is his hoof; the spreading of his mane above is like that stream of smoke on the heath. Bright are the sides of the steed, and his name is Sulin-Sifadda. On the left side of the car is seen the snorting horse. The dark-maned, high-headed, strong-hoofed, steer, bounding son of the hill; his name is Dufronnal amongst the stormy sons of the sword.“ Homeri *Iliad. t. v. 399.*

Σμεράλλειον δ' ἰπποισιν ἐνεκλιτο πάρος ἔοιο
Ζαυθε τε καὶ βαλεις, τηλεκλυτα τεκνα Ποδαργου,
Ἄλλως δὲ φρεζέσθε σακισμεν ἠνιοχη
Ἀψ Δαναων ἐς ὄμιλον. —

325. *Stat Sonipes, ac fraena ferox spumantia mandit*) Notus versus a Virgilio L. IV. v. 135. mutuo sumptus.

326. *Hunc postquam phaleris solito circumdedit*) *Iust. Lipsf. de Milit. Rom. L. II. Dial. 12. p. 109. Tacit. de Mor. Germ. c. 15.* „Electi equi, magna arma, phalerae torquesque.“ *Fer. Helper.*

Hic phaleratus equus, grauidus auroque metallis, Terga recepturus regem in sua gaudet.
Io. Ge. Esfor in Obseru. Iur. Feud. Obs. LXII. pag. 52. Equi pariter tangebantur coopertoriis, vt vocantur ferriis, vel veste e ferreis circulis contexta. Vt plurimum vero caput tantum et pectus equi ambebant lamina ferrea vel coriaca. Tunc equum dicebant phaleratum,

cheval hardé, qualis conspicitur in fronte origin. *Iur. publ. Hassf.*

Gabr. Daniel in Hist. Mil. Franc. Tom. I. L. VI. c. 2. p. 292 seq.

330. *Ipseque lorica vestitus more gigantis*) Conf. infra v. 449—453.

Esfor in Obseru. Iur. feud. obs. 73. p. 56. 57.

330. *Lorica*) *Diodor. Sicul. in Bibl. L. V. pag. 419.* „Thoraces induunt (Galli) ferreos et hamatos.“

331. *Imposuit capiti rubras cum casside cristas*) *Virgil.*

— Cristaque tegit galea aurea rubra

— Cristasque rubentes

Excipiam forti

— purpureis cristis iuuenes.

Lipsf. de Milit. Rom. L. III. Dial. V. p. 141. De rubeis cristis apud varios populos *Io. Iac. Witter in Diss. de galeis Vet. C. III. p. 21.* Caeterum Germanorum galeas descripsit *Esfor, in Obseru. Iur. feud. LVI. LVII. p. 49. 50.* *Daniel Hist. de la Milice Française, Tome I. p. 283.* *suu.* Gallorum vero *Diodor. Sicul. L. V. p. 307.* Cimbrorum *Plutarch. in Mar. p. 420.*

332. *Ingentesque ocreis suras complectitur aureis*) *Montefalcon. in dissquis. de re vest. Vet. Franc. reg. § 8. p. 39.* Quod calceos spectat, non multum illi differunt ab hodiernis. Reges eodem pene modo calceati sunt, paucis exceptis, vt *Chlodoueo*, cuius superna pedis superficies aperta est, nec tegitur calceo, et *Carolo Caluo*, qui in tabella quadam depicta singulari prorsus modo calceatus est. Conf. not. ad v. 265.

333. *Et laeuum femur ancipiti praecinxerat ense*) Id etiam antiquissimis temporibus Franci facere solebant. *Agath. L. II.* E contra reliqui Germanorum Spathas dextro adpendebant lateri. *Dithmar. in not. ad Taciti Germ. c. 6. p. 32.* Quod etiam prisci Romani facere consueuerant ceu docet *Godesch. Stewech. in Comment. ad Flau. Veget. de re milit. L. I. p. 64.* „Ex

Atque alio dextrum pro ritu Pannoniarum,

„quibus figuris etiam illud obseruabam, libera Republica
 „ac florente imperio, minores Romanis gladios fuisse,
 „gestatosque a dextra, qui declinante imperio, maiores
 „fuerunt pendentes a sinistra. Qui etiam hodie gladii
 „gestandi mos permanet. Illi rei et si plura testimonia
 „suppetant; dicis caussa vnum tantum locum recitabo ex
 „Polybii fragmentis L. VI. — *Horat. Epod. Ode VII.*
 „v. 1. 2. Sed valde dubitat Clariss. *Lipfius in L. III.*
 „*milit. Rom. Dial. III. p. 130.* et hac in re variatum esse
 „putat. Nec nodum satis extricauit: *Barth. in*
 „*Aduers. L. XXXII. c. 22. col. 1501:* quia *Alcin. Auit.*
 „et *Sidon. Apollin.* saltim ex sui aevi moribus loquuti
 „sunt. Citatus *Lipfius* alio loco in *L. I. Comment. in*
 „*Tacit. Ann. p. 51—54.* plane negat, Romanos vnquam
 „dextro latere gladios gestasse, imo hunc locum pugionis
 „fuisse affirmat. Denique doctissimus *Claud. Salmaf. in*
 „*not. ad Spartiani Sener. T. I. Hist. Augustae pag. 600.*
 „rem ita exposuit: quae (verba *Dionis*) notanda sunt ob
 „id solum, quod indicant, praetorianos milites non cetero-
 „rum militum more laeuo latere accinctos enses ha-
 „buisse, sed dextro, quod nescio an alibi legatur: vt me-
 „moriam nunc mea se habet, non recordor legisse. *Poly-*
 „*bios* militem Romanum sua aetate, dextro latere cin-
 „ctum enses gestasse scribit. — Postea, vt videtur, et
 „sub imperatoribus soli praetoriani milites ita cincti,
 „reliqui vero sinistros enses habuere. Hinc est, quod in
 „columna Traiani et Antonini milites videntur ad dex-
 „trum femur gladio cincti. Praetorianos eos esse liquet,
 „quibus enses ad dextrum alligati; quod nisi nos docu-
 „isset hic *Ioannis Antiochenfis* locus, aeternum fortasse
 „ignoraremus.

333. Femur — praecinxerat) *Polyb. fragm. L. VI.*
 „Vna cum scuto gladium imperant, quem scit ad dex-
 „trum femur.“

Agathias Hist. L. II. de Francis. „Ensis a femore —
 „dependet.“ Quod etiam monumentis in *Tom. I.*
 „*Montefalconii Tab. X. XI. XII.* existentibus probatur.

Procop. L. II. de Bello Goth. auctor est, militem fran-
 „cium gladio, cuius capulus esset breuissimus, scuto et vna
 „securi armari solitum. Conf. cit. *Monum.*

333. Ancipiti — ense) Ex omnibus monumentis con-
 „stat, antiquos gladios Germanorum duplicis aciei fuisse.

Coniectura igitur *Gabr. Danielis in Hist. Milit. Fran-*
 „*cor. Tom. I. p. 299.* eos tantum vnus aciei fuisse, male
 „se habet. „Je crois, inquit, que les épées d'alors, même les
 „ordinaires n'étoient tranchantes que d'un côté; car outre
 „que faites de cette manière, elles étoient beaucoup
 „plus fortes et plus propres pour fracasser les armes
 „defensives, c'est qu'un passage de Rigord me le fait
 „conjecturer. Il dit qu'à la Bataille de Bovines quel-
 „ques-uns des Ennemis avoient, au lieu de glaives ou
 „d'épées ou de lances, pro gladiis, de petites coûteaux,
 „cultellos, qu'il n'appelle pas ainsi, parcequ'ils étoient
 „court; il dit au contraire, qu'ils étoient longs, lon-
 „gos, mais parce-qu'ils étoient fort menus, graciles,
 „tranchans, dit-il, des deux côtés et depuis la pointe
 „jusqu'à la poignée. Il dit, qu'on n'en avoit jamais
 „vù de cette sorte: Genere armorum admirabili et ha-

„Genus inaudito. Ce qui semble supposer ce que je
 „dis, que les épées, dont on se seroit à la Guerre
 „n'étoient tranchantes, que d'un côté.“

Plures errores Auctor hic commisit. Nam cultri vel
 „cultelli sunt quidam gladii breuiores quos tam Germani
 „quam Francigenae dextro latere gerebant, prout de his
 „testatur *Guiliel. Brito Philipp. L. VIII. v. 353.*

Haustus nil agitur, gladius, solusque cutellus
 „Mortifer afficiunt alternis agmina plagis.

Id. L. XI.

Ille autem pedes in medio vestigia firmat,
 „Seque habet inter eos irati more Leonis
 „Nunc cultro nunc ense furens.

Nec *Rigordus* morem Germanorum cultros ancipites
 „portandi miratus est, sed potius TRIACVTAS eorum formas,
 „quolibet acumine indifferenter secantes, ipsi stuporem
 „excusserunt. Habebant (sunt verba ipsius p. 219) cul-
 „tellos longos, graciles, TRIACVTOS, QVOLIBET ACV-
 „MINE INDIFFERENTER SECANTES, a cuspide ad manu-
 „brium, quibus utebantur pro gladiis.

Iam antiquissimos Gallici originis populos, gladios
 „ancipites habuisse, testis est *Suidas*: „Cetriberi, inquit,
 „paratura gladiatorum longe aliis antecellunt. Nam et
 „mucronem validum habent, et ictum potentem ex
 „vtraque parte. Quare et Romani visitatos et patrios
 „gladios deponentes a temporibus Annibalis istos Hi-
 „spanorum assumpserunt. Et formam quidem assump-
 „serunt, ipsam vero bonitatem ferri et altam accura-
 „tionem nequaquam imitari potuerunt.“ *Diodor. Sic.*
 „*in Bibl. L. VI.* „Gladios ferunt ancipites et vtriusque
 „incidentes, ferro praestantissimo factos.“

Nec apud Germanos longorum cultellorum vsus tam
 „recens fuit, vti *Gabr. Daniel.* ex male intellecto *Ri-*
 „*gordi* loco coniecit. *Witticbind.* enim *Corbei.*
 „*Ann. L. I. p. 5.* dixit. „Erat illis diebus Saxonibus
 „longorum cultellorum vsus, quibus vsque hodie Angli
 „vtuntur, morem gentis antiquae sectantes. Cultelli
 „autem nostra lingua Saks dicuntur: ideoque aiunt
 „quidam Saxones appellatos.“ Et *Diodor. Sicul. cit. I.*
 „Habentes et gladiolos XII. digitorum adiunctos, qui-
 „bus vtuntur iuncta pugna et in complexu.“

Gobel. Persona Cosmodr. Aet. V. c. 11. p. 159. „Et
 „erant (Sax.) vestiti desuper longis sagis, longas hastas
 „et scuta parua portabant, et cultellos latos ad renes
 „gerebant, ac per scapulas longa diffusa caesarie ince-
 „debant, ita quod Francis propter habitum peregrinum
 „et ferocitatem miracula fuerunt.“

Per locum *Matthaei Paris.* „Ipsè Otho cum gladio,
 „quem tenebat, ad modum scae ex vna parte acutum,
 „hostibus ictus importabiles hinc inde iunctis manibus
 „imprimens, quoscunque attingebat, vel artonitos rōd-
 „debat, vel sessorum cum ipsi equis solotenus proster-
 „nebat.“ Extra dubium ponitur, gladios duplicis,
 „sicas vero et cultros regulariter saltim vnus aciei fuisse.

334. Atque alio dextrum) Ceu Galli consueuerant.
 „*Diodor. Sicul. Bibl. L. V. p. 307.* „Loco gladii spathas
 „habent oblongas ferreas siue aereis catenis dependen-
 „tes ad latus dextrum.“

307. Cooperat -----

309 ----- tenet ipsa -----

341 ----- deglutiat -----

352. Vicis defugiunt ^{speciosa} speciosa -----

355 ----- vinosq solutus

356 ----- recubanda, absc. falsif.

360. Juvenise -----

- 335 Is tamen ex vna dat tantum vulnera parte.
Tunc hastam dextra rapiens, clipeumque sinistra,
Cæperat inuisa trepidus decedere terra.
Foemina duxit equum, nonnulla talenta gerentem;
In manibusque simul virgam tenet ipse columnam,
- 340 In qua piscator hamum transponit in vndam,
Vt cupiens partum piscis degluciat vncum.
Namque Vualtharius erat vir maximus vndique telis,
Suspectamque habuit cuncto sibi tempore pugnam.
Omni nocte quidem properabant currere; sed, cum
- 345 Prima rubens terris ostendit lumina Phoebus,
In siluis latitare student, et opaca requirunt,
Sollicitatque metus, vel per loca tuta fatigans;
In tantumque timor muliebria pectora pulsat,
Horreat vt cunctos auræ ventique susurros,
- 350 Formidans volucres, collisos siue racemos.
Hinc odium exilii, patriæque amor incubat inde;
Vicis diffugiunt, speciosa noualia linquunt,
Montibus intonsis cursus ambage recuruos
Sectantes; tremulos variant per deuia gressus.
- 355 Ast vrbis populus, somno vinoque sepultus,
Ad medium lucis siluit recubando sequentis.
Sed, postquam surgunt, ductorem quique requirunt,
Vt grates faciant, ac festa laude saluent.
Attila, nempe manu caput amplexatus vtraque,
- 360 Egreditur thalamo rex, Vualthariumque dolendo
Aduocat, vt proprium quereretur forte dolorem.
Respondent ipsi, se non potuisse, ministri,
Inuenisse virum; sed princeps sperat, eundem
Hactenus in somno tentum recubare quietum,
- 365 Occultumque locum sibi delegisse sopori.

334. — pro ritu Pannoniarum,

335. *Is tamen ex vna dat tantum vulnera parte)*
Egregius versus quo supra citata opinio R. P. Danielis
plenissime refutatur. Nam ex eo apparet, Hunnorum tan-
tum singularem morem fuisse, gladios vnus aciei habere.

Leges Piraticæ Halls Regis ap. Thorm. Torf. Histor.
Norueg. P. I. p. 136. „Gladii vnica tantum acie supe-
rius crassi tubo lato scilicet aggrauandis idonei.“

342. *Namque Vualtharius erat vir maximus vndique
telis)*
Metrum falsum est. Leg. aut: Namque Vualthar erat

v. m. v. t. aut: Namque Vualtharius vir m. v. t. aut
denique: Nam Vualtharjusz erat v. m. v. t. Biefter.

359. *Attila nempe manu caput amplexatus vtraque
360. Egreditur)*

Priscus quidem Attilæ frugalitatem insigniter laudibus
extollit, alio loco tamen ipsius vinolentiam confiterur.
Iorn. p. 478. „eiusque in nuptiis nimia hilaritate reso-
lurus, vino somnoque grauatus resupinus iacebat, re-
dundansque sanguis, qui ei solite de naribus effluebat,
dum consuētis meatibus impetitur, itinere feraci fau-
cibus illapsus eum extinxit. Ita glorioso per bella
regi temulentia pudendum exitum dedit.“

in/

Osperit, Hiltgundem postquam cognouit abesse,
Nec iuxta morem vestes deferre fuetum,
Tristior immensis satrapae clamoribus inquit:

- 370 „O detestandas, quas heri sumpsimus escas!
„O vinum, quod Pannonias destruxerat omnes!
„Quod Domino regi iam dudum praescia dixi,
„Approbat iste dies, quem nos superare nequimus.
„En hodie imperii nostri cecidisse columna
375 „Noscitur, en robur procul iuit, et inclita virtus,
„Vualtharius lux Pannoniae discesserat inde.
~~Hiltgundem quoque~~ „Hiltgundem quoque miscaram deduxit alumnam.“
Iam princeps nimia succenditur efferus ira,
Mutant laetitiam moerentia corda priorem.

- 380 Ex humeris *trabeam* discindit ad infima totam;
Et nunc huc animum tristem, nunc diuidit illuc.

Ac ~~huc~~ Aeolicis turbatur harena procellis,
Sic intestinis rex fluctuat vndique curis;
Et varium pectus vario simul ore imitatur,

- 385 Prodidit ~~extera~~ quicquid tolerauerat intus.

380. *Trabeam* Coripp. L. IV. n. 2.
Conscendit princeps, trabea fuccinctus auita,
Regalem ditans augusta fronte coronam
Ibid. n. 3.
Ipse autem sacro diademate fulgens,
Ornatus trabea, gemmisque ostroque nirebat.
Venant. Fortun. L. XII.
Alter palmatae, trabeae niret, alter honore.
Pingit et ornatum gemma aurum purpura byssus.
Vid. *Iul. Caes. Buleger. de Imperat.* L. I. c. 16. p. 38
seq. *Thom. Demster. in paralipom.* ad L. X. cap. 29.
Ant. Rom. Rosini p. 780.
Praestat hic locum de re vestiaria praescorum Franco-
rum regum adponere. *Montesalco. in Disquis. praevia*
ad Tom. I. Monum. Monarchiae Franc. § 8. pag. 37.
„Chlamys in usu Romanis erat, qui illam, dum rure
„versarentur, gestabant. Ea in re tantum chlamys a
„toga Romana differebat, quod longe breuior esset, et
„quod humero dextro sibi annecteretur, sicque orae
„chlamydis iungerentur, ita, ut dextrum brachium
„omnino liberum esset, cum contra sinistram sub chla-
„myde lateret, quam ut libere agere posset, ipso bra-
„chio attollebat. Chlodouaeus vero cum codicillos
„consulatus ab Anastasio Imp. accepisset, inquit, *Gre-*
gor. Turon. tunicam blatteam induit et chlamydem,
„quam ab illo tempore gestauit. Cum chlamyde visitur
„in ostio Ecclesiae nostrae; successores quoque illius
„Reges illam gestarunt. Nescitur porro an illa in ce-
„rimonius tantum et solennitatibus amicerentur, an
„usus quotidiani esset. Certum etiam est, Reges, a
„praescis temporibus ad infima vsque saecula in Monu-

„mentis saepe conspici cum pallio anterius aperto,
„quale gestabatur a nationibus Germanicis et Septen-
„trionalibus, ut deprehenditur in columnis Traiana et
„Antonina, quale etiam praesc gestabatur a Graecis.
„Quidam ex regibus illis praescis, qui nimbo ornantur,
„huiusmodi pallia gestant, hodiernis affinia. Attamen
„mos, gestandi chlamydem humero dextro annexam, ho-
„dieque seruatur in Regum consecrationibus. Tunica,
„vestis interior, Romae praesci usus erat: Chlodouaeus
„in Caerimonia consulatus sui tunicam sub chlamyde
„induit — Tunicae praescorum Regum, quae in ostio
„Sangermanensi visuntur, admodum longae sunt et ad
„terram vsque desluunt. Ea erat, ut puto, caerimoniae
„vestis: neque enim verisimile est, illos in venatu, in
„bello, in aliisque exercitationibus, tam incommoda
„veste usus esse. In musice opere Romano Carolus M.
„cum tunica repraesentatur, quae ad genu vix pertin-
„git. Hoc genus vestis plurimas in sequenti admisit
„varietates, ut obseruabitur.“ Conf. *Caroli Du Fresnoie*
Diis. I. ad Joinvillam, recusa in P. I. Pistorii Amoenit.
Iurid. Polit.

382. *Ac vli* *Ac sicut.* Biester.

384. *Et varium pectus vario simul ore imitatur,*

385. *Prodidit externa, quicquid tolerauerat intus)*
Scip. Charamont. Cestnat. de coniectand. cuiusque mori-
bis et latitantibus animi affect. L. IX. c. 12. pag. 314.
Quantam diligentiam antiquissimi scriptores rerum Ger-
manicarum, in describendis animi affectuum externis
signis, adhibuerint, saltem vnicui exemplo demonstrare
libet.

Thorn. Torf. Hist. Norueg. P. II. pag. 166. „Eigill

velut eg
ius

369. Tristor in mensis

370. imperii uestri

376. Waltharius dux (Das kann al' nicht lesen wissen gottes, weil der norden Rhein von dem Bischof zu dem wir ob p'fandt hat abg'bracht worden gott)

377. Mildgudem quoque mihi caram

380. ex fluctibus

385. Procidit exterius

tra,
poc-
na et
cis.
antur,
tamen
n. do-
mica,
veneru
amyle
a oba
et al
monie
vato, u
mendi
obu M
penti-
adit
a frue
dant.

er,
nta)
or nro
an 24
centu
1173

388. Nec placidam membris potuit dare cura quietem

392. — — — — — transfixus —

394. — — — subreptus

395. — — — iuuat hoc demum

399. — — — — — post longa linquere terram.

404. In h. R. MS. fulli atque in Parisiensi. Stantem hinc iura onerarem.

405. ~~Atque viam penitus clausissem, velle silentii.~~
~~atque viam penitus clausissem, velle silentii.~~
vult clausisse

- Iraque sermonem permisit promere nullum,
 Ipso quippe die potum fastidit et escam,
 Nec placitam membris poterat dare quietem,
 Namque, vbi iam rebus nox/dempserat atra colores,
 390 Decidit in lectum; verum nec lumina clausit.
 Nunc latus in dextrum fultus, nunc inque sinistrum,
 Et veluti iaculo pectus transfixum acuto,
 Palpitat, atque caput huc, et mox iactitat illuc,
 Et modo subreclus fulcro confederat amens.
 395 Nec iuuat, hinc demum surgens discurrit in vrbem,
 Atque thorum veniens simul attingit atque reliquid.
 Taliter infomnem consumserat Attila noctem.
 At profugi comites, per amica silentia euntes,
 Suspectam properant post terga relinquere terram.
 400 Vix tamen erupit cras rex patribusque vocatis
 Dixerat: „o si quis mihi Waltharium fugientem
 „Afferat euinctum, ceu nequam forte liciscam.
 „Hunc ego mox auro vestirem saepe reeocto,
 „Et tellure quidem stante hinc atque inde onerarem,
 405 „Atque vjam penitus clausissem viuo talentis.“
 Sed nullus fuit in tanta regione tyrannus,

1. 2. d.

vrbe (orbe)
reliquit
Hstantem
et

igitur, vt erat galeatus, affedit, substratoque pedibus
 „clypeo, gladium vagina conditum genibus imposuit.
 „Quem mediotenus per vices, vel eduxit, vel condidit.
 „Ipse in sede erectus, facie valde pallida; truce vul-
 „tum species reliqua exasperauit; inflatae buccae et
 „tumidae; magna seque inuicem attingentia supercilia,
 „pupillae oculique nigri, nasus breuis et admodum
 „crassus; eadem mento forma, labra praegrandia, mul-
 „tum barbae fundamen, crassa ceruix, frons lata, lati
 „humeri, capillus lupino colore, statura ingens; emi-
 „cabat ex ore, quoties ira incaluit, ferocia. Is talis,
 „ira simul et moerore aestuans interdum supercilia in
 „genam demisit, interdum in frontem ad radices vsque
 „capillorum eleuauit. Pocula, quae propinabantur
 „recusauit. Hos, turbidi excitatiue animi motus anim-
 „aduertens Rex etc.“

392. Et veluti iaculo pectus TRANSFIXVM acuto)
 Leg. *transfixus* metri causa. Biefter.
 396. *Reliquid*) Sic infra v. 1056. *Alpharides mouere*,
 INQVID. De commutatione literarum D. et T. vid.
 Rad. Forner. rer. Quotid. L. I c. 10. p. 12.

402. *Liciscam*) Inira v. 1229.

— Ecce latebrae

Protinus abstulunt, ex quibus de more Liciscane
Dentibus infrendens rapidis latrare solebas.
 Virgil. Eclog. III. v. 18.

Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum
 Excipere infidiis, multum latrante *Licisca*?

Seru. ad h. l. *Lyciscae* sunt, vt etiam *Plinius* dicit, canes nati ex lupis et canibus, cum inter se forte miscerentur. Fischer.

Nunquam mihi persuadetis, hanc esse veram lectionem: *ceu nequam forte liciscam*. Optauerim, videre ipse Codicem. Forte in vltima voce latet *liciscar*. Etiam insequentibus versus, 404 et 405. indigent interpretatione, haud scio an et emendatione. Pro auro, v. 403. leg. *ostro*, i. e. purpura. A v. 402—405. incl. locus est mendosus. Biefter.

405. *Viuo*) Vox Celtica vti in hoc carmine plures.406. *Tyrannus*) Reguli Barbarorum a scriptoribus infimae aetatis saepius *tyranni* vocantur. Coripp. de laud. Iustin. L. III.

Sub quo Wandalici ceciderunt strage tyranni.

Noster v. 176.

Promittensque istos solita virtute tyrannos
Sternere.

Cornel. Nepot. in Vita Miltiad. c. 8. „Nam Cherfo-
 „nesh omnes illos, quos habitarat annos, perpetuam
 „obtinuerat dominationem, tyrannusque fuerat appel-
 „latus, sed iustus. Non erat enim vi consecutus, sed
 „suorum voluntate; eamque potestatem bonitate reti-
 „nuerat. Omnes autem et habentur et dicuntur tyran-
 „ni, qui potestate sunt perpetua in ea ciuitate, quae li-
 „bertate vsa est.“

Antiquissimi Graecorum Tyranni, erant principes legitimae et perpetuae potestatis in libera ciuitate. Ipsa

- Vel Dux, siue comes, seu miles, siue minister,
 Qui, quamuis cuperet proprias ostendere vires,
 Ac virtute sua laudem captare perennem,
 410 Ambiretque simul gazam infarcire crumenis,
 * Waltharium tamen iratum praesumerit armis
 Insequier, strictoque virum mucrone videre.
 Nota equidem virtus, experti sunt quoque, quantos
 Incolumps dederit strages sine vulnere victor,
 415 Nec potis est vllum rex persuadere virorum,
 Qui promissa velit hac conditione talenta.
 Waltharius fugiens, vt dixi, noctibus ibat,
 Atque die saltus arbustaque densa requirens,
 Arte accersitas pariter capit arte volucres,
 420 Nec fallens visco, nec fisso denique ligno.
 Ast, vbi peruenit, quo flumina curua fluebant,
 Immittens hamum rapuit sub gurgite praedam,
~~Atque~~ famis pestem pepulit, tolerando laborem.
 Namque fugae toto se tempore virginis vsu
 425 Continuit vir Waltharius, laudabilis Heros.
 Ecce quaterdenos sol circumflexerat orbis,
 Ex quo Pannonica fuerat digressus ab Vrbe;
 Ipso quippe die, numerum qui clauferat istum,
 Venerat ad flumen iam vespere tum mediante,
 430 Scilicet ad Rhenum, qui cursum tendit ad urbem
 Nomine Vuormociam, regali sede nitentem.

Vormatiam

vox Linguae Graecae aegre accommodari potest, et a
 Celtis mutuata videtur, quibus *Teyrn* rex, *teyrnas* regnum,
teyrnassu regnare, quas voces etiamnum custodiunt
 Walli in Britannia teste *Pezron* in *Antiqu. Celt.*
 p. 419. cui hanc tyranni etymologiam debemus. Extat
 et *mechdeyrn* pro summo imperatore, apud *Boxborn* in
Lex. ant. Brit. *Wachter* in *Glossar. Germ.* col. 1732.
Du Cange Tom. VI. col. 1365.

407. Miles) *Auiti* Epist. XLI. *Edit. Sirm.* pag. 94.
 „Quod apud Dominum meum (Gondebaldum) suae quidem
 gentis (Burgundionum) regem, sed *Militem* vestrum
 obtinuisse me suggero. Nihil quippe est, in
 quo seruire non potest.“ De singulari significatione
 verbi *miles* Seculo V. vsitata ampla extat dissertatio
 ap. *Dubos* in *Hist. crit. Monarch. Franc.* Tom. II.
 pag. 518 seqq.

424. Namque fugae toto se tempore virginis vsu
 425. Continuit vix Waltharius laudabilis heros)
 Auctor Monachus se moribus Christianis applicauit, nam
 alias Barbari hac in re tanta temperantia vsi non sunt.
 Vid. *Dissert. mea de noctibus praegustatoris puellarum*

in *Germania*. (Von den Probenaechten der teutschen
 Bauermaedchen. Berlin und Leipzig bey Decker 1780.)

Wilb. Malmesbr. in *Vita S. Wulfstani Ep. Wigorn.* in
Anglia sacra. Vol. II. p. 258: „Ab his Wulstanus mo-
 rem vetustissimum sustulit, qui sic animis eorum oc-
 calluerat, vt nec Dei amor, nec Regis Wilhelmi,
 haecenus eum abolere potuissent. Homines enim ex
 omni Anglia coemptos maioris spe questus in Hiberni-
 am distrahebant, ancillasque prius ludibrio lecti habi-
 tas iamque praegnantem venum dabant.“

* Hic Mistum meum alia manu, attamen coreua,
 Saeculi scilicet XIII. ineuntis, continuatur.

431. *Vuormociam*) *Wormatia*. Antiquitus celtica voce
Borbetomagus nominata. *Io. Dan. Schoepfflin* in *Alsac.*
illustr. Tom. I. § 28. p. 48. Saec. V. autem *Vormatia*.
Libell. prou. Galliae ap. Conring. ad *Tac. Germ.* p. 169.
 „Ciu. Vangionum, hoc est, *Vormatia*.“ *Geograph. Ra-*
vennat. L. IV. § 26. „Item iuxta superscriptum Rhe-
 num sunt ciuitates, id est, *Gormetia*.“ Sub Francis
 semper *Vuormacia* vocatur. *Aimoin.* L. I. c. 4. *de Gest.*
Franc. „*Brunichildis* in *Vuormacia* residens, eius audite

413. Nata ————— quantas

414. Incolomes
Jacobinis

417 ————— noctibus iuit

419. Arte ^{accessitas} accersita pariter capit ante uolucres

421 ————— qua flumina curua fluebat

429. — ad fluvium iam

430. Silicet ad renum ^h qua cursus tendit

recursiva
ker 177)
figura a
flans no
coram o
Wiltel
s em e
in Hüb
liti hē

in concu,

colica ver
in in dila
in Yumia
orm p. 14
ayra. 14
mpan Rho
Sch Franc
c. 4. 11. 14
curuola

436. — cocco —
quoco

438. *Hes dum pigmentis*

440. *Istius ergo modi pisces mihi Francia nunquam*
Istiusce modi pisces mihi Francia nunquam

442. *Dic mihi quantocius cuius homo detulit illos?*
quantilius

445. *Et cum venisset*

450. — — — — — *cunctus*

45A. *Hunc incredibili formae decorata nitore*

455. *Assequitur calcemque terit iam calce puella.*

458. — — — — — *discusserit albam*

459. *ad superba cupit*

- Illic pro nauo pisces dedit antea captos,
 Et mox transpositus graditur properanter anhelus.
 Orta dies postquam tenebras discusserat atras,
 435 Portitor exurgens praefaram venit in urbem,
 Regalique coco (reliquorum quippe magistro)
 Detulerat pisces, quos vir dedit ille viator.
 Hos cum pigmentis condisset et apposuisset
 Regi Gunthario, miratus fatur ab alto:
 440 „Istiuscemodi nunquam mihi Francia pisces
 „Ostendit, reor externis a finibus illos.
 „Dic mihi quanto ocus, cuias huc detulit illos?“
 Ipseque respondens narrat, quod nauta dedisset,
 Accersire hominem princeps praecepit eundem,
 445 Qui, cum venisset, de re quaesitus eadem,
 Talia dicta dedit, causamque ex ordine pandit:
 „Vespere praeterito residebam littore Rheni,
 „Conspexique viatorem propere venientem,
 „Et veluti pugnae certum per membra paratum;
 450 „Aere etenim penitus fuerat, Rex inclite! cinctus.
 „Gesserat et scutum gradiens hastamque coruscam.
 „Namque viro forti similis fuit, et licet ingens
 „Asportaret onus, gressum tamen extulit acrem,
 „Hunc incredibili forma decorata puella
 455 „Assequitur, calcemque terit iam calce natore;
 „Ipsaque robustum rexit per lora cavallum,
 „Scriinia bina quidem dorso, non parua, ferentem,
 „Quae, dum ceruicem sonipes discusserat altam,
 „Atque superba cupit glomerare volumina crurum,

homo)

caballum

„aduentu, ad eum dirigit, obtestans, ut de regno Theodorici, quod filiis reliquerat, secederet.“

Io. Fried. Moriz. in *Hist. diplom. de origine Ciuitat. Imperial. speciatim de libera ciuitate Wormat.* p. 97 et 101. Io. Nicol. Hev. in *Notit. Germ. ant. P. I. c. 1. § 5.* Tom. II. opp. p. 10. *Mon. Ord. S. Bened. Gallia Christiana* Vol. V. p. 660.

431. *Regali sede nitentem*) Vormatia Francis semper subiecta fuit. *Mutius de Germ. prima origine* L. IX. in *Pistorii Script. rer. Germ. T. III. p. 688.* Moriz. cit. l. p. 114.

436. *Coco*) Coquo. *Ebrard. Betun. in Graecismo* c. 9. Praesentat Dapifer epulas, *Cocus* excoquit illas, Estque senescallus, cuius sit sub Duce iustus.

436. *Regalique coco reliquorum quippe magistro*)

En hic primam mentionem Archidapiferi in aula Regum Francorum! et lege *Cang.* in *Glossar.*

Io. Christ. Wagenheil. de S. R. I. summis Officialibus, et Subofficial. c. 12. § 3. p. 185.

Mascou. de originibus officior. aulic. § 30. p. 28. 29. *Esfor.* de Ministerialib. c. I. § 35. p. 48.

449. *Et veluti pugnae certum per membra paratum*

450. *Aere etenim penitus fuerat*)

Infra v. 536.

Paulatim rigidus ferro vestiuerat artus.

455. *Calcemque terit iam calce*)

Virgil. Aenoid. L. V. v. 324.

— *Calcemque terit iam calce* Dioces.

455. *Natore*) Vox Celta, cuius significatum ignoro.

456. *Cavallum*) Pro Caballum. Ita scribitur vsque ad Saec. XI. Vid. *Da Cange in Glossar.* Vol. II. col. 5. 6.

E

- gemmis* / *i* / 460 „Dant sonitum, ceu quis geminis illiferat aurum. „Hic mihi praesentes dederat pro munere pisces.“
 His Haganus auditis, ad mensam quippe refedit,
 Laetior in medium promisit de pectore verbum:
 „Congaudete mihi, quaeso, quia talia noui,
 465 „Waltharius collega meus remeavit ab Honis.“
 Vociferatur, et omnis ei mox aula reclamat.
 Guntharius princeps ex hac ratione superbus,
 „Congaudete mihi iubeo, quia talia vixi.
 „Gazam quam Gibicho regi transmisit eoo,
 470 „Hanc nunc cunctipotens huc in mea regna remisit.“
 Haec ait, et mensam pede perculit, exiliensque
 Ducere equum iubet, et sella componere sculpta,
 Atque omni de plebe viros secum duodenos,
 Viribus insignes, annis plerumque probatos
 475 Legerat, inter quos simul ire Haganona iubebat,
 Qui memor antiquae fidei, sociique prioris,
 Nititur a ceptis dominum transuertere rebus.
 Rex tamen e contra nihilominus instat et inquit:
 „Ne tardate viri, praecingite corpora ferro
 480 „Fortia, squamosus thorax iam terga recondat.
 „Hic tantum Francis gazae deduxit ab Horis?“
 Instructi telis, (nam iussio regis adurget)
 Exhibant portis, te Waltharium cupientes

culit /
perculit

animis /

deceptis

praecingere

deducit / *et* /

460. *Geminis*) *Gemina* peristromata in *Glossis Isidori* ap. *Du Frene Glossar*. Tom. III. col. 858.

Clariss. Dom. de *Mosheim* legit *Gemmis*, et tum versus illustratur ex *Sulpicii Severi* Dial. III. § 24. „Testatur „Arbortius ex praefecto vidisse se Martini manum sacrificium offerentis, vestiram quodammodo nobilissimam „*geminis*, luce micare purpurea, et ad motum dextrae „*collisaram* inter sefragorem audisse *gemmarum*.“ Fischer.

Equidem crediderim: *geminis*, scil. *manibus*. Gradus equi concutit *serinia* auro plena; portitor ait, sonum esse aequalem illi qui provenit, si quis in pugno duplicato (*geminis*) concutit aurum. Biesler.

468. *Congaudete mihi iubeo, quia talia vixi*) Quid est, *quia talia vixi*? fort. *vixi*, id est, lucratus sum, lucror. Biesler.

Sentus huius phraeos germanizantis esse videtur: *Ihr sollt euch mit mir freuen, dasz ich das erlebt habe*. Fischer.

471. *Perculit*) *Perculit*. Biesler.

472. *Ducere equum iubet, et sella componere sculpta*) Iamque Francorum proceres equitatu gaudebant et ephippiorum ornatu. Quare de Carolo M. optime narrat *Eginhard.* cap. 19. „*Assidue exercebatur equi-*

tando ac venando, quod illi *gentilitium* erat; quia *vix vlla in terris natio invenitur, quae in hac parte Francos possit aequare*.“ Locus autem *Agathiae Schol.* Lib. II. *Hist.* „*Equis nisi paucis admodum non vruntur, auito „more et educatione ad pedestrem pugnam exerciti*.“ saltem de plebe intelligendus est, ceu ex *Procop. Goth.* L. II. apparet, vbi Theodebertum equites perpaucos circa se habuisse dicit.

480. *Squamosus thorax iam terga recondat*) Non adeo bene novit *Agath. Schol.* Francorum armaturam, cum L. II. *Goth. Hist.* dixit: „*Loricis et tibialia „plane ignorant*.“ At auctor confitetur, se saltem ex aliorum narratione scripsisse: „*Parabilis est, inquit, „quantum intelligo, gentis illius armatura*.“ praesertimque Alemannorum mores sibi ob oculos posuisse. *Burc. Goth. Struu. in Not. Sueniae ant.* § 58. p. 39. De omnibus German. populis iam *Tacitus* c. 6. affirmavit, ipsos loricis gestasse, cui adstipulatur *Sil. Ital.* Lib. V. *Dithmar.* ad *Tacit.* p. 35. *Plutarch.* in *Mario* p. 420. de Cimbris „*Loricis erant excuti ferreis*.“

481. *Horis*) *Oris*. Litera H. apud Scriptores antiquos saepius abundat. Conf. *Rad. Forner. rer. quotid.* L. I. c. 10. p. 12.

468 ----- *talio novi.*

470. *Nō nē cunctip.* — *Alte fische das erste Wort auf der h.R. handschrift Nunc. Was soll
über nē badische?*

nunc mihi cunctipotens -----

475 ----- *Haganon auebat*

477. *Nititur acceptis* -----

480 ----- *Squamosos Thorite* -----

481. *Hic tantum gaze francij deducat ab oris*
Hic tantum gaze francis deduxit ab horis

nie ris
Frenar
Lib. II
a, un
aerco
p. Col
erquis

in un
er tibia
falin ex
ingit.
prae
pauit
de de
Lib. V
107. an

un un
er quid

488 — — iam tunc ostagum — —

496. Huc mox ut videt — — — — —

499 — — Somni requiem — — — — —

503. Hiltgunt

506 Ne excultas somno sudilo mibi cara — — — — —

511 — — — — — vestigia pulvere vidit

514 — — — — — capietis euntem,

517 Unum dico tibi regum fortissima tantum

518 Si asciens tu Waltherium pugnasse videre!

- Cernere, et imbellem lucris fraudare putantes.
 485 Sed tamen omnimodis Hagano prohibere studebat.
 At rex infelix, ceptis resipiscere non vult.
 Interea vir magnanimus de flumine pergens
 Venerat in saltum iam tum Vosagus vocitatum.
 Nam nemus est ingens, spatiosum, lustra ferarum
 490 Plurima habens, luetum canibus resonare tubisque,
 Sunt in secessu bini montesque propinqui,
 Inter quos, licet angustum, specus extat amoenum,
 Non tellure caua factum sed vertice ruptum.
 Apta quidem statio latronibus illa cruentis.
 495 Angulus hic virides ac vefcas gesserat herbas.
 Hunc mox vt vidit iuuenis: „huc (inquit) eamus,
 „His iuuat in castris fessum componere corpus.“
 Nam postquam fugiens Auarum discesserat horis,
 Non aliter requiem somni gustauerat idem,
 500 Quam super innixus clypeo; vix clauserat orbem.
 Bellica tum demum deponens pondera, dixit,
 Virginis in gremium fusus: circumspice caute,
 „Hiltgund; et, nebulam si tolli videris atram,
 „Attactu blando me surgere commonitato;
 505 „Et licet ingentem conspexeris ire cateruam
 „Ne subito excutias somno, ~~mi~~ cara, caueto.
 „Nam procul hinc acies potis es transmittere puras,
 „Instantem cunctam circa explora regionem.“
 Haec ait, atque oculos concluderat ipse nitentes.
 510 Iamque diu fatis optata fruitur requiete.
 Ast vbi Guntharius vestigia in puluere vidit,
 Cornipedem rapidum saeuus calcaribus vrget;
 Exultansque animis frustra, sic fatur ad auras:
 „Accelerate viri, iam nunc capietis eundem;
 515 „Nunquam hodie effugiet, furata talenta relinquet.“
 Inclitus at Hagano contra mox reddidit ista:
 „Si toxiens tu Vualtarium pugnasse videres,

omnimodis
ceptis

ml

rupum

orbis

495. Angulus hic virides ac vefcas gesserat herbas)
 Sic vefcas Salicum frondes Virgil. dixit, id est, minu-
 tas, III et IV. Georg. Vescum papauer, quod male in-
 terpretatur Seruius, quo vescimur. Vescum corpus
 Plinio L. VI. c. 20. i. tenue, vt telae araneorum vefcae
 vocantur, et vefcus *μαρσιτος, ελαγιδης*. Gloss. vet. qui
 modico cibo vitur et paucis contentus est. Hac ra-
 tione Vesci Dei sunt, qui minuti et Patellarii a Plauto,

in Cistell. facere, quae in Vesta desinebant, confuso hoc
 nomine inuocabantur. Iac. Guther. de iure Manium
 L. I. c. 4. p. 27.

507. Potis es) Potes, hinc (scil. e monte, v. v. 530.)
 acies oculorum puras transmittere, distincte omnia vi-
 dere. Biester.

513. Auras) Aures. Biester.

- ~~41/42~~
- „Vnum dico tibi, regum fortissime, tantum,
 „Atque noua topiens, quoque ego, cede furentem; *lotius, quoniam*
 520 „Nunquam tam facile spoliandum forte putares.
 „Vidi Pannonias acies, cum bella cierent,
 „Contra Aquilonares, siue Australes regiones;
 „Illic Waltharius, propria virtute coruscans,
 „Hostibus inuisus, fociis mirandus obibat,
 525 „Quisquis ei congressus erat, mox tartara vidit.
 „O Rex et comites, experto credite, quantus
 „In clypeum surgat, quanta vi torqueat hastam.“
 Sed dum Guntarius male sana mente grauat
 Necquicquam flecti posset, castris propiabant.
 530 At procul aspiciens Hiltgunt de vertice montis,
 Puluere sublato venientes sensit, et ipsum
 Waltharium placido tactu vigilare monebat.
 Qui, caput attollens, scrutatur, si quis adiret.
 Eminus, illa refert, quandam volitare phalangem.
 535 Ipse oculos terfos somni glaucomate purgans,
 Paulatim rigidos ferro vestiuerat artus,
 Atque grauem rursus parmam collegit et hastam,
 Et saliens vacuas ferro transuerberat auras:
 Et celer ad pugnam telis praelusit amaram.
 540 Cominus ecce coruscantes mulier videt hastas,
 Ac stupefacta nimis: „Hunos hic, inquit, habemus.“
 In terramque cadens effatur talia tristis.
 „Obsecro, mi senior, gladio mea colla secede,
 „Vt, quae non merui pacto thalamo sociari,
 545 „Nullius vterius patiar consortia carnis.“

539. Cede) Coede.

529. Castris) Infra v. 588.

Quae — In Castrum venit.

529. Propiabant) Infra v. 1185.

— Interdum auscultans vallo propianit.

Moshem, properabant.

534. Eminus) Moshem. Et nunc.

Eminus recte se habet; nempe cum phal. volar. Et haec responderet cominus v. 540. Bießer.

543. Obsecro, mi Senior! gladio mea colla secede.

544. Vt quae non merui pacto thalamo sociari.

545. Nullius vterius patiar consortia carnis)

Sponsae et uxores Germanorum post mortem sponforum vel maritorum vitam finiuerunt, ne victorum libidini prostituerentur. Flor. L. III. c. 3. Plutarch. pag. 421. Caesar. L. I. c. 51. Tacit. de Mor. Germ. c. 7. 8. Oros. L. VI.

c. 21. Flor. L. IV. cap. 12. § 5. Niphilin. in Exc. Dion. L. LXXII. p. 803.

Cleffel. Sel. Antiquit. Septentr. c. 1. § 8. „His modis si nullam vxorem sibi conciliare possent, abductionem tentabant; nihil enim honestius aut gloriosius habitum, quam aut certamine, aut raptu vxorem sibi iungere.“ Strömboök. de iure Sacon. et Goth. ves. L. II. c. 1.

Tborm. Torf. Mist. Noruag. L. VI. c. 3. § 1. p. 298.

Haldanus — urbem ingreditur: praecessit eum Vlkell, adque aedes palatinas Ingigerdis se contulit.

„Illa, ne victoriam ad tuam suarumque iniuriam verteret,

„supplex orauit, clementiam quam seueritatem erga

„sexum imbecilliorum, praesertim Virgines — exercere

„malit, seque ad matrem ducere dignaretur. Vli kell

„bono eam animo esse iussit.“ Id. cit. I. P. II. pag. 26.

„Captivae tamen seruorum iure censitae sunt, nec liberi

„ex iis suscepti legitimi; causae autem captiuitatis ratio

521 ----- *fas stult in Ek. Sed uos cicerent uos: uel mouerent*

522 *Contra aquilonales* -----

523 -----

coruscus

525 *Quisquis congressus erat*

527 ----- *qua turbine torquet hastam*

528 ----- *Guntharius*

529 *Nequaquam flecti* -----

530. *Et procul* -----

532 -----

uigilare iubebat

543 -----

colla secentur

544 -----

*Phalomo
thalamo*

546. Cum juvenis - - - - -

547. Et quo forte - - - - -

553. Non sunt Avarus
Non adsunt avarus

555. inuixit talia
grosens inuixit

558. Inferius stati predicens sic mulieri

(Vob i lica stati predicens
non audes hanc digne
de p[ro]p[ri]o. Dat 22. Sept. in
K. M. d.

- Dum iuuenis: „cruor in nocuus me tinxerit?“ inquit,
 „Aut, quo forte modo gladius potis est, inimicos
 „Sternere, tam fidae si nunc non parcat amicae?
 „Absit quod rogitas, mentis deponere pauorem.
 550 „Qui me de variis eduxit saepe periculis,
 „Hic valet, hic hostes, credo, confundere nostros.“
 Haec ait, atque oculos tollens effatur ad ipsam:
 „Non assunt Auares hic, sed Franci nebulones
 „Cultores regionis — “ (et en, galeam Haganonis
 555 „Aspicit, et noscens, spiunxit talia ridens)
 „Hic meus hic socius Hagano collega ~~vetere~~“
 Hoc heros dicto introitum stationis adibat,
 Inferius stanti sic praedicens mulieri:
 „Hac coram porta verbum modo iacto superbum:
 560 „Hinc nullus rediens vxori dicere Francus
 „Praesumeret, se impune gazae aliquid (tolluisse) nostrae.“ *quid tollere tantae*
 Nec dum sermonem compleuit, humotenus ecce
 Corruit, et veniam petit, quia talia dixit.
 Postquam surrexit contemplans cautius omnes:
 565 „Horum quos video nullum, Haganone remoto,
 „Suspicio; namque ille meos per proelia mores

„nulla habita est, vi et iniuria quaecumque ius praescribente.“

543. *Mi Senior*) Vid. not. ad v. 153.

546. *Dum*) Tum. Apud Latinos scriptores literas D. et T. promiscue plerumque confundi, cum multa testantur, tum praesertim varii pandectarum Flor. loci, in quibus aDquin, apuT. eD. quiT. inquitD. quodD. et alia eiusmodi non pauca legentibus passim occurrunt. *Radulph. Forner. rer. quotidian. L. I. c. 10. p. 12.*

546. *Cruor an nocuus* —) *Mosbem. innocuus*. Quod omnino rectum. *Biefter.*

Seneca in Medea.

— Nullus innocuum cruor,
 Contaminauit.

553. *Franci nebulones*) Partim ob desideratam in eis fidem pactorum; *Procop. L. II. de bello Goth.* eos dicit: nationem mortalium perdidissimam. *Saluian. L. IV. de Gubernat. Dei.* „Si peieret Francus, quid noui faceret? qui peritium ipsum sermonis genus putant, non criminis.“ *Id. L. VII. Franci mendaces, sed hospitales. Flau. Vopisc. in Proculo, inter script. Hist. Aug. p. 762.* „Hunc tamen „Probus fugatum vsque ad vltimas terras et cupientem „in Francorum auxilium venire, a quibus originem se „trahere ipse dicebat, ipsis proidentibus Francis, quibus „familiare est ridendo fidem frangere, vicit et interemit.“ partim ob vitam delicatorem tanquam cultores regionis.

554. *Cultores regionis*) *Claudian. de laud. Stilicon. L. I.*
 — Rhenumque minacem

Cornibus infractis adeo mitescere cogis,
 Ut Salus iam rura colat, flexosque Sicambri
 In falcem curuent gladios, geminasque viator
 Adspiciens ripas, quae sit romana requirat.

Oros. L. VII. c. 28. „Post hoc quoque continuo Barbari, execrati gladios suos, ad aratra conuersi sunt, residuosque Romanos vt socios et amicos fouent.“

A prisca Galliae et Germaniae populis agriculturae studium semper despicietur. Vid. *Historia mea* in lingua Vernacula conscripta *de Success. German. hereditaria* Tom. I. c. 4. p. 52. 53. *Dishmar. in not. ad Tac. Germ. p. 91. Herm. Conring. de habitus corpor. German. caulis, p. 86.*

561. *Tolluisse*) *Mosbem. tollere.*

561. *Nostrae*) In Glossa interlin. *tantae. Fischer.*

Sed videtur necesse, praeteritum sit; quia rediens Francus id dicat. An fortasse tetulisse, aut tollisse? quod vtrumque veteres dixerunt. Versus sic constaret:
 Praesumeret, se impune gazae aliquid tetulisse
 (s. tollisse)

omisso *re nostrae*, quod glossema videtur, sicut illud alterum *tantae*. — Aliter sic foret legendum:

Praes. se impune gazae quid tollere nostrae (s. *tantae*). In nostro versu vltima *re impune* producit, contra auctoritatem; hic prima *re gazae* corripitur, eodem iure, vel potius eadem iniuria. *Biefter.*

565. *Horum, quos video, nullum Haganone remoto*

566. *Suspicio*) *Coripp. de laud. Iustini L. III.*

„Iam didicit, tenet hic etiam sat callidus artem;
 „Quam si forte volente Deo intercēpero solam —“
 Tunc ait: „ex pugna tibi, Hiltgund sponsa, referuor.“

- 570 Ast vbi Waltharium tali statione receptum
 Conspexit Hagano, satrapae mox ista superbo
 Suggestit: o senior! desiste lacerare bello
 „Hunc hominem! pergant primum, qui cuncta requirant,
 „Et genus, et patriam, nomenque, locumque relictum.
 575 „Vel, si forte perat pacem, sine sanguine praebens
 „Thesaurum, per responsum cognoscere homonem
 „Possumus; et, si Waltarius remoratur ibidem,
 „Est sapiens, forsan nostro concedet honori.“
 Praecipit ire virum cognomine rex Kamelonem,
 580 Inclita Metensi quem Francia miserat vrbi
 Praefectum, qui dona ferens deuenerat illo
 Anteriore die, quam Princeps nouerat ista.

o/
 vestro)

*(homonem. i. e. hominem.
 seu alieu homon. hominis)*

Ter gazis suspexit Auar, ter poplite flexo
 Pronus adorauit, terraeque affixus adhaesit.
 Corn. Nep. in Dione. c. 1. „Hunc a Dionysio missum
 „Carthaginenses suspexerunt; vt neminem vnquam
 „Graeca lingua loquentem magis sint admirati.“ Seneca
 Hercul. furens p. 16.

Detrahit spoliū nobile corpori

Victorem posito suspiciens genu. Fischer.

Nam fortasse lectio fuit: *excepto*, quod ferri potest?
 primum scriptum fuit *recepto*, quod tu postea mutasti
 in *remoto*. Bießer.

569. Tunc, ait, ex pugna tibi, Hiltgunt, sponsa referuor)
 Plerique praeorum Germanorum matrimonia per duella
 inierant. Thorm. Torf. P. I. c. 7. pag. 201. 202. Hist.
 Noruag. In primis vero P. II. p. 234. „Erat Ario vxor
 „nomine Ingiborg, viri primarii sui — filia; quam
 „Athleta quidam Biornus — a marito sibi dari postu-
 „lavit, recusantemque, moribus etiam legum autori-
 „tate firmatis, vt fortioribus omnia paterent, ad singu-
 „lare certamen in insula parua Suinadali — post tri-
 „duum prouocauit. Arius dedecori tum suo, tum vxor-
 „is contumeliae, certamen — praetulit, honestamque
 „mortem victus oppetiuit. Cum igitur belli tanquam
 „iusti iure, Biornus vxorem agrosque eius et possessiones
 „suas fecisse videretur, Gislius Ario frater, cui alias
 „vltio incumbere — iniuriam a fratria propulsandam
 „ratus, congregari cum ea decreuit.“

Cleffelli Ant. Septentr. Sel. cap. 1. § 7. Altera ratio
 acquirendi vxores, erat certamine, non minus frequens
 inter maiores, quod tamen variis modis fiebat. Primum
 enim monomachia saepius vxores sibi conciliabant, ea
 lege, vt is qui e duello superstes saluusque aduersario
 interempto euaserat, coniugem aut filium tanquam
 victoriae praemium, acciperet. — Interdum cum aemu-

lis certandum erat, puella autem cedebat in victoriae
 praemium. — Interdum et cum aliis quam aemulis
 pugnare, aut alia ratione, virtutis atque fortitudinis
 suae aliquod singulare documentum edere, tenebantur,
 quo feliciter confecto amatae suae amplexibus fruebantur.
 — Interdum et bellis bene gestis virtutem mon-
 strare cogebantur. — Reliquae difficultates, quae
 procis superandae erant, innumerae sunt, plerumque
 tamen bestias immanes procis opponere, ad gynecaeum
 religatas, quarum saeuicia deterriti, ab incepto
 desisterent. — Canes aut vrsos immanes procis
 oppositos passim docent exempla.

V. 576. Quid est *homonem*? sine dubio legendum:
humanum, aut *homonem*, v. v. 931. barbarice ab *homo*,
homonis; sed *homonem* falsum est. Bießer.

578. *Concedet* Moshem. *concedere*. *Concedet* recte se
 habet. Bießer.

580. *Inclita Metensi, quem Francia miserat vrbi*

581. *Praefectum, qui dona ferens deuenerat illo*

582. *Anteriore die, quam princeps nouerat ista*

Agath. Schol. de rebus Iust. L. I. „Sunt Franci Italis
 „accolae et contēmini, olim dicti Germani, quod satis
 „quidem constat. Nam circa Rhenum fluuium habitant
 „et continentem ei adiacentem; maximamque Galliarum
 „partem occupant, non quidem iam olim ab ipsis pos-
 „sessam, sed posterius adquisitam: Massiliam quidem vr-
 „bem retinent Ionum Coloniam. Patria enim administra-
 „tione abiecta imperantium legibus vtuntur. Videtur
 „vero etiam hodie non admodum pristina incolarum
 „dignitate inferior. Sunt enim Franci non campestris,
 „vti fere plerique Barbarorum, sed et politia pleyumque
 „vtuntur Romana et legibus iisdem. Eandem etiam
 „contractum et nuptiarum et diuini numinis cultum
 „tenent. Habent et magistratus in vrribus et sacerdo-
 „tes. Festa etiam perinde ac nos celebrant, et pro

569 — Sithgunt —

576. — cognosce, ab. falsif.

577 — Thualtharius

579 — Camelonem (Camalonem. uind id quosfulis)

582. — nouerit ista.

rite
ulis
linis
oruz,
eban-
mon-
que
que
gyno-
cepto
proca

ndam:
hau,
redic

rifi
de
la)
ni tris
podica
aditum
talliam
ipso pot
uden r
dicitur
Vider
oculorum
peteri
piperi
en. et
in cibus
in sacro
e. a. 77

586 — — uenis: que pergere tendis; *inducit abis in gurgor
per malaras, goph.*

588 — — Camelo tunc — —

590 — Guntharicum

592 — — — hoc adolescent.

594 — — — — — non dubitamus *gutha die laet. hie. et ista abis non gurgulys
faut ducubis quibet: trepidamus.*

599. Misimus ad hec tibi

Qui dans fraena volat, rapidoque simillimus Euro
 Transcurrit spatium campi, iuuenique propinquit,
 585 Ac sic obstantem compellat: „Dic, homo, quisnam
 „Sis? aut vnde venis, et quonam pergere tendis?“
 Heros magnanimus respondit, talia dicens:
 „Sponte tua venias, an huc te miserit vllus,
 „Scire velim?“ Kamelo tum reddidit ore superbo:
 590 „Noris Guntarium regem tellure potentem
 „Me misisse, tuas quaesitum pergere causas.“
 His auscultatis suggesserat haec adolescens:
 „Ignoro penitus, quid opus sit, forte vianis
 „Scrutari causas; sed promere non trepidamus.
 595 „Waltharius vocor, ex Aquitanis sum generatus.
 „A genitore meo modicus puer, obsidis ergo,
 „Sum datus ad Hunos; ibi vixi; nuncque recessi,
 „Concupiens patriam dulcemque reuifere gentem.“
 Missus ad haec: „~~tibi~~ iam dictus per me iubet heros,
 600 „Vt cum scriniolis equitem des atque puellam;
 „Quodsi promptus agis, vitam concedet et arcem.“

te/
artus)

„barbara natione valde mihi videntur ciuiles et urbani
 „nihiloque a nobis differre, quam solum modo Barba-
 „rico vultu et linguae proprietate.“

Ex superioribus verbis simul perspicitur, Saeculo V.
 incunte fines Francorum regni vltra Rheni ripas seise
 extendisse, quam Galliarum partem poitea Aetius ipsis
 ademit.

Cassiodor. in Chron. „Felix et Taurus. His Coff.
 „Aetius multis Francis caesis, quam occupauerant, pro-
 „pinquam Rheno partem recipit Galliarum.“

581. Qui dona ferens deuenerat illis) Vid. nota ad v. 24.
 586. Et quonam) In Milo vel quonam. Fischer.
 Vel melius se habet quam et, ob metrum. Biefter.

599. Missus) Fuit de genere eorum, qui nominaban-
 tur *Missi discurrentes*, quorum munus erat, mandata
 principis per prouincias deferre. Alii missi autem, qui
Dominici et Regii dicebantur, in Episcoporum, Abba-
 tum, Comitum administrationem inquirebant, gesto-
 rum, omisorumque rationes exigebant, conuentus iu-
 rideos per prouincias agebant, desiderijs et questibus
 prouincialium, praesertim viduarum, pupillorumue sa-
 tisfaciebant, etc. Hert. in Notit. Vet. Francor. regni,
 c. 5. § 25.

600. *Vi cum Scriniolis equitem des atque puellam*)
 Duella prisci ad ceptandas opes et pro possessione femi-
 narum saepius inibant. Homer. II. 7. v. 69.

Λυταρ ημ' εν μεσση και αρχιφιλων Μεγλαον
 Συμβαλιτ' αμφ' Ελευν και κτημασι πασι μαχισθαι.
 Οπποτερος δε κε νικησθ, κρισσων τε γηγηται,
 Κτημαθ' ελμν εν παντα, γυναικα τε, οικιαδ' αγισθω.

Qui idem versus occurrunt infra, v. 90 seqq.
 l. v. 328.

Δωδεκα δε συ νηοσι πολις αλαπαζ ανθρωπων,
 Πεζος δ' ενδεκα φημι, κατα Τροην εριβωλον
 Ταων εκ πασων κρημλια πολλα και εσθλα
 Εξολορον. —

Thorm. Torfazi Hist. Norueg. L. VI. c. 3. § 1. p. 298.
 „Illa, ne victoriam ad suam iniuriam verteret supplex ora-
 „uit, clementiam quam seueritatem erga sexum imbecillio-
 „rem praesertim virgines turela omni- desituras, exerce-
 „re malit; seque ad matrem ducere dignaretur. Vlfkell
 „bono eam animo esse iussit, aperiret modo thesauros
 „sidaeque et beneuolentia sibi se obstringeret, cuius
 „fructum vberissimum cum mater tum ipsa essent repor-
 „taturae. Illa — apertis scrinijs, quicquid in thesauris
 „erat, depromsit.“

Id. cit. l. P. I. p. 219. „Bellum eum configere aut
 „bonis cedere iubet.“

600. *Equitem*) Non potest intelligi, nisi de equo
 ipso. Sic iam supra v. 214. vbi equidem legerim *equi-
 temque*, non *equitesque*, et interpretarer de equo Walta-
 rii, sicut et h. l. Nempe poeta noster studiose imita-
 tur Virgilium, de quo et totos versus mutuos sumit;
 imo interdum aliquanto putidius. Atqui Virgilio *equi-
 tem*, dici pro equo, certe contenderunt veteres Gram-
 matici, Gell. XVIII. c. Macrobi. Sat. VII. 9. licet re-
 centissimus idemque doctissimus Virgilii interpres, Hey-
 nius, id neget; quem conf. ad Georg. III. 116. Biefter.

Waltharius contra fidenter protulit ista:

„Stultius effatum me non audisse Sophistam *Sophistam*

„Arbitror. En memoras, quid princeps, nescio vel quis,

605 „Promittat, quod non retinet, nec fors retinebit.

„An Deus est, ut iure mihi concedere vitam

Vitam „Possit? num manibus tetigit, num carcere trahit, *possit*

„Vel post terga meas torsit per vincula palmas?

at tamen

„Attamen ausculta: si me certamine laxat,

610 „(Aspicio, ferratus adest, ad praelia venit,)

„Armillas centum, de rubro quippe metallo

„Factas, transmittam, quo nomen regis honorem.“

Tali responso discesserat ille recepto.

Principibus narrat, quid protulit atque resumfit, *resumpsit*

615 Tunc Hagano ad regem: „Porrectam suscipe gazam,

„Hac potis es decorare, pater, te concomitantes;

„Et modo de pugna palmam reuocare memento.

„Ignotus tibi Waltharius, et maxima virtus.

„Ut mihi praeterita portendit visio nocte,

Conductarius

620 „Non, si conferimus, nos prospera cuncta sequentur,

„Visum quippe mihi, te *colluctarier* vrsu,

„Qui post conflictus longos, tibi mordicus vnum

„Crus cum poplite ad vsque femur decerpserat omne,

„Et mox auxilio subeuntem et tela ferentem

625 „Me petit, atque oculum cum dentibus eruit vnum.“

His *autem aduersis* clamat rex ille superbus:

„Ut video, genitorem imitaris Agacien ipse, *Hagalchian*

„Hic quoque perpavidam gelido sub pectore mentem

„Gesserat, et multis fastidit praelia verbis.“

630 Tunc heros magnam iuste conceperat iram.

Si tamen in Dominum licitum est irascier vllum.

„Hic, (ait) in vestris consistant omnia telis.

„Est in conspectu quem vultis. Dimicet omnis.

„Cominus astatis, nec iam timor impedit vllum.

635 „Euentum videam, nec consors sim spoliolum.“

Dixerat; et collem petiit mox ipse propinquum,

Descendensque ab equo confedit, et aspicit illos.

Post haec Guntarius Kameloni praecipit aiens:

„Perge et thesaurum reddi mihi praecipe totum.

605. Promittat) Permittat. Bieker.

626. His autem aduersis) Fort. tamen aduersus. Bieker.

animaduersis
Hagalchian
fastidit

607 — — — trusit.

611. Armillas ceterum de —

616. — — — te comitantes

619. — — — protendit —

623. — — — poble

624 — — — ac tela —

632 Attec ait
En ait

637 — — — — illo.

638 — — — Guatharcus cameloni —

639 — — — reddi mi praeiye —

642 — Camelo —

643. Virtice . Vergleichs, Vergleichstellen auf wasfern z. B. 647. horos
648. forocem
648. mordit

650. diese Zeile fehlt in der K. Handschrift.

654. Aut quid pro lucro —

naq 658 9. — ut calcare solum nulli concedat everti?

661 — Camelo —

672. — Camelo —

675 — temptat

- 640 „Quodsi cunctetur, scio tu vir fortis et audax,
 „Congredere, et bello deuictum mox spoliato.“
 Ibat Metensis Kamelo Metropolitanus,
 Vertice fulua micat cassis, de pectore torax,
 Et procul acclamans: „heus audi (dixit) amice!“
- 645 „Regi Francorum totum trans mitte metallum,
 „Si vis ulterius vitam vel habere salutem.“
 Conticuit paulum verbo fortissimus heros,
 Opperiens propius hostem aduentare ferocem, *superbum*
 Aduolitans missus vocem repetiuerat istam:
- 650 „Regi Francorum totum trans mitte metallum!“
 Tum iuuenis constans responsum protulit istud:
 „Quid quaeris? vel quid reddi, importune, coartas?
 „Nunquid Cuntario furabar talia Regi?
 „Aut mihi pro lucro quicquam donauerat ille?”
- 655 „Vt merito vsuram me cogat soluere tantam.
 „Num pergens ego damna tui vestrae regioni, *damna*
 „Vt vel hinc iuste videas spoliari a te?
 „Si tantam inuidiam cunctis gens exhibet ista,
 „Ecce, viam mercor, Regi trans mitto ducentas
- 660 „Armillas; pacem donet, modo bella remittens.“
 Haec postquam Kamelo percepit, corde ferino:
 „Amplificabis, (ait,) donum, dum serinia pandis,
 „Consummare etenim sermones nunc volo cunctos;
 „Aut quaesita dabis, aut vitam fanguine fundes.“
- 665 Sic ait; et triplicem clypeum collegit in vnam,
 Et, crispans hastile micans, vi nititur omni,
 Ac iacit. At iuuenis deuitat cautiore ictum. *(mordet. Paris)*
 Hasta volans casto tellurem vulnere mordet.
 Waltharius tandem: „si sic placet (inquit) agamus.“
- 670 Et simul in dictis hastam trans misit. At illa
 Per laeuum latus vmbonis transiuit, et ecce
 Palmam, qua Kamelo mucronem educere coepit,
 Confixit, femori, transpungens terga cavalli.
 Nec mora; dum vulnus sensit sonipes, furit, atque
- 675 Excutiens dorsum sessorem sternere tentat, *(templat. Paris)*
 Et forsan faceret, ni lancea fixa teneret.

640. Quodsi cunctetur scio tu vir fortis et audax)
 Scio sensu carere videtur. Leg. scis. Bieker.

642. Metensis — Metropolitanus) Id. v. 580. Me-
 tensi urbi praefectus vocatur.
 654. Ille) Ille. Bieker.

Interea parmam Kamelo dimisit, et hastam
Complexus laeva, fatagit diuellere dextra. *(dextram Paris)*

*Paris: mox
Paris: compresso*

680 Et pede compresso capulotenus ingerit ensem,
Quem simul educens hastam de vulnere traxit.

Paris: Et

Tunc equus et Dominus hora cecidere sub vna.
At dum forte nepos conspexerat hoc Kamelonis,
Filius ipsius, Kimo cognomine, fratris,

*Paris: compellit
Haec*

685 Quem referunt quidam Scaramundum nomine dictum;
Ingemit, et lacrimis compellat tristior omnes:
„Hic me prae cunctis heu respicit actio rerum.

679. Quod dum) Lect. Mosbem. Rectius: At tum, l. Ac tum. Biefter.

685. Quem referunt quidam) Hic apparet poetam vel ex traditione, vel ex actis antiquioribus, historiam concinnasse. Vid. infra not. ad v. 1039. Saeculo adhuc XIV. carmina popularia de rebus gestis magni istius Theodorici, Gothorum regis, in Germania extabant.

Chron. Vniuersal. Argentor. Mss. „Doch seid Dietherich von Bern, von dem die Pauen viel singent vnd sagen, der ist ein König gewesen über ein teil des vorgeantten Volcks, darum wil ich etwas von im sagen, das in der Geschrifft bewert ist. — — diese vorgeschriebene red schreibet Eusebius von Zesarea in seiner Coronica. Aber wie Dietherich von Bern vnd sein Meister Hiltibrant vil Würm vnd Tracken erschlugen vnd wie er mit Ecken dem rifen streit, da schreibet kein meister von; darum ist es abetter — — Etlich lobent den Dietherich gar vast.“

687. Hic me prae cunctis, heu! respicit actio rerum) Tacit. de mor. Germ. c. 21. „Suscipere tam inimicitias seu patris, seu propinqui, quam amicitias necesse est.“ In causa homicidii omnes agnati ad vindictam obligati erant. Io. Gottl. Heincc. in Elem. Iur. Germ. Lib. II. Tit. XXVI. § 248. Christ. Vlr. Gruppen de Vxore Theotisca c. 5. § 11. p. 245 seqq. Io. Leonb. Hauschild de re German. iudiciaria, § 31. p. 97 et 102. Dikmar. ad Tacit. p. 130. 131. Inprimis vero Maier Antecessor Tubingensis pererudit. in Hist. homicidii apud German. § 3. p. 6. Hos vero ipsos in mutuos societatis amplexus, commune, quo parentibus adstricti fuerunt, vinculum, commune, quo venerabantur, imperium, commune, quem ex eodem repetebant fonte, sanguis; et quum praecipue in primaeva vitae simplicitate ex ipsorum numero et salute familia suam acciperet robur, singulorum quoque interfuit, vt omnibus ex familia bene sit. Vno igitur laeso non mirum et alterum perpeffum fuisse iniuriam. Ita parentes et liberi, ita vniuersum familiae corpus, tot tam arctisque quisque suis continebatur vinculis ac compagibus, vt inter omnes non minus, quam singulos, extiterit arctissima vitae communio, vt quocunque bono vni alterius subnato et reliqui habuerint, de quo sibi congratulentur, vt ex quacunque iniuria vni illata, ictu quasi in singulos re-

perculso, ad vniuersos penetraverit dolor et damnum. Ultra vero commune damnum et alia singulis propria superfuere naturae incitamenta, quibus alii ex amore, ex pietate alii, alii tandem ex vnitatis sanguinis, ad commune iniuriae vindictam prouocabantur. Quanta mala istae a tota gente susceptae vltiones intulerint ex hoc vnico exemplo satis cognoscere licet. Vita S. Swiberti ap. Leibnit. inter script. rer. Brunsvic. Tom. II. p. 236. „Nam post biennium veniens illustris Bruno, magnus „Satrapa Saxonum, cum nobili comitatu in prouinciam „Boruatuariorum, pernoctansque in vico Ratingen, ex „nimia ebrietate orta dissensione magna inter ipsum et „primicerium eiusdem vici de Ratingen — — ipsum „occidit cum duobus famulis: quibus per vicum dolenter patefactis, amici et affines occisorum ad arma „conuolantes eundem nobilem Satrapam fere cum „omnibus suis in vindictam trucidauerunt. Fama vero „per Saxoniam increbescens veridica, Saxones irati „nimis, intrantes potenter Boruatuariarum fines, multos in ore gladii occidentes, maxima damna ipsis intulerunt, vicumque Ratingen funditus liuore pertinnaci destruxerunt. E contra Boruatuarii, et praecipue „amici occisorum, aggregata magna potentia armigerorum, multas villas et munitiones Saxonum igni et ferro demoliti sunt. Sieque vicissim cum diu committerent, magnae depopulationis excidium, Boruatuarii — — perpendentes, et quod Saxonum potentiae et insolentiae resistere non possent, coacti migrarunt in exteras prouincias. Interca attendens S. Swibertus, gloriosus Pontifex, gregem suum hac illaque dispersum et quod nullum fructum, nullasque inducias inter vtrasque partes cum suis propter saxa „Saxonum corda facere possit — —“

Sub Dagoberto Sadregisili Ducis Aquitanorum filii, Francorum iudicio, hereditate paterna indigni pronunciat ob inultam necem parentis

Aimoin. L. IV. cap. 28. „A. XXIII. regnante Dagoberto, Sadregisilus Dux Aquitanorum, a quibusdam hominibus, gladiatorio aduersus eum animo insurgentibus, trucidatur, cuius filii cum vltiores potuissent fieri, effusi sanguinis paterni, maluerunt viuere desides ac oriolii, quam perurgendo armis homicidas cruorem exigere interfecti: idcirco in publico Francorum con-

690 — quisquam alii succurrere

693 — Walterium

696 — vel quæ tua spes est?

697 — quicque

700 — quid merui

702 — concluserat en Scaramandus

compleverat, en Scaramandus

- „Nunc aut commoriar, vel carum vlciscar amicum.“
 Namque angusta loci solum concurrere soli
 690 Cogebant, nec quisquam olli succurrere quiuit.
 Aduolat infelix Scaramundus iam moriturus,
 Bina manu lato crispans hastilia ferro.
 Qui dum Waltharium nullo terrore videret
 Permotum, fixumque loco consistere in ipso,
 695 Sic ait infrendens, et equinam vertice caudam
 Concutiens: „In quo fidis? vel quid tua spes est?
 „Non ego iam gazam, vel rerum quidque tuarum
 „Appeto, sed vitam cognati quaero perempti.“
 Ille dehinc: „si conuincar, quod praelia primus
 700 „Temptarim, seu quod merui, quod talia possim
 „Iure pati; absque mora tua me transuerberet hasta.“
 Necdum sermonem concluderat hunc Scaramundus

„ventu a quibusdam proceribus secundum leges Romanas, quae fanciunt a paterno eos decidere hereditate debere, qui noluerunt interfecti necem vindicare, omnibus paternis exspoliati sunt bonis atque inanes relictī“

688. *Amicum*) Hic amicus ponitur pro agnato, et germanismus, ut passim in carmine plures occurrunt, esse videtur, nam *Fregund*, amicus, in lingua vernacula facpius significat *Vetter*, agnatum. *Vita S. Swiberti in Tom. II. Leibnitii script. rer. Brunswic.* pag. 236. „E contra Boructuarii, et praecipue amici (agnati) occisorum, aggregata magna potentia armigerorum, multas villas et munitiones Saxonum igni et ferro demolitī sunt.“ *Conf. Da Fresne Tom. I. Glossar.* col. 386. *Amici propinquiore.*

695. *Equinam vertice caudam Concutiens*) Prisci facpissime iugas ac setas equinas galeis imposuerunt. *Virgil. Aeneid. X.* 869.

Aere caput fulgens, cristaque hirsutus equina.

Vid. *Io. Jac. Witter. Specimen philolog. de Galeis Veterum*, c. 3. p. 19.

697. *Non ego iam gazam vel rerum quidque tuarum*

698. *Appeto, sed vitam cognati quaero perempti*) En hic sanguinis vindictam ab vitione damni longe diversam! quam ab illa optime distinxit *Ioann. Christ. Maier in Hist. lar. Germ. antiquiss. circa homicidium*, § 11. p. 22. „Verum enim vero hanc ipsam sanguinis vindictam — quo propius gens a simplicitate naturae adfuerit, eo seuerius in ea ab occisi familia fuisse exercitam, antiquissimorum temporum annales satis perspicue docent. Damni ex caede propinqui, familiae oborti, vindictam eam non fuisse, et nomen, et vltionis finis abunde commonstrant. Ex nece enim, quae peritur, quid lucri facturus vindex illatum damnum compensantis? vel an vnquam damni huius reparandi vindici in vindicando sanguine mens fuit? Sancto

potius sibi ducebant hanc vindictam honori, eiusque iure, quasi natura competente, accepto lytro se abdicare pro summo multae gentes habebant dedecore. *Michaelis Diss. de poena homicidii*, § 24. Hinc credo, et Germanos morum simplicitate quam maxime conspicuos, et uti deinceps videbimus, ad introducendam compositionem ipsam quoque sanguinis vindictam absorbentem necessitate magis quam lucri inde faciendi cupiditate adactos, antiquissimis temporibus hanc vindictam pecunia redimi vix passos fuisse, praesertim cum vltra turpitudinis notam ipsa gentis indoles bellicosa quam maxime sit lytro aduerla.“

Gregor. Turon. Hist. L. IX. c. 19. „Sicharius cum post interfectionem parentum Chramisindi, magnam cum eo amicitiam patrauisset, et in tantum se charitate mutua diligerent, ut plerumque simul cibum caperent, ac in vno pariter strato recumberent: quadam die coenam sub nocturno tempore praeparat Chramisindus, inuitans Sicharium ad epulum suum. Quo veniente, resident pariter ad conuiuium. Cumque Sicharius crapulatus a vino, multa iactaret in Chramisindum, ad extremum dixisse fertur: magnas mihi debes referre grates, o dulcissime frater, eo quod interfecerim parentes tuos, de quibus accepta compositione, aurum argentumque superabundant in domo tua: et nudus nunc esses et egens, nisi haec te causa paululum roborasset: haec ille audiens, amaro suscepit animo dicta Sicharii, dixitque in corde suo: nisi vlciscar interitum parentum meorum, amittere nomen viri debeo, et mulier infirma vocari: et statim extinctis luminaribus caput Sicharii sica diuidit.“

699. *Si conuincar, quod proelia primus*

700. *Temptarim*) Occisor violenti aggressoris non solum a compositione immunis, sed et, ut ex hoc loco patet, sanguinis vindictae obnoxius non erat. *Maier in hist. homicidii*, § 19. p. 42. et § 27. p. 63.

- Vnum de binis hastile retorfit in illum,
 Confestimque aliud; quorum celeberrimus heros
 705 Vnum deuitat, quatit ex umbone secundum,
 Tunc aciem gladii promens Scaramundus acuti,
 Proruit in iuuenem, cupiens praescindere frontem;
 Effrenique in equo propius deuectus ad illum,
 Non valuit capiti libitum insindere vulnus.
 710 Sed capulum galeae impegit, dedit illa resultans
 Tinnitus, ignemque simul transfudit ad auras.
 Sed non cornipedem potuit girare superbum;
 Donec Waltharius sub mentum cuspidis ictum
 Fixerat, et sella moribundum sustulit alta.
 715 Qui caput orantis proprio mucrone recidens,
 Fecit cognatum pariter fluitare cruorem.
 Hunc ubi Cantarius conspexit obire superbus,
 Hortatur socios pugnam renouare furentes.
 „Aggrediamur eum, nec respirare sinamus,
 720 „Donec deficiens labescat, et inde reuinctus
 „Thefauros reddet, luet et pro sanguine poenas.“

libratum/

91

obire

ne

labescat/

715. Orantis) Fort. Quantis, i. e. gloriantis, superbi. Biefter.

721. Luet et pro sanguine poenas) Quamuis autem in legibus antiquissimis, quas quidem reformauit, interpolauit et confirmauit regum Francorum auctoritas, rarissima poenae capitalis homicidis irrogandae super sint vestigia: corundem regum Capitularia, quae vim legis sustinuerunt, tam clare ac perspicue docent contrariam sententiam, ut insignem inde factam iuris circa homicidia catastrophem quasi palpare liceat. Maier. Histor. Iur. Germ. circa homicid. § 26. p. 60. Decret. Childeberti R. § 6. „de homicidijs vero ita iustissimum obseruari, ut quicumque casu temerario alium sine causa occiderit, vitae periculo feriatur et nullo precio se redimere nunquam valeat. Et si conuenerit, ut ad compositionem quis descendat, nullus de parentibus, aut de amicis ei quicquam adiuuet. Quisquis fecerit, suum Werogildum omnino componat, quia debitum est, ut qui iniuste nouit occidere discat iuste mori.“ Ita legitur in antiquo libro formae 16. qui absque die et consule, inscribitur: „Libelli seu decreta a Clodouaco et Childeberto, et Clothario prius aedita ac postremum a Carolo lucide emendata auctaque plurimum, in quibus haec habentur:“

„Capitula ex Isidori iunioris Hispalensis episcopi Etymologiarum, L. V.“

„Pactum pro tenore pacis D. D. Childeberti et Clotharii regum.“

„Decretum Clotharii regis.“

„Sententiae de septem septenis.“

„Lex Salica.“

„Decretum Childeberti regis.“

„Recapitulatio legis Salicae.“

Volumini, cuius possessor est Dominus L. B. de Mosbeim, annexa sunt:

„Vetus lex Saxonum.“

(Lex Angl. et Werin. vacat)

„Lex Alamannorum.“

„Antiquae Burgundionum leges.“

„Ripuariorum leges a Theodorico Rege Francorum latae.“

„Antiqua Baituariorum lex.“

Editio praesertim quoad legem Salicam ab omnibus adhuc cognitis diuersa et insignis. Conf. Senckenberg in Visson. de Collect. Legum German. c. 1. § 5. p. 11.

Sed iam in viam redimus. Lex Burgund. Tit. II. n. 1.

„Si quis hominem ingenuum ex populo nostro cuiuslibet nationis aut seruum Regis natione duntaxat barbarum occidere damnabili ausu aut temeritate praesumpserit, non aliter admissum crimen, quam sanguinis sui effusione componat.“ n. 7. „hoc specialiter in

huiusmodi causa vniuersitas nouerit obseruandum, ut intertesti parentes nullum nisi homicidam persequendum esse cognoscant: quia sicut criminofum iubemus

extingui, ita nihil molestiae sustinere patimur innocentem.“ Praecipuus locus de iure regio circa homicidium petitur ex supra citato exemplo Chramisindi ap.

Greg. Tur. L. IX. c. 19. qui trucidato Sichario, glorioso obtrectatore, statim ad regem adscenso ipsius occisi equo perrexisse, legitur, ingressusque Ecclesiam ad pedes prostratus fuisse regis, dicens: vitam peto, o gloriose

Rex, eo quod occiderim homines.

„viam redimus. Lex Burgund. Tit. II. n. 1.“

„Si quis hominem ingenuum ex populo nostro cuiuslibet nationis aut seruum Regis natione duntaxat barbarum occidere damnabili ausu aut temeritate praesumpserit, non aliter admissum crimen, quam sanguinis sui effusione componat.“ n. 7. „hoc specialiter in

huiusmodi causa vniuersitas nouerit obseruandum, ut intertesti parentes nullum nisi homicidam persequendum esse cognoscant: quia sicut criminofum iubemus

extingui, ita nihil molestiae sustinere patimur innocentem.“ Praecipuus locus de iure regio circa homicidium petitur ex supra citato exemplo Chramisindi ap.

Greg. Tur. L. IX. c. 19. qui trucidato Sichario, glorioso obtrectatore, statim ad regem adscenso ipsius occisi equo perrexisse, legitur, ingressusque Ecclesiam ad pedes prostratus fuisse regis, dicens: vitam peto, o gloriose

Rex, eo quod occiderim homines.

710 — — *Adit illi* — —

715 *Qui caput ^{oraptis} attollens* — — *(Ha superscriptum in Cod. Paris)*

717 — — *Guntharius* — —

720. *Donec deficiens lassescat et inde riuinctus*

Ma-

ocorum

omanda
ckratoy
p. 11
t. 11 a t
no cuo
tate ho
are pro
langum
tatem a
ndum. et
erispac
e silens
tate ino
tate hoo
manti p
p. 11 a t
ocum tate
et pale
a p. 11 a t

723. *Quemlibet*

728 — *haut* —

734 — *consumpsisse* —

Zweyten Theil 736 und 737. waren im K. Ms. von dem Schreiber desselben
zwei Theile leer gelassen worden, weil der Schreiber dort etwas nicht gewisss
ist. Auf diese Lücken hat man vielleicht ein Notizen mit viel ~~Stücken~~ ~~Beis-~~
gaben als die im Ms. gewöhnlichen folgenden Worte geschrieben

1. *Fal. . . . .* transmittam quo nrm regis honorem

2. *Tali responso . . . . .* (das übrige dieser Theile ist leer gelassen. In den
Worten ist nicht deutlich zu sehen, sondern wie angegeben
angegeben.)

740 — *expecto* —

742 — *corpore ferrum* —

750 — *reliquid* —

752. *Gundhacium*

u/
t/

Uuirmhardus

Tertius en Werhardus abit, bellumque laceffit.

Quamlibet ex longa generatus stirpe nepotum,
O vir clare! tuus cognatus, et arcis amator,

artis

725 Pandare, qui quondam, iussus confundere foedus,
In medios telum torfisti primus Achiuos!

Hic, spernens hastam, pharetram gestauit et arcum.
Eminus emissis haud aequo Marte sagittis

730 Waltharium turbans. Contra tamen ille virilis
Constitit, opponens clypei septemplex orbem,
Saepius eludens venientes prouidus ictus.

Nam modo dissiluit, parmam modo vergit in austrum,
Telaque discussit, nullum tamen attigit illum.

735 Postquam Pandarides se consumsisse sagittas
Incaustum videt, iratus mox exerit ensen,
Et demum aduolitans, has iacitat ore loquelas:

„O si ventosos lusisti callide iactus,
„Forfan vibrantis dextrae iam percipis ictum.“

olli

illi Waltharius ridenti pectore adorsus:

740 „Iamque diu satis expecto, certamina iusto
„Pondere agi. Festina! In me mora non erit vlla.“

corpore

Dixerat; et toto connixus pectore ferrum
Coniicit. Hasta volans pectus referauit equinum;

745 Tollit se arrectum quadrupes, et calcibus auras
Verberat, effundensque equitem, cecidit super illum.

Accurrit iuuenis, et ei vi diripit ensen.
Casside discussa, crines complectitur albos;

Multipliesque preces nectenti dixerat heros:
„Talia non ludum iactabas dicta per auras.“

non dudum |

750 Haec ait, et truncum secta ceruice reliquit.
Sed non dementem tria visa cadauera terrent

Tuntarium, iubet ad mortem properare vicissim.
En a Saxonis horis Ekewrid generatus,

*9 |
oris Heuyid |
oris ekewrid*

724. O vir clare, tuus cognatus et arcis amator
725. Pandare, qui quondam iussus confundere foedus
726. In medios telum torfisti primus Achiuos
Primi rerum Francicarum scriptores originem gentis
a Troianis deducere consuevit Virgilium tanquam primum
Historicum adducunt. *Prodegar.* c. 2. vid. supra not.
ad v. 28. Ideoque etiam Poeta noster saepius integros
Virgilianos versus in suam poema transcripsit, uti nunc
Aeneid. V. 496.
— tuus, o clarissime, frater

Pandare, qui quondam iussus confundere foedus
In medios telum torfisti primus Achiuos.
Conf. Abb. Dubos in *Histor. Crit. conditae Monarch.*
Franc. Tom. I. p. 417. 418.
724. *Arcis) Artis.* Biester.
745. *Verberat, effundensque equitem cecidit super illum)*
Leg. Verberat, effundens equitemque, cadit super ipsum.
Biester.
749. *Talia non LVDVM) Dudum.* Biester.
753. *A Saxonis horis)* Saxones antiquissimis tem-

Quartus)

~~Hierarchia~~

a/

- 755 Qua reus temptauit bellum, qui pro nece facta
Cuiusdam Primatis eo diffugerat exul,
Quem spadix gestabat equus, maculis variatus.
Hunc vt Waltharius promptum videt esse duello;
„Dic (ait,) an corpus vegetet tractabile temet,
„Siue per aërias fallas, maledicte, figuras?
760 „Saltibus assuetus Faunus mihi quippe videris.“
Illeque sublato dedit haec responsa cachinno:
„Celtica lingua probat, te ex illa gente creatum,
„Cui natura dedit, reliquos ludendo praecire.

poribus litora Oceani Germanici inhabitasse ex omnibus monumentis patet. *Io. Nicol. Hert. in Notit. Vet. Germaniae populorum*, P. III. c. 3. § 5. Tom. II. opp. p. 74. 75.

Caeterum constat, veteres Germanorum reges in suo seruitio vassallos ex omni gente habuisse, nec semper propriis ciuibus in expeditionibus vfos fuisse. *P. Diacon. de gest. Langob. L. II. c. 26.* „Certum est tunc Alboin multos secum ex diuersis, quas vel alii Reges vel ipse ceperat gentibus, ad Italiam adduxisse; vnde vsque hodie eorum, in quibus habitant, vicos, Gepidos, Bulgares, Sarmatas, Panonios, Sueuos, Noricos siue aliis huiusmodi nominibus appellamus.“ *Muratori Antiquit. Ital. medii aevi*, Tom. I. Diss. I. col. 13. 14.

754. *Qua reus temptauit bellum, qui pro nece facta*
755. *Cuiusdam primatis eo diffugerat exul)*
Ergo inter causas detrectandi duelli etiam fuit reatus delicti in prouocatore, quam Doctores hucusque ignorarunt. Vid. *Heineccii Elem. Iur. Germ. L. III. Tit. VI. § 245. Ephr. Gebhardi de iudicio duell. cap. 3. § 11. Hauschild de re Germ. iudiciaria*, p. 71. 73. Fischer.

Sed sine dubio lectio falsa. *Qua reus repugnat sensui et metro.* *Temptare, tentare*, non est detrectare; neque detrectat duellum hic Saxo. Proximum fuerit emendare in: *Quaerens*, aliquo piconasino: *quaerens bellum, tentauit bellum.* Biesler.

754. *Bellum)* Mox v. 758. duellum.
Hadr. Turneb. Aduers. L. XV. c. 5. col. 492. Vt ex duello bellum factum est, e duelliis bellii: ita quoque bellus duellus ab antiquis dicebatur: *Tirinius ap. Non. Lenti calido, duella rapula, runcice.* Nam duella rapula quid aliud est, quam rapula bella? *Conf. Wachter in Glossar. Germ. col. 316. Duell.*

760. *Saltibus assuetus Faunus mihi quippe videris)*
Antiqui Saxones propter morum feritatem et asperum vitae cultum omnibus horribiles erant.

Salustian. Massil. de Gubern. Dei, L. VII. Saxones crudelitate efferi. Id. L. IV. Saxonum gens fera est. Eandem gentem, qualis olim fuit, *Sidon. Apoll. L. VIII. Ep. VI. vocat, hostem omni hoste truculentiorum*; quia piraticam exercere et decimum quemque captiuorum Neptuno ex voto sacrificare soliti fuerint. Sic *Emod. in vita S. Anton. Lerin.* „Iam Franci, Heruli, Saxones, multiplices crudelitatum species belluarum

more peragebant. Quae nationum diuersitas superstitionis mancipata culturis Deos suos humana credebant, caede mulceri.“ *Gildas*: „Ferocissimos et infandis nominis, Diis hominibusque inuisos, vocat.“ *Zosim. L. III. hist.* „Profecto Saxones omnes eas regiones incolentium Barbarorum, et aniqni et corporum viribus, et laborum in praeliis tolerantia sunt fortissimi.“ *Paul. Oros. L. VII. c. 32.* „Gentem Saxonum virtute et agilitate terribilem“ dixit. *Ammian. Marcellin. Lib. XXVIII. c. 2.* „Prae caeteris hostibus Saxones timentur, vt repentini.“ *Ad. Brenens. in Hist. Eccles. L. I.* „Erant enim (Saxones) inquieti nimis et finitimorum sedibus infesti, domi vero pacati et ciuium vtilitatibus placida benignitate consulentes. Generis quoque ac nobilitatis suae prouidissimam curam habentes, nec facile vllis aliarum gentium, vel sibi inferiorum conubiis infecti propriam et sinceram, tantumque sibi similem gentem facere conati sunt. Vnde habitus quoque ac magnitudo corporum comarumque color, sicut in tanto numero hominum idem paene omnibus.“ *Iurel. in Miscell. ad Symmach. Hert. in Notit. Vet. Germ. popul. P. III. c. 4. § 8. p. 77. Dubos Histoire de l'Établissement de la Monarchie Française, Tom. I. p. 196.*

762. *Celtica lingua probat)* Hinc apparet, Aquitanos adhuc Saeculo V. celtice loquutos, nec linguam Rusticam vbique receptam fuisse.

Sidonius Apoll. L. III. Ep. III. „Tuaeque personae quondam debitum, quod sermonis Celtici squammam depositura nobilitas, nunc oratorio stylo, nunc etiam camoenalibus modis imbuebatur.“

Sulpicius Sever. Dial. I. § 20. p. 527. „Sed dum cogito, me hominem Gallum inter Aquitanos verba facturum, vereor ne offendat vestras nimum vrbanas aures sermo rusticior. — Tu vero, inquit Posthumianus, vel Celtice, aut si mauis, Gallice loquere, dummodo iam Martinum loquaris.“

Ant. Dadin. Alteserra rer. Aquitan. Lib. II. cap. 6. pag. 130. 131.

763. *Cui natura dedit reliquos ludendo praecire)*
Multi Gallis leuitatem et mobilitatem animi exproba-verunt. *Sil. Ital. de bello Pun. L. VII.*

Vaniloquum Celrae genus ac mutabile mentis
Respectare domos.

Caesar de bello Gall. L. III. cap. 8. „Sunt Gallorum

Hic ubi uultharium
Hanc ubi ~~Ualtharius~~ promptum videt esse duello

tas superi-
et infanti
Zyfa
pines in-
in vrbus,
Pal
et sp
in Lib
rimen-
of L. I.
rimorum
litatibus
neque ac
tes, nec
um con-
que sibi
habitus
que color,
omnibus
Vat. Com
de Hie
p. 196
Aquas
uan Rub

pe perine
equam
manc ma

il dum op
verbi sibi
ebant non
Potho-
quam dep

ib. II. cap. 6

razini
ni capite

de notis

ur Galia

767. *Attempato quod quid sit Ekevid. ait. ac mox*

„At, si te propius venientem dextera nostra
765 „Attingat, post Saxonibus memorare valebis,
„Te nunc in Vosago Fauni fantasma videre.

Attemptabo / ac

„Attentabo quidem, quid sis?“ Ekeurid ait; *et* mox *Eriurid*
Ferratam cornum grauiter iacit. Illa retorto
Emicat amento, quam durus fregerat umbo.

fidenter

770 Waltharius contra respondit cuspide missa; *fidenter protulit ista:*
„Haec tibi Siluanus transpondit munera Faunus. *transponit* *et*
„Aspice, num mage sit telum penetrabile nostrum.“

Lancea taurino contextum tergore lignum
Diffidit, ac tunicam scindens pulmone refedit.
775 Voluitur infelix Ekeurid, riuumque cruoris
Euomit, en mortem fugiens incurrit eandem;
Cuius equum iuuenis post tergum in gramen abegit.
Tunc a Gunthario clipeum sibi postulat ipsum
Quintus ab inflato Hadawartus pectore lusus.

780 Qui, pergens, hastam sociis dimisit habendam,
Audax in solum confusus inaniter enssem.

Qui dum conspiceret, deiecta cadauera totam
Conclusisse viam, nec equum transire valere,
Diffiliens parat ire pedes. Petit acer in armis

785 Waltharius, laudatque virum, qui praebuit aequum

*Hadawartus
Hadawartus*

et

a

„subita et repentina consilia. c. 19. Nam vt ad bella
„suscipienda Gallorum alacer ac promptus est animus,
„sic mollis ac minime resistens ad calamitates perseveren-
„das mens eorum est.“ L. IV. cap. 5. „His de rebus
„Caesar certior factus et infirmitatem Gallorum veritus,
„quod sunt in consiliis capiendis mobiles et nouis ple-
„rumque rebus student, nihil his committendum exi-
„stimauit.“

Trebell. Pollio in Posthum. „Galli nouarum rerum
„semper cupidi.“

Alex. ab Alexandro Gen. dier. L. IV. c. 13. fol. 214.

Is. Casaubon, ad Lamprid. Alex. Seuer. T. I. Histor. Aug. p. 1026.

De Aquitanis in specie *Amian. Marcellin. L. XV.*
„Horum omnium apud veteres Belgae dicebantur esse
„fortissimi, ea propter quod ab humaniore cultu longe
„disereti, nec aduentitius effeminati deliciis, diu cum
„Transrhenanis certare Germanis. Aquitani enim
„ad quorum littora, vt proxima placidaque merces ad-
„uentitiae conuehantur, moribus ad mollitiem lapsis
„facile in ditionem venere Romanam.“

Saluan. Massil. L. VII. de Gubern. Dei. „Tales igitur
„etiam omnes absque dubio Aquitani esse debuerunt,
„et quidem vt diximus specialius tales, quia specialia
„Dei munera possidebant, et quid posthaec omnia quod
„secundum est, quid nisi cuncta quae e diuerso sunt,

„in omnibus quippe Gallis sicut diuitis primi fuere,
„sic vitii nusquam enim improbius voluptas, nusquam
„inquinatior vita, nusquam corruptior disciplina. — —
„Apud Aquitanicas vero, quae ciuitas in locupletissima
„ac nobilissima sui parte non quasi lupanar fuit. — —
„Cumque ob impurissimam vitam traditi a Deo barbaris
„fuerint; impuritates tamen ipsas etiam inter Barbaros
„non relinquunt, esse inter Gothos non licet Scortato-
„rem Gothum, soli inter eos praedicio nationis ac
„nominis permittuntur impuri esse Romani et miramur
„si terrae vel Aquitanorum, vel nostrorum omnium a
„Deo barbaris datae sunt, cum eas quas Romani pollue-
„runt fornicatione nunc mudent barbari castitate.“
Adrenal. L. I. de miracul. S. Benedicti, c. 38. „Faciles
„Aquitanoꝝ animi ad noua quaeque leuiter molienda.“

Hariger. Abb. in vita S. Remaci, c. 43. „Est autem
„Aquitania voluptatum omnium praed cunctis prouinciis
„luxuriae fracta, ac viris esseratos mores habentibus,
„bellicosa pariter et inquieta.“ Plura loca script. se-
„quioris aevi vide ap. *Alteserram rer. Aquit. L. II. c. 4.*
p. 123. 124. et c. 5. p. 126.

771. Haec tibi Syluanus transpondit munera, Faune!
Quem iam v. 760 dixerat Faunum, etiam h. l. se ipsum
contra Syluanum. *Transpondit a pondo, zuwägen.*
Biester.

- Pugnandi fortem. Hadawartus dixit ad illum:
 „O versute dolis, et fraudis conscie serpens!
 „Occultare artem squamoso tegmine suctus,
 „Ac veluti coluber girum collectus in vnum,
 790 „Tela tot euitas, tenui sine vulneris ictu?
 „Atque venenatas ludis sine more sagittas?
 „Numquid et iste, putas, astu vitabitur ictus,
 „Quem propius stantis certo libramine mittit
 „Dextra manus? nec enim is teli seu vulneris auctor?
 795 „Audi consilium, parmam deponito pictam.
 „Hanc mea fors quaerit, regis quoque sponsio patrat.
 „Nolo quidem laedas, oculis quod complacet istis;
 „Sin alias; licet et lucem mihi dempseris almam,
 „Assunt hic plures focii, carnisque propinqui,
 800 „Qui, quamuis volucrem simules, pennasque capeffas,
 „Te tamen immunem nunquam patiantur abire.“
 „Belliger at contra nil territus intulit ista:
 „De reliquis taceo; clypeum defendere curo.
 „Pro meritis, mihi crede, bonis sum debitor illi.
 805 „Hostibus ipse meis se obponere saepe solebat,
 „Et pro vulneribus suscepit vulnera nostris.
 „Quam sit oportunus hodie mihi, cernis, et ipse
 „Non cum Walthario loquereris, forsan abesset.“
 + „Viribus o summis hostem depellere cures,
 810 „Dextera, ne rapiat tibi propugnacula muri.
 „Tu cliuum vmbonis studeas retinere sinistrum,
 „Atque ebori digitos circumfer glutine fixos.“
 „Istic deponas pondus, quod tanta viarum
 „Portasti spatia, ex Auarum nam sedibus altis.“
 815 „Ille dehinc: „inuitus agis, si sponte recusas.
 „Nec solum parmam, sed equum cum virgine et auro
 „Reddes, tum demum scelerum cruciamine pendes.“
 Haec ait, et notum vagina diripit ensem.
 Inter se, variis terrarum partibus orti,
 820 Concurrunt. Stupuit Vofagus haec fulmina: et, ecce ictus.

797. Nolo quidem LAEDAS) Reddas (scil. scrinia)
 Biefter.

804. Pro MERITIS) Multis verum credo. Biefter.

809—814. Videtur esse dialogus inter Waltharium et
 Milsgundam. Illa ipsi dicit:

Viribus o summis — fixos.
 Ut magis cum exiret ad fortiter pugnandum.

Ille ipsi praecipit contra:

Istic deponas — altis.

Ille v. 815. est Hadawartus. Biefter.

817. Cruciamine) Cruciamina. Biefter.

~~istud~~
 tenuis/

iste obponere/

cliuum/ et/

ne ponas

pla

a/ cruciamina

Vofagus

Hadawartus tum dixit

*ac
 artus*

neque enim

praestat.

propugnaculis

nam

ictus.

788. Occultare artus suamose

794. — — neque enim — —

797. — — — — oculis quia complacet isti.

799. Assunt hi — — — —

800. Quam quam vis uolucrum similes — — — —

801. — — in munem — — — —

802. ellig — — — — *der auch beschaffen, fällt; es ist aber kaum für eine, wenn Anfangsbuchstaben
galt, der eine negiert, d. h. das Wort für die alle Bellig-*

805. — ipsi, ubi fess.

+ Das Manuskript ist hier. Codex, der sich in der handschriftlichen Bibliothek befindet, zwischen den Nummern 808 u. 809. Ist es ganz richtig, in allen Dingen
sich, nämlich die Dictionen, die d. h. und die Paraphrasen, die es nicht gelingendes guttural zu fesseln vorgeschlagen!

810. Dextra — — — —

*salibus auditis tristissima virgo loquelis,
Heri adreplano semisa voce susurrel.*

811. Tu clauum umbonij studeas retinere sinistra.

813. Istic deponas quod tanta pondus uiarum

823 ——— multa et ———

824. Non sic nigra ilex percussa securibus sonat (cognata ad Martium
(sic nuncupat))

830. Hoc ictu ———

842 ——— auram.

843 ——— Pataurid ———

849. Defit et Walborii ———

- Ille* Ambo sublimes animis ac grandibus armis,
 Hic gladio fidens, hic acer et arduus hasta,
 Inter se multa ac valida vi praelia miscent.
 Non sic nigra sonat percussa securibus ilex,
 825 Vt dant tinnitus galeae, clypeique resulant.
 Mirantur Franci, quod non lassesceret heros
 Waltharius, cui nulla quies spatiumus dabatur.
 Emicat hic, impune putans, iam Wormatiensis
 Alte, et sublato confurgit feruidus ense;
 830 Hic ictu memorans semet finire duellum. *Hoc*
 Prouidus at iuuenis ferientem cuspide adacta
 Intercepit, et ignarum dimittere ferrum *Intercepit*
 Cogebat. Procul in dumis resplenduit ensis.
 Hic, ubi se gladio spoliatum vidit amico,
 835 Accelerare fugam fruticesque volebat adire.
 Alpharides, fretus pedibus viridique iuuenta,
 Insequitur, dicens: „Quonam fugis? Accipe scutum.“
 Sic ait, atque hastam manibus leuat ocuis ambis,
 Et ferit. Ille cadit, clypeus superintonat ingens.
 840 Nec tardat iuuenis; pede collum pressit, et hasta
 Diuellens parmam, telluri infixerat illum.
 Ipse oculos vertens, animam sufflauit in auras.
 Sextus erat Patawrid; soror hunc germana Haganonis
 Protulit ad lucem. Quem, dum procedere vidit,
 845 Vocibus et precibus conatur auunculus inde
 Flectere, proclamans: „quonam ruis? aspice mortem,
 „Qualiter arridet! Desiste. En! vltima Parcae
 „Fila legunt. O care nepos! Te mens tua fallit.
 „Desine! Waltharii tu denique viribus impar.“
 850 Infelix tamen ille means haec omnia spreuit.
 Arsit enim iuuenis, laudem captare cupiscens;

822. Hic gladio fidens hic acer et arduus hasta)
 Ille. Biefter.

839. Clypeus superintonat ingens) Virgil. Aeneid.
 IX. 709.

— et clypeus superintonat ingens.

840. Pede collum pressit) Infra v. 976.

Et super assistens pedus conculcat.

Apud Barbaros erat solenne, eorum, quos deuicerant,
 colla, pedibus conculcare. Claudian. VI. Conf. Honor.
 Colla triumphati proculcat Honorius Istri.

Tzetzei Grammat. Chil. 2.

Michael Glycas, L. IV. Annal. „Sed o casum infeli-
 cem, in hostium denique potestatem venit, et vinctus
 ad Sultanum deducitur. Ille vero folio suo desiliens,
 pro more calcata Diogenis cernice, mox eum de terra
 erigit et amanter complexus, Formidinis, inquit, ex-
 pers esto Imperator.“ Eodem alludit vltimo aevo
 Gerbert. Ep. XVIII. „Qui regulam S. Benedicti professi
 estis et pastorem deserendum abiectis, colla tyrannus
 sponte subdidistis.“ Et hunc etiam Romanorum mo-
 rem nummi nos docent. Barb. in Aduers. L. III. c. 14.
 col. 136. et L. XVIII. c. 2. col. 894. 895. In Comment.
 ad Guil. Brisou. Philipp. L. I. p. 24. et L. II. p. 111.

Tristatusque Hagano suspiria pectore longa
Traxit, et has imo fudit de corde loquelas:

- „O vortex mundi, fames insatiatus habendi, *insatiatus*
 855 „Gurges auaritia, cunctorum fibra malorum!
 „O, utinam solum glutires, dira, metallum
 „Diuitiasque alias, homines impune remittens.
 „Sed tu nunc homines peruerso numine perflans
 „Incendis, nullique suum iam sufficit. Ecce
 860 „Non trepidant, mortem, pro lucro, incurrere turpem.
 „Quanto plus retinent, tanto sitis ardet habendi.
 „Extremis modo vi, modo furtiue potiuntur;
 „Et, quod plus renouat gemitus, lacrimasque ciebit, *ciebit*
 „Coeligenas animas Erebi fornace retrudunt.
 865 „Ecce, ego dilectum nequeo reuocare nepotem;
 „Instimulatus enim de te est, o faeua cupido! *ut de te*
 „En coecus mortem properat gustare nefandam,
 „Et vili pro laude cupit descendere ad vmbas.
 „Heu mihi! care nepos, matri quid perditte mandas? *quis matri*
 870 „Quis nuper ductam refouebit, care, maritam,
 „Cui nec raptae spei pueri ludicrum dedisti?
 „Quis tibi nam furor est? unde haec dementia venit?“
 Sic ait, et gremium lacrimis consperlit obortis,
 Et: „longum, formose, vale!“ singultibus edit.
 875 Waltharius licet a longe socium fore moestum
 Attendit, clamorque simul peruenit ad aures/
 Vnum incurfantem sic est affatus equestrem:
 „Accipe consilium, iuuenis fortissime, nostrum, *clarissime*
 „Et te conseruans, melioribus vttere fatis.
 880 „Desine; nam tua te feruens fiducia fallit.
 „Heroum tot cerne neces, et cede duello.
 „Ne, suprema videns, hostes facias mihi plures.“
 „Quid de morte mea curas,“ ait ille, „tiranne?“
 „Est modo pugnandum tibimet, non fermocinandum.“
 885 Dixit, et in verbo nodosam destinat hastam,

869. Heu mihi! care nepos) Heu mi care nepos!

Biefter.

871. Cui nec raptae spei pueri ludicrum dedisti?)

Fort. Cui nec grata ex spe pueriludicra dedisti? Biefter.

874. Et: longum, formose, vale! singultibus edit)

Io. Kirchmann. de Funer. Roman. L. III. p. 247.

Iac. Guther. de Iure Manium, L. I. cap. 12. pag. 74.

Fischer.

Virgil. Bucol. III. 79.

Et: longum, formose, vale, vale, inquit, Iola.

Claudian. rapt. Proserp. v. 234.

Sis memor, o longumque vale. Biefter.

877. Vnum) Illam. Biefter.

882. Ne, suprema videns, hostes facias mihi plures)

Propter vindictam sanguinis a tota gente suscipiendam.
Vid. not. ad v. 685.

Extremis!

a/

Vnde!

853 — has uno —

867. En ceus mortem —

873 — — — — — consparjit —

874. Et longum famose —

881. Erroum —

Zw. 843 — 858. Sefama non ams andon hand gessrieben zu gize. Zitel 859
bis 868 wam ausgelasse, gind abo, auf ein besondern Platsen non de amilifan
hand gessrieben, ma der dal ganz MS. fesselt, fessingestalt.

- Cuspide quam propria diuertens transtulit heros,
 Quae subuecta choris, ac viribus acta furentis
 In castrum venit, atque pedes stetit ante puellae.
 Ipsa metu percussa, sonum promisit muliebrem.
 890 At, postquam tenuis redit in praecordia virtus,
 Paulum suspiciens, spectat, num viueret heros.
 Tunc quoque vir fortis Francum decedere bello
 Iussit. At ille furens gladium nudauit, et ipsum
 Incurrens petiit, vulnusque a vertice librat.
 895 Alpharides parmam demum concusserat aptam,
 Et spumantis apri frendens de more tacebat.
 Ille ferire volens, se pronior omnis ad ictum
 Exposuit; sed Waltharius sub tegmine flexus
 Delituit, corpusque suum contexit, et ecce
 900 Vulnere delusus iuuenis recidebat ineptus.
 Finis erat; nisi quod genibus tellure refixis
 Belliger accubuit, calibemque sub orbe cauebat.
 Hic dum confurgit, pariter se subrigit ille,
 Ac citius scutum trepidus sibi praetulit, atque
 905 Frustra certamen renouare parabat. At illum
 Alpharides fixa gladio petit ocium hasta
 Et mediam clypei dempsit vasto impete partem;
Hamatam Armatam refecans loricam, atque ilia nudans.
 Labitur infelix Patavrid sua viscera cernens,
 910 Siluestrique ferae corpus, animam dedit orco.
 Hunc sese vlturum spondens, Gerwitus adiuit;
 Et fortis, subuectus equo, suprauolat omnem
 Stragem, quae angustam concluderat obuia callem.
 Et, dum bellipotens refecaret colla iacentis,
 915 Venit, et ancipitem vibrauit in ora bipennem.

*promisit
sanguis*

contraxit

*Qui forti!
recto dicitur*

886. *Choris*) Aciebus. *Seru. ad Virgil. Aeneid.*
 L. V. v. 530.

Diductis soluere choris.

914. *Bellipotens* Waltharius dum refecabat colla iacentis Patavridi, in eo tempore aduenit Gerwitus, et, etc. Biester.

915. *Et ancipitem vibrauit in ora bipennem*)

Sidon. Apollin. Carm. V.
 Excussisse vastum per inane bipennes —
 Ludus.

Et L. IV. Ep. 20. eos appellat:
 „Secures missiles.“

Procop. de bello Goth. L. II. c. 25. „Gestant enses, clypeum et securim, cuius ferrum crassum est, et vtrinque acutum. Hanc Franci securim in primo ipso congressu iacere in hostem consueverunt eo impetu, ut scuta perfringant, et ipsos simul interimant.“

Agath. Scholast. L. II. Hist. „Arcus, fundas, et quae alia eminus feriunt, non habent, sed ancipites secures.“

Gregor. Turon. L. II. c. 27. „Neque hasta, neque gladius, neque bipennis est utilis.“

Forma videre est ap. *Gabr. Daniel Hist. de la Milice Françoise* Tome I. p. 4. Planche II. *Du Cange in Gloss.* Vol. III. col. 632. v. Francica.

Istiusque modi Francis tunc arma fuere,
Vir celer obiecit peltam, frustra it et ictum;
Ac retro saliens, hastam rapiebat amicam,
Sanguineum vltra viridi dimiserat ensam.

920 Hic vero metuenda virum tum bella videres.
Sermo quidem nullus fuit inter inertia tela;
Sic erat aduerso mens horum intenta duello.

Is furit, ut caesos mundet vindicta sodales;
Ille studet, vitam toto defendere nisu,
925 Et si fors dederit, palmam retinere triumphi.
Hic ferit, ille cauet, petit ille, reflectitur iste;
Ad studium fors et virtus miscentur in vnum.

Longa tamen cuspis breuiori depulit hostem
Armatum telo, girat sed et ille cauallo,
930 Atque fatigatum cupiebat fallere Homonem.
Iam magis atque magis irarum mole grauatus
Waltharius clipeum Gerwiti sustulit vnum,
Transmissumque femur penetrauerat inguine ferrum.
Qui, post terga ruens, clamorem prodidit atrum,

935 Exitiumque dolens, pulsabat calcibus aruum.
Hunc etiam truncum caesa ceruice reliquit.
Hic in Wormatiae campis comes extitit ante.
Tum primum Franci ceperunt forte morari,
Et magnis precibus Dominum decedere pugna
940 Deposcunt. Furit ille miser, coecusque profatur:

„Ne fors vel cuiunque metum, sed conferat iram.
„Quid mihi, si Vosago sic sic inglorius ibo,
„Mentem quippe meam sibi vendicet: en ego partus
„Ante mori sum, Wormatiam quam talibus actis
945 „Ingrediar. Petat hic patriam sine sanguine victor?
„Hactenus arstitis, hominem spoliare metallis;
„Nunc ardete, viri, fuscum mundare cruorem,
„Ut mors abstergat mortem, sanguis quoque sanguem,
„Soleturque necem sociorum plaga necantis.“

916. Istiusque modi Francis tunc arma fuere)
Docemur, in fine Saeculi VI. Francos secures gestare
desisse.

932. Vnum) Leg. vnum. Biester.

937. Hic in Wormatiae campis comes extitit ante)
Ergo sententia Eruditissimi Morizii, Wormatiam ciui-
tatem regalem semper fuisse et nunquam alicuius Co-

mitis aut Episcopi potestati subiectam omnino com-
probatur.

945. — Petat hic patriam sine sanguine victor?

946. Hactenus arstitis hominem spoliare metallis,

947. Nunc ardete viri fuscum mundare cruorem.

948. Ut mors abstergat mortem, sanguis quoque sanguem,

949. Soleturque necem sociorum plaga necantis)

que/
marcia/

vnum/

haec/ ne

quisque/

fuere
auerunt (sic in hinc)

ad. P. obicit

iste, ille;

homonem (i. e. hominem)

Reuerti

transmissaque

existitque

916. Istius ergo modi (Vfünfteljahr)

919 _____ dimerderat
920. Sic uero _____

926. _____ refectitur _____

933. Transmisloque _____

938. Tunc _____ fortiter morari

9 Quaeso, viri fortes et pectora sacpe probata (umf Jahr 940)

958 ——— randolf athleta cauallis
960. de mox ———

969 ——— — rursusqz aliumqz ———
971. Incepit ——— ullis

- 950 His alium dictis demens incendit, et omnes
Fecerat immemores vitae, simul atque salutis.
Ac, vti in ludis, alium praecurrere quisque
Ad mortem studuit; sed semita, vt antea dixi,
Cogebat binos bello decedere solos. *decernere*
- 955 Vir tamen illustris, dum cunctari videt illos,
Vertice distractas suspendit in arbore cristas,
Et, ventum captans, sudorem terfit anhelus.
Ecce, repentino Randolff athleta caballo,
Praeuertens reliquos, huc importunus adiuit; *hunc*
- 960 Et mox ferrato petiit sub pectore conto.
Et nisi duratis Vuelandia fabrica giris *Vuelandia*
Obstaret, spisso penetrauerit ilia ligno.
Ille tamen, subito stupefactus corda pauore,
Munimen clypei obiecit, mentemque recepit;
- 965 Nec tamen et galeam fuerat sumsisse facultas. *sumpsisse*
Francus at emissa gladium nudauerat hasta;
Et feriens, binos Aquitani vertice crines
Abrasit, sed forte cutem praestringere summam
Non licuit; rursusque alium vibrauerat ictum,
- 970 Et praeceps animi directo obstamine scuti
Impegit calibem, nec quiuir viribus vllum *calibem ullis*
Elicere. Alphasides retro se, fulminis instar,
Excutiens, Francum valida vi fudit ad aruum,
Et, super assistens, pectus conculcat, et inquit:
- 975 „En pro caluitio capitis te vertice fraudo,
„Ne fiat ista tuae de me iactantia sponsae.“ *fiat*

Omnia, quae ad v. 684. 696. 700. 722. dixi, hic plenissime probantur. Conf. *Guil. Lambardi Glossar. in Archaeonomia*, p. 217. v. *Capitales inimicitiae*.

952. *Ac vti*) *Ac, velut*. *Biester*.

961. *Vuelandia fabrica*) *Supra v. 261*.

— *loricam fabrorum insigne ferentem Diripe*.

963. *Sed forte cutem praestringere summam*

969. *Non licuit*) *Supra v. 947*. dixit rex Guntharius:

— *Petat hic patriam sine sanguine victor?*

Fuit ergo maximus in duellis honor, absque minima propriae sanguinis effusione victoriam obtinere.

Aliam rationem adiecit *Tborm. Torfaeus in Histor. Noruag.* P. II. p. 192. „Legibus monomachiae, inquit,

„constitutum erat, vt qui vulnus acciperet, se pretio

„ad arbitrium victoris redimeret; victor autem in occisi

„vniuersa bona succederet.“

976. *Ne fiat ista tuae de me iactantia sponsae*)

Conf. supra v. 569.

Tunc, ait, ex pugna tibi, Hiltgund, sponsa referuor.

Feminae Germanorum iudices in re bellica fuerunt.

Carol. Du Fresne, Diss. VII. ad Joinvill. Edit. Pistorii,

p. 1334 1335. Guil. Brito Philipp. v. 143.

Nunc quisque suae memor esto puellae.

More, fortitudinem in pectus reuocandi, Heroibus maxi-

mis celebrato, qui non minus ciuiles atque perfecti

formosarum puellarum ministri haberi volebant, quam

strenui armorum cultores. *Barthius in Comment. ad*

Briton. p. 687.

Cleffel. Ant. Sel. Septentr. c. 1. § 3. In viris virtus

plurimum valebat spectataque fortitudo. *Saxo. L. V.*

p. 69. „Nulli quondam illustrium feminarum connubiis

„idonei censebantur, nisi qui ingens famae pretium

„gestarum insigniter rerum fulgore struxissent. Summum

„in proco vitium desidia fuit. Nihil magis in nuptia-

„rum petitore quam claritatis inopia damnabatur. Sola

Vix haec effatus, truncauit colla precantis.

At nonus pugnae Helmod successit, et ipse

Insertum triplici gestabat fune tridentem,

980 Quem post terga quidem stantes socii tenuerunt;

Consiliumque fuit, dum cuspis missa federet

In clypeo, cuncti pariter traxisse studerent,

Vt vel sic hominem deicissent furibundum,

Atque sub hac certum sibi spe posuere triumphum.

985 Nec mora; Dux, totas fundens in brachia vires,

Misit in aduersum magna cum voce tridentem,

Edicens: ferro tibi finis Et dicens: „Finis ferro tibi, calue, sub isto.“

Qui, ventos penetrans, iaculorum more coruscat;

Quod genus aspidis ex alta sese arbore, tanto

990 Turbine demittit, quo cuncta obstantia vincat.

Quid moror? Vmbonem scindit, peltaque resultat.

Clamorem Franci tollunt, saltusque resultant;

Obnixique trahunt restim simul atque vicissim,

Nec dubitat princeps, tali se aptare labori.

995 Manarunt cunctis sudoris flumina membris,

Sed tamen hic intra velut Esculus astitit heros,

Qua Qui non plus petit astra comis, quam tartara fibris,

„gloriae veritas caeterarum rerum opulentiam exhibebat; puellae quoque non tam procantium se formas, quam edita speciose facinora mirabantur.“

Saxo. L. VII. p. 128. „Apud eam (Sygnem) enim maximum contentum eius (Hildigislei) obscuritas pepererat, quod fortitudine vacuus aliena probitate fortunam instruere videretur. Praecipue eandem in Haecconis amorem magnatum eius spectata deflexit opinio. Quippe maiorem sortium quam imbellium respectum agebat, nec formam sed operum insignia mirabatur, sciens omne decoris blandimentum sola virtutis aestimacione fordescere, nec aequa illi lance conferri.“

979. Insertum triplici gestabat fune tridentem,

980. Quem post terga quidem stantes socii tenuerunt)

Vocabatur angos. Suidas: „Angones, patria iacula apud Francos.“ Eustath. „Angos, genus hastae Francicae neque longae admodum, neque magnae, quae plurima ferro tegitur.“ Agath. L. II. „Sunt angones hastae neque magnae omnino, neque nimium exiguae; tales ut et iaci possent, et si conferta manu pugnandum sit, incussu validae. Pars horum maxima ferro obducta est, vix ut hastile appareat, et id, qua terrae insiguntur. In summo ad cuspidis latera spicula prominent, hamorum in modum ad inferna se insectentia.“ Hinc Apollin. L. IV. Ep. XX. „Lanceas vocatas“ appellauit, et Poeta noster: tridentem. Figura videre est ap. Daniel c. I. Tom. I. p. 4. Tab. II.

991. Peltaque resultat) Peltamque resultat, id est, resiliere facit. Bieler.

996. Sed tamen hic intra velut Esculus astitit heros,

997. Qui non plus petit astra comis, quam tartara fibris

982. In clypeo, cuncti pariter traxisse studerent,

983. Vt vel sic hominem deicissent furibundum)

Infra v. 1001.

982. In clypeo, cuncti pariter traxisse studerent,

983. Vt vel sic hominem deicissent furibundum)

Infra v. 1001.

Certabant hastes, hortabanturque viritum,

Vt si nequirent ipsum detrudere ad avum

Munimen clypei saltem extorquere studerent.

Huiusmodi genus pugnae optime descripsit Agath.

Hist. L. II. „Non temere inter pugnandum angonem

emittit Francus. Si corpus intraverit, penetrat cuspis,

nec facile se ea liberauerit, qui vitius accepit; pro-

hibent enim vnci inhaerentes carni, tantosque exci-

tant cruciatus, ut etiam si ceterum lethalis ictus non

sit, dolor ad interitum satis sit. Quod si impactus

sit clypeo, dependet, et cum eo circumagitur, parte

extima solum verrens, neque potest, qui impeditus

est, aut euellere hastam spiculis retinentibus aut gladio

abscindere, quod ad lignum pertingere nequeat, ferro

intercedente. Id simul conspexit Francus partem an-

gonis infimam, instans ac premens pede praegratuatum

deducit clypeum, ira ut ferentis cedat manus, caput-

que eius et pectus nudetur. Sic patrem nudata,

nullo negotio interfecit, aut securi in frontem adacta

aut alia hasta gulam transuerberans.“

991. Peltaque resultat) Peltamque resultat, id est,

resiliere facit. Bieler.

996. Sed tamen hic intra velut Esculus astitit heros,

997. Qui non plus petit astra comis, quam tartara fibris

effatus haec

socii stantes

uiserat resicit

haec Esculus

XX

978 ——— heimrod ———

980 ——— socii stantes ———

981 ——— cuspis dum ———

988 ——— coruscas.

990 ——— dimittit ———

992. *Sic* *gale* *clanorem* *per* *festis* *in* *ell.* *Ms.* *confessantur* *aut* *Thorsen* *del* *Thorsen* *perit*
in *gale* *991.* *grande* *in* *una* *libra* *audijt* *aut* *aut* *per* *reudra* *aut*
z. 993 *forlyfufere* *vid.*

997. Que non plus petit astra comis quam tartaria fibus.

1000. Ut si non quirent — (ingen. del. Matheus ruffign)

1004 ————— heimnod —————

1005 ————— oppida —————

1011. Et qui iam pridem nudarat —————

1013. Omisit —————

1018. — subito —————

- Contemnens omnes ventorum, immota, fragores. *Contempnens immota*
 Certabant hostes, hortabanturque viritum;
 1000 Vt, si nequirent ipsum detrudere ad aruum,
 Munimen clipei saltem extorquere studerent;
 Quo dempto viuis facile caperetur ab ipsis. *dempto*
 Nomina, quae restant, edicam; iamque trahentum
 Nonus Eleuter erat, Helmnod cognomine dictus. *Eleuther*
 1005 Argentina quidem decimum dant opida Trogunt;
 Extulit vndecimum pollens vrbs Spira Tanastum;
 Absque Haganone, locum suppleuit Rex duodenum. *Trogum rex supleuit*
 Quatuor hi aduersum summis conatibus vnum
 Contendunt pariter, multo varioque tumultu.
 1010 Interea Alpharidi vanus labor intulit iram.
 Qui, quia iam pridem nudauit casside frontem, *nudarat (nudarat) incedit*
 In framea tunicaque simul confisus aëna,
 Obmisit parmam, primumque inuasit Eleutrim. *Eleutrim*
 Huic, galeam findens, cerebrum diffudit, et, ipsam
 1015 Ceruicem refecans, pectus patefecit; at aegrum
 Cor pulsans animam liquerat mox atque calorem. *liquit mox trogum v. 2.*
 Inde petit Trogunt herentem in fune nefando.
 Qui subita attonitus recidentis morte sodalis,
 Horribilique hostis conspectu, ceperat acrem *subilo*
 1020 Necquicquam temptare fugam, voluitque relicta
 Arma recolligere, vt rursus repararet agonem. *hagonem*
 Nam cuncti funem tracturi, deposuerunt
 Hastas cum clipeis. Sed, quanto maximus heros
 Fortior extiterat, tanto fuit ocior olli,
 1025 Et cursu capto furas mucrone recidit,

993. Contemnens omnes ventorum, immota, fragores)
 Elegans imitatio Homeri Iliad. m. v. 132.

Ετασαν, ως δε τε ἀνεξ ἠρασι ὑψικαρυνοι,
 Αἰ τ' ἀλερον μινυσι καὶ ὕτον ἡματα πάντα,
 Ριζῆσαι μεγαλαὶ δειρακισσὲ ἀραρυαί.

Virgil. Georg. L. II. v. 290.

Altior ac penitus terra defigitur arbos
 Aesculus inprimis: quae, quantum vertice ad auras
 Aetherias, tantum radice in Tartara tendit.
 Ergo non hiemes illam, non flabra, neque imbres
 Conuellunt, immota manet, multosque nepotes
 Multa virum voluens durando saecula vincit.

Silius Ital. Punicor. L. V. v. 430.

Annosa excelsos tendebat in aethera ramos,
 Aesculus, umbrosam magnas super ardua silvas
 Nubibus infertans altis caput, instar (aperto

Si staret campo) nemoris, lateque tenebat
 Frondosi nigra tellurem roboris umbra.

1006. Vrbs Spira) Excerpta ex libello Gall. prouinc. ap.
 Conring. ad Taciti Germ. p. 169. „Ciuitas Nemetensium, hoc est, Spira.“

Guido de Rauenna in Geograph. L. IV. § 26. „Sphira.“
 Conf. Galliae Christianae, Vol. V. Mon. Ord. S. Bened. Paris 1731. p. 713.

1012. In framea — confisus) Tacit. de Mor. Germ. c. 6. „Hastas, vel ipsorum vocabulo, frameas, gerunt, „angusto et breui ferro, sed ita acri et ad vsum belli „habili, vt eodem telo, prout ratio poscit, vel cominus, vel eminus pugnent.“ Verbum descendit a frumen mittere, prout demonstrat celeberr. Wachter in Glossar. v. Cateia et Framea. col. 243 et 471.

1024. Tanto fuit ocior olli) Illo. Biefter.

~~1030~~
 scutum /
 ense /
 Et /
 tamen /
 videtur

Thanasius /

Ave

- Ac sic tardatum praeuenit et abstulit eius
 Scutum. Sed Trogus, quamuis de vulnere laesus, *laesus*
 Mente tamen feruens, saxum circumspicit ingens,
 Quod rapiens, subito obnixum contorsit in hostem,
 1030 Et proprium a summo clipeum fudit vsque deorsum.
 Sed retinet fractum pellis superaddita lignum.
 Moxque genu posito, viridem vacauerat edem; *aedem*
 Atque ardens animis vibratas terruit auras. *vibratu*
 Quasi non quiuit virtutem ostendere factis,
 1035 Corde tantum habitum patefecit, et ore virilem.
 Nec manes ridere videns, audaciter inquit:
 „O, mihi si clipeus, vel si modo adesset amicus!
 „Fors tibi victoriam de me, non inclita virtus
 „Contulit, ad scutum mucronem tollito nostrum!“
 1040 Tum quoque subridens: „venio iam“ dixerat heros,
 Et, cursu aduolitans, dextram ferientis ademit.
 Sed, cum athleta ictum libraret ab aure sedentem,
 Pergentique animae valuas aperire studeret:
 Ecce, Tanastus adest, telum cum rege resumtis, *telis*
 1045 Et socium obiecta protexit vulnere pelta.
 Hinc indignatus iram conuertit ad ipsum
 Waltarius, humerumque eius de cardine vellit,
 Postque latus ducto suffudit viscera ferro.
 Alte procumbens submurmurat ore Tanastus.
 1050 Quo recidente preces contempsit promere Trogus, *contempsit*
 Conuiciisque suis victorem incendit amaris; *sui*
 Seu virtute animi, seu desperauerat. Exin
 Alpharides: „morere,“ inquit, „et haec sub tartara transfer, *inquit*
 „Enarrans fociis, quod tu sis vltus eosdem.“
 1055 His dictis, torquem collo circumdedit aureum.

1032. Edem) In Glossa interlineari coaeuae manus: Heroicorum praebere. Conf. *Ossan. in Carmin. et Trogill. Arnkiel. in Gentilismo Cimbr.* Fischer.

1033. Igitur aut est vox celtica; aut scriptum loco *vs aedem*, Sed haud dubie, lectio falsa. Coni. *Nec minus hunc,* et hoc positum pro *vagina*, quasi ea esset *domus, aedes* ensis. Biester.

1034. Quasi) Quodsi, siue *Etst.* Biester.

1035. Corde tantum) Corde tamen. Biester.

1036. Nec manes videre videns) Quamquam Poeta noster Christianus sit, et saepius carmini proprias cogitationes, vitam monachalem satis olentes, interiperferit, interdum tamen etiam loquendi formulis vitur gentilibus; quod probare videtur, scriptorem poema suum ex antiquioribus monumentis pepigisse; nam apud maiores nostros gentiles credebatur, manes se testes factorum

torquem collo circumdedit aureum. Conf. *Ossan. in Carmin. et Trogill. Arnkiel. in Gentilismo Cimbr.* Fischer.

1049. Alte) In *Misto: Aue.* Fischer.

Quod verum credo; moriens murmurat: *Aue* pium. Biester.

1053. Et haec sub tartara transfer) *Hos.* Biester.

1055. Torquem collo circumdedit aureum) Phrasis admodum obicura, ipsum enim aut torque aureo suffocavit, aut gladio decollauit. Fortasse obicurius versus per loca scriptorum de famoso torque Hartonis loquentium illustratur. Vid. ea in *Christii Noct. Academ. E. III. Obs. XVI. p. 221.*

1030. Et proprium sumo

1042

avre secundum

1049. Salve procumb

1051

sui

1068 — indignum nostri tibi quippe iuuamen

1071. Depracor per sup

1084. Proh pudor ignotus quo est impune recatus
(nullus vel)

- Ecce simul caesi voluntur puluere amici,
 Crebris foedatum ferientes calcibus aruum.
 His Rex infelix iussis suspirat, et omni
 Aufugiens studio, phalerati terga caualli
 1060 Scandit, et ad moestum citius Haganona volauit,
 Omnimodisque illum precibus flexisse fatigit,
 Vt secum pergens pugnam repararet. At ille:
 „Me genus infandum prohibet bellare parentum,
 „Et gelidus sanguis mentem mihi demisit in armis.
 1065 „Tabescebat enim genitor, dum tela videret,
 „Et timidus multis reuebat proelia verbis.
 „Haec dum iactasses, Rex, inter te comitantes,
 „Extitit indignum nomen tibi quippe uiuamus.“
 1070 Ille recusanti precibus nihilominus instans
 Talibus, auerfum fatagit reuocare loquelis:
 „Te rogo per superos, conceptum pone furorem.
 „Iram de nostra contractam decute culpa,
 „Quam, vita comitante domum si venero tecum,
 „Impensis tibimet benefactis diluo multis.
 1075 „Nonne pudet fociis tot cognatisque peremtis
 „Dissimulare virum? Magis, vt mihi quippe videretur,
 „Verba valent animum quam facta nefanda mouere.
 „Iustius in saeuum tumuisses mente tirannum,
 „Qui solus hodie caput infamauerat orbis.
 1080 „Non modicum patimur damnum de caede viro-
 „Dedecus at terra superabit Francia nunquam.
 „Antea queis fuimus subiecti? sibila dantes,
 „Francorum dicent exercitus, omnis ab vno
 „Proh pudor, ignotum! - vel qui est impune necatus!
 1085 Cunctabatur adhuc Haganon, et pectore sponfam
 Walthario plerumque fidem voluebat, et ipsum
 Euentum gestae recolebat in ordine causae.

1058. His Rex infelix lyssis suspirat) Vissis. Biester. Reges a mille et amplius annis rebus publice gestis exornarunt.
 1068. Extitit indignum nomen tibi QUIPPE VIVAMVS) Et sensus claudicat et metrum. Fort. Quod debeamus. Biester. 1081. Dedecus at TERRA superabit Francia nunquam) Tetrum. Biester.
 1085. — — Et pectore sponfam
 1086. Walthario plerumque fidem voluebat) Infra v.
 1255. Waltharius alloquitur Haganonem:
 Numquid mente fidem abradis saepissime pactam?
 Deprecor hic, abscede nefas, neu bella lacestas,
 Sitque inconuulsam nobis per tempora foedus.

H

- Supplicius tamen infelix rex institit illi,
Cuius subnixae rogitantis acumine motus
- 1090 Erubuit, Domini vultum replicavit honore *replicabat honorem.*
Virtutis propriae, qui fors vilesceret inde,
Si quocunque modo in rebus sibi parceret istis.
Eripuit tandem, et clara sic voce respondit:
„Quo me, Domne, vocas? quo te sequar, inclite Princeps?
- 1095 „Quae nequeunt fieri, spondet fiducia cordis. *cordi*
„Quis tam desipiens, quicumque fuisse probatur
„Qui saltu baratrum sponte acceptavit apertum.
„Nam scio Waltharium per campos sic fore acerbum,
„Vt, tali castro nec non statione locatus,
- 1100 „Ingentem cuneum velut unum temnat homullum. *temnat*
„Et licet huc cunctos equites simul atque pedestres
„Francia misisset, sic his, ceu fecerat istis.
„Sed quia conspicio, te plus doluisse pudore,
„Quam caedis damno, nec sic discedere velle;
- 1105 „Compatiar, propriusque dolor succumbit honori
„Regis, et ecce viam conor reperire salutis,
„Quam tamen aut nunquam ostendet se, siue coacte. *nunquam ostendit*
„Nam proprium, carum, fateor tibi, Domne, nepotem
„Promissam fidei normam corrumpere nollem.
- 1110 „Ecce in non dubium, pro te, Rex, ibo periculum;
„Ast hinc me penitus conflictum cedere noris. *conflictum*
„Secedamus, eique locum praestemus eundi;
„Et positi in speculis tondamus prata caualis. *caballis*
„Donec iam castrum securus deferat artum,
- 1115 „Nos abiisse ratus campos vi calcet apertos. *abipse*
„Insurgamus, et attonitum post terga sequamur;
„Sic aliquid virtutis opus tentare valemus.
„Haec mihi in ambiguis spes est certissima rebus.
„Tum bellare potes, belli, rex, si tibi mens est,
- 1120 „Quippe fugam nobis nunquam dabit ille duobus. *tibi si rex*
„At nos aut fugere, aut atrum bellare necesse est.“ *acrum*
Laudat consilium satrapa et complectitur illum,

1093. Eripuit) Erubuit. Biester.

1107. Quam) Leg. quae. Biester.

1116. Insurgamus et attonitum post terga sequamur)
Notum stratagema Francorum, hostes in densis saltibus
intercipiendi. Sidon. Apoll. Carm. V.Ludus et intortas praecedere saltibus hastas
Inque hostem venisse prius.Cassiodor. XI. Var. I. dicit: „ipfos praecipitatis salti-
bus proelia semper intulisse.“

1090 ——— replicabat ———

1095 ——— sponde fiducia cordi.

iiii. Ast hic ——— conflictu ———

1112 ——— premus eardi (was nicht auf mich gelassen werden kann)

1115 ——— ni campos ———

1121. Aut nos aut fugere aut acrum bellam

1790

1790

1791

1791

1792

1792

1793

1793

1794

1794

Oscilloque virum demulcet. Et ecce recedunt,
 Infidiisque locum circumspexere sat aptum,
 1125 Dimissisque ligant animalia gramine laeto.
 Interea occiduas vergebat Phoebus in oras
 Ultima per notam signans vestigia Thilen, *Thylen*
 Quae cum Scotigenis post terga reliquit Hiberos. *Et*
 Hic postquam Oceanas sensim calefecerat undas,

1127. *Ultima per notam signans vestigia Thilen.*
 1128. *Quae cum Scotigenis post terga reliquit Hiberos.*
 Cum nuper quidam Fratres Ord. S. Benedicti ex congregatione S. Mauri in tractatu *de re diplomatica*. T. I. p. 214. dixerint: L'Histoire d'Hjalmar Roi de Biarmalande et de Thulemarkie imprimée a Stockholm en 1699. et publiée de nouveau dans la *Dissert. epist. de Hickes* p. 129. (1776. iterum vero a Celeberr. *Michaelero* in monument. *Vet. linguae Teutonicae* recula) vanous fournir un nouveau curieux, et qui peut donner un grand avantage à l'opinion, qui place la Thule des Anciens dans la Scandinavie. (Thath ligr. sunt verba monumenti, amilli Thulemarku aug Gandvik.) Cette histoire fut écrite en Runes, il y a VIII—IX. cents ans. (Sed de hac aetate Viri Summi *Oz o Sperling* et *Ericus Benzelius* grauitur dubitant. Vid. *Michaeler* in prologo.) lubet hic *Thormodi Torfaci* rationes dubitandi in *Hist. Noruag.* Tom. I. p. 11. prolatas, inferere: „Cui, inquit, potissimum septentrionalium terrarum id nomen, (Thule) iure situs aut etiam aliarum proprietatum competat, haud minus inter doctos controuertitur; aliis Islandiae, aliis Hetlandiae, quam veteres Noruegi Hialclandiam appellarunt, aliis Vtopiae, vt quae nusquam inueniatur terra, aliis Orcadam vni, aliis *Thylemarchiae Noruegiae*, aliis denique toti peninsulae Scandinaviae illud applicantibus; quorum postremum *Rudbeckius* magni ponderis argumentis it assertum, probatque, non solum *Procopium* id sensisse, qui hanc peninsulam, et, secundum *Pontani* mentem, totam etiam Daniam sub Thules nomine descripsit, sed et longe antiquiores scriptores *Pysbeam*, *Isidorum*, *Strabonem*, *Melam*, *Plinium*, *Solinum*, iis in suis descriptionibus notis illam depinxisse, quae, vel Islandiae, vel Scetlandiae, vel vllis praeter Sueciam terris nullo modo competunt. Cum tamen quasdam ex iis Scandinavia non aduertat, recipiat autem Islandia; alias contra respuat, quas Scandinavia sibi vendicat: quaedam etiam vtrique communes sunt, dubia valde conclusio formatur, cui potissimum illud nomen sit adscribendum. Neque enim Noruegiae, vel Sueciae septem dierum nauigatio in septentrionem a Britannia competit, quod de Thule *Pysbeas* tradidit, quam tamen sub eodem cum Meroe, Alexandria, Helle-sponto, et Borsitene meridiano eum constituisse *Rudbeck.* monstrat, longius ab Islandia, quam situs ratio patitur, remoto: male etiam de Suecia et Noruegia dicitur, nitorum fructuum capaces non esse; quod tamen *Pysbeas* de Thule praedicat, licet eam larga et diutina Pomona copiosam, incolasque in hyemem ar-

borum fructus congerere, *Solinus* memoret. porro a Nerigone in Thulen nauigari, quod habet *Plinius*, absurdum erit, si Nerigon, siue Noruegia hodierna, Thule est: mare denique concretum, quod pulmonis marini simile esse, vniusque dici nauigatione a Thule distare, *Pysbeas* tradidit, non minus vere de Islandiae occidentalibus oris, si a sinu Hasiördo Gaurum versus nauigeretur, quam de Scandinaviae septentrionalibus dicitur; saepe enim ingens illa glacies Islandiae occidentalia borealiaque litora magnam veris aestatisque partem obsidet. Haud itaque Thules nomen Islandiae adimendum, cum *Ptolemaeus* proximo ad eius situm Thulen retulerit; *Solinus* etiam inter Britannicas insulas eam computet, et quidem vltimam, septentrionem versus, id quod Noruegia non agnoscat. Consentit *Io. Messen*, in *S. ond. illustr.* T. XII. p. 13. T. XIII. p. 2. At poeta noster ab his toto coelo differt et Thylen inter insulas Britannicas locat, eeu quoque *Claudian.*

Incaluit Pictorum sanguine Thule.

Quocum *Seruii Honor.* descriptio ad *L. I. Virg. Georg.* — tibi seruiat vltima Thule, consentit. „Thule, inquit, insula est Oceani inter septentrionalem et occidentalem plagam, vltra Britanniam et Orcadas; quae insula in Oceano vltima est, in qua, sol cum in cancro est, perpetui dies sine noctibus esse dicuntur.“ Islandiam ab Insula Thule bene distinxit *Iul. Pompon. Sabin.* ad *e. l. Virg.* „Thyle insula est vltima Oceani Britannici. Fieri tamen potest, quod a sinistris nulla sit insula, siue flectas ad Zephyrum, siue ad Boream. A dextris vero inter Boream et Eurum nauigando ad ortum solis multae occurrunt insulae post Thylem, quarum plerasque inhabitant homines nimiae staturae.“ — Est et magna insula sub ipso septentrione (*Sic Islandiam, aut Nowaiam Semlam ab insula Thule probe distinctam*) quae ad ortum opponitur, et non longe a continenti, in qua raro, aut nunquam illucescit dies; animalia ibi omnia sunt alba, et praecipue vrsi; et aues, quas a falcatis vnguibus Falcones appellamus, sub hoc aere degere inuenimus. Prope glacialis Oceani oras, habitant siluestres homines. *Vgari, siue Vgri, Scythae quidem sunt*, et a caeteris mortalibus semocci, apud eos neque aurum, neque argentum cognoscitur, neque aes; cum proxima gente mercimonia permutant aut cum Zanolocensibus. *Sic narrauerit mihi, qui ad origines Tanais habitant.* His vltimis verbis origo Hungarorum eorumque cognatio cum Laponibus et Finnis plene probatur, et confirmatur. *Conf. Schmidt in primis lin. Hist. Imp. German. Sect. III. § 241. p. 91.*

- 1130 Hespera et Aufoniis obuertit cornua terris
Tum secum sapiens cepit tractare fatelles:
Vtrum sub¹²tuto per vasta silentia castro
Sisteret, an vastis heremi committeret aruis.
Aestuatur immensis curarum fluctibus, et quid
1135 iam faceret, sollers arguta indagine quaerit.
Solutus enim Hagano fuerat suspectus, et illud
Oscillum regis subter complexibus actum.
Ambigerat prorsus, quae sit sententia menti
Hostis; et: an urbem vellent remeare relictam,
1140 pluribus ut fociis, per noctem forte coactis,
Primo mane parent bellum renouare nefandum?
An soli insidias facerent, propiusque laterent.
Terrent adhuc triuuis ignoti silua meatus,
Haec loca fortassis incurreret aspera spinis,
1145 Immo quippe feris sponsamque amitteret illis.
His ita prouisis exploratisque profatur:
En, quocumque modo res pergant, hic recubabo,
„Donec circuiens lumen spacia redit amatum.
„Ne patriae fines dicat rex ille superbus
1150 „Eualisse fuga, furis de more, per umbras.“
Dixit; et ecce viam vallo praemuniit artam,
Undique praecisis spinis simul et paliuris;
Quo facto, ad truncos sese conuertit amaros *amaro*
Cum gemitu, circumque suum caput applicat, atque
1155 Contra Orientalem prostratus corpore partem,
Ac nudum retinens enssem, hac cum voce precatur:

*Hesperos ausonidis**densa**committere (1)**ambigerat**renouare**Terret ad haec**1141
ve / necit**spacia reddat
(σφαίρα γλῆς)**1142
1.2.3. / 4**ensem nudum retinens*

1131. *Satelles*) De vero sensu vocis *Satelles* apud scriptores huius aetatis, vid. *Claud. Salmas. ad Aelii Lamprid. Alex. Sen. Hist. Aug. T. I. p. 1031. Du Cange Gloss. Tom. VI. col. 150. Ammian. Marcellin. L. XVI. pag. 91. Mettingb. de statu milit. Germ. Sect. II. § 8. P. 91 et 92.*

1143. *Terrent*) *Terret*, scil. filia. Biefter.

1147. *En*) In. F. Non male; ut iungatur sequentibus: In quocumque modo, etc. aut fort. iam. Biefter.

1148. *Spacia redit*) Sol reddit. Biefter.

1149. *Patriae*) Singularem notione, pro regione, terra, ut saepe *Guido de Rauenna*, antiquus scriptor Gothus, in *Geograph. L. III. § 3.* „Item iuxta limbum Oceani

ponitur *patria*, quae dicitur Aethiopia Garamantium. — Ad frontem autem eiusdem Garamantium *patria* est arida, deserta, montana, quae dicitur Marmarides.

§ 4. Item iuxta mare magnum ponitur *patria*, quae dicitur Mauritaniam. § 5. Item iuxta Oceanum ponitur

patria, quae dicitur Aethiopia Biblobatis. — Ad frontem autem iuxta Biblobatis *patriae* per medio multa spatia, id est, deserta, quae supra nominauimus. Iuxta mare magnum ponitur *patria* nimis spatiosissima quae dicitur Africana.“ etc.

1154. *Circumque suum caput applicat*) Versus, quem me non intelligere ingenue fateor. Fischer.

Fort. caput suum adplicat ad (circum) truncum aliquem. Biefter.

1155. *Contra Orientalem prostratus corpore partem*

1156. — — — *precatur*)

Pagani Veteres Deos suos adoraturi, vultu ad Orientem verso id perfecerunt. *Io. Iac. Chiffet. in Vesont. P. I. c. 25. p. 85.* Similem, veterum Christianorum etiam ex disciplina, morem fuisse docent *Aug. Hist. de duobus Christi milit.* „Sed Iosaphat spiritualem cognouit patrem, characterem vultus seruauit eundem. Stans ergo mox contra Orientem senex orauit gratias agendo

1154 — aus gemitu est aus in überflüssig et in Ed. Ms. je ora sanctifica scilicet et :
— Cum gemitu et quicumque cofua grouit : cuicumque

- „Rerum factori, sed et omnia facta regenti,
 „Nil sine permisso cuius, vel denique iussu
 „Constat, ago grates, quod me defendit iniquis
 1160 „Hostilis turmae telis, nec non quoque probris.
 „Deprecor ad Dominum contrita mente, benignum,
 „Vt qui peccantes non vult, sed perdere culpas,
 „Hos in coelesti praebet mihi fede videri.“
 Qui postquam orandi finem dedit, ilico surgens
 1165 Sex giravit equos, et virgis rite retortis
 Vinciit. Hi tantum remanebant; nempe duobus
 Per tela absumtis, trinos Rex Gunther^{er} abegit.
 His ita compositis procinctum soluit, et alte
 Ingenti fumans leuiabat pondere corpus.
 1170 Tum moestam laeto solans affamine sponsam;
 Moxque, cibum capiens, aegros recreauerat artus
 (Oppido enim lassus fuerat;) clipeoque recumbens,
 Primi custodem somni iubet esse puellam,
 Ipse matutinam disponens tollere curam,
 1175 Quae fuerat suspecta magis; tandemque quieuit.
 Ad cuius caput illa sedens solito vigilauit,
 Et dormitantes cantu patefecit ocellos.
 Ast vbi vir primum iam expergiscendo, soporem
 Ruperat, absque mora surgens dormire puellam
 1180 Iussit, et arrepta se fulciit impiger hasta.
 Sic reliquum noctis duxit, modo quippe cauallos
 Circuit, interdum auscultans vallo propiauit,

iussu

praestet

gunther

/r

6/ auscultans Causcultans, gallica pronus

„Deo.“ *Tertull. Apolog. c. 16. Prochor. in vita B. Io. Pseudolin. L. II. de Pass. Pauli.* „Et, his dictis, peruenit ad Passionis locum, vbi ad orientem versus, tensis in coelum manibus diuissime cum lacrymis hebraice orauit.“ *Walafr. Strab. Lib. de reb. Eccl. c. 3. Barth. Aduers. L. XXI. c. 16. col. 1346. Trogill. Arnkil de relig. Cimbror. Gent. c. 28. p. 202.*

1156. *Ac nudum retinens enseni* Antiqui Germani et Celtae omnia armati peragebant. *De Vertot Diss. sur l'ancienne forme des Serments. Tomo II. Mem. Acad. Par. p. 650.* „Sil estoit, inquit, question de preter le serment de fidelite à leurs Souverains, le prince estoit eleué sur un pavois: on luy mettoit à la main un angon ou javelot en forme de scepre, et pour luy faire comprendre qu'il alloit commander à une nation guerriere; et les François dit *Venant. Fortunat. L. VI. poem. 11.* en tenant leurs epées à la main, luy juroient une fidelite inviolable: Vtque fidelis ei sit gens armata, per arma iurat iure suo se quoque iure ligat.

„Greg. Tur. L. IV. c. 46. L. XI. cap. 11, 23. Les armes leur seruoient d'autel et de divinite; et ils juroient par leurs epées comme par le gage et le soutien le plus sur de leurs promesses.“

Ann. Marcellin. L. XVII. c. 12. et L. XXXI. Adam. Brem. c. 30. Gebhardi in Hist. Geneal. Ord. Imperii Germ. Tom. I. p. 57. Mascou. in Hist. German. T. II. p. 328. Keysler Select. Ant. Celt. et Septentr. p. 167.

1156. — *Precatur*) Mos Christianorum notabilis fuit, vbi quis defunctus fidelium erat, non prius a cadauere discedendi, quam animam, iam eo liberam, commendassent iunctis precibus Deo. *Hericus Altissiod. Germanid. L. VI. v. 194.*

Vtque est Christicolis ritusque et cura salubris, Functam inuneribus, violenta sorte, caducis Commendant animam, cui viuunt omnia, Regi Hinc remeare parant.

Barth. Aduers. L. L. c. 5. col. 2340.

Exoptans orbi species ac lumina reddi.
Lucifer interea praeco scandeat Olimpo.

*Sitens (!)
irrorat (!)*

1185 *Lucens* Thaprobane clarum videt insula solem.

Hora fuit, gelidus qua terram *irrorat* Eous.

Aggreditur iuuenis caesos spoliariet armis
Armorumque habitu; tunicas et cetera linquens,
Armillas tantum cum bullis, baltea et enses,

quoque

1190 Loricis; *quas* cum galeis detraxerat ollis.

Quatuor his oneravit equos sponsamque vocatam

Imposuit quinto, sextum conscenderat ipse,

Et primus vallo perrexerat ipse reuulso.

At, dum constricti penetratur semita callis,

1195 Circumquaque oculis explorans omnia puris,

Auribus arrectis ventos captavit et auras,

Si vel mustantes sentiret vel gradientes,

Sive superborum crepitantia frena virorum,

Seu saltem ferrata sonum daret vngula equorum.

1200 Postquam cuncta silere videt, praeuertit onustos

Quadrupedes, mulierem etiam praecedere iussit,

Scrinia gestantem. *Comprehendens* ipse capallum,

Audet inire viam consueto cinelus amictu.

Comprehendens

Mille fere passus transcendit, et ecce puella

enim

1205 (Sexus *haec* fragilis!) animo trepidare coegit.

Respicens post terga, videt descendere binos

Quodam colle viros raptim et sine more meantes;

Exsanguisque virum compellat voce sequente:

„Dilarus iam finis adest. Fuge, Domne! propinquant.“

1210 *Qui* mox conuersus visos cognouit et inquit:

„Incasum multos mea dextera fuderat hostes,

„Si modo supremis laus desit, dedecus affit.

„Est fatius, pulchram per vulnera quaerere mortem,

„Quam solum amissis palando euadere rebus.

1185. *Thaprobane*) De insula Taprobane, quae hodie vocatur Ceylon, vid. plura apud Pompon. Melam. L. III. c. 7. § 8. p. 230. *Plin.* L. VI. c. 22. *Isaac. Voss. in Obseru. ad Mel.* p. 568 seqq.

1189. *Armillas tantum cum bullis*) Armillae ad rem vestiariam vetustissimorum Germanorum pertinent. Vid. *Historia mea haereditariae successionis in Germania.* (Versuch über die Geschichte der teutschen Erbfolge. Mannheim 1778. bey Schwan.) Tom. I. c. 5. S. 1 p. 53. *Carol. Du Fresnoy. Du Gange in Glossar.* Vol. I.

col. 714. v. *Armillum.*

1139. *Bullis*) Vid. cit. *Du Gange* col. 1339.

1202. *Comprehendens*) *Comprehendens.* *Baister.*

1203. *Amictu*) *Amictu.* Id.

1205. *Coegit*) *Coepit.* Id.

1213. *Est fatius*) *Id. Frid. Gronou. in not. ad Gellii nos. att. L. V. c. 18. p. 337.*

1214. *Palando*) *Palare* Latinis dicuntur ii, qui terga vertunt; non satis obseruato verbiviu. *Barth. Aduers.* L. XIX. c. 16. col. 1055.

1199. *Seu saltem ferrata solum* ———
1200. ——— *onustas*
1201. ——— *et procedere* ———

1208. *Exanquisque uirum compellat uoce sequentem.* (cf. lin. 1201.)
1209. ——— *propinquat.*

1213 ——— *pulcrum* ———

1218. Et cicius pergens luco succede —

1219 ————— subsidere —

1220. Euenhamqz opucions —

1221. Dign. Gnile fult in der E.R. handf. fult.

1223. ————— temptando —

1227. Protenus —

1232. Scircioqz fugam temporis seu dedicionem

1237 ————— posse reuertē

1239 ————— appetat —

1242 ————— michinet

- 1215 „Verum non adeo sunt desperanda salutis
 „Commoda, cernenti quondam maiora pericla,
 „Aurum gestantis tute accipe lora leonis,
 „Et citius pergens luo fecede propinquo.
 „Ast ego in ascensu montis subsistere malo,
 1220 „Euentum operiens, aduentantesque salutans,
 Obsequitur dictis virguncula clara iubentis,
 Ille celer scutum collegit, et excutit hastam,
 Ignoti mores equitis tentando sub armis.
 Hunc rex incurans, comitante satellite, **demens**
 1225 Eminus affatu compellat valde superbo:
 „Hostis atrox, nisu deludens! Ecce latebrae
 „Protinus absistunt, ex queis, de more liciscae
 „Dentibus infrendens, rabidis, latrare solebas.
 „En in propatulo, si vis, conflagito campo,
 1230 „Experiens, finis si fors queat equiparari
 „Principio. Scio, fortunam mercede vocasti,
 „Idcircoque fugam temnis seu deditionem. *deditionem.*
 Alpharides contra regi non reddidit vlla;
 Sed, velut hinc surdus, alio conuertitur aiens:
 1235 „Ad te sermo mihi, Haganon! subsiste parumper,
 „Quid, rogo, tam fidam subito mutauit amicum?
 „Ut discessurus nuper vix posse reuelli,
 „Qui nostris nifus fuerat complexibus vltro.
 „Nullis nempe malis laesus nos appetit armis. *lesus*
 1240 „Sperabam, fateor, de te, sed denique fallor.
 „Quod si de exilio redeuntem nosse valeres,
 „Ipse salutatum mihimet mox obuius ires;
 „Et, licet inuitum, hospitii requiete foueres, *hospitii*
 „Pacificeque in regna patris deducere velles.
 1245 „Sollicitusque fui, quorsum tua munera ferrem.
 „Namque per ignotas dixi pergens regiones:
 „Francorum vereor, Haganone superstitite, nullum.
 „Obscero per ludos, respiscito iam, pueriles,
 „Vnanimes quibus affueti fuimusque periti,

1222. Scutum collegit) Gisbert. Cuper in Obseru. L. I. 6. 12. p. 90.

1223. Equitis) Ioso equi, v. supra. Biester.

1227. Liciscae) Potell' et supra v. 402. verè lectio esse, quia etiam hic occurrit idem vocabulum. Biester.

1241. Quodsi de exilio redeuntem nosse valeres) Scil. Hildegunden. Fischer.

Sed fortasse de se ipso loquitur. Quod vero similis est, quia dicit mihimet, et inuitam, non inuitam. Biester.

*attrixerat
quosdam*

1250 „Et quorum cultu primos attriuimus annos.
„Inclita quonam migravit concordia nobis?
„Semper in hoste domique manens, nec scandala noscens,
„Quippe tui facies patris obliuiscier egit,
„Tecum degenti mihi patria viluit ampla.

hoc abscidit

1255 „Nunquid mente fidem abradis saepissime pactam?
„Deprecor hic, abscide, nefas, neu bella laceffas,
„Sitque inconuulsum nobis per tempora foedus.
„Quod si consentis, iam nunc ditatus abibis
„Eulogiis, rutilo vmbonem complebo metallo.“

1260 Contra quod Hagano vultu haec affamina toruo
Edidit, atque iram sic insinuauit apertam:

immoque

„Vim prius exerces, Walthari, postque sopharis.
„Tute fidem abscideras. Cum memet adesse videres,
„Et tot strauisses socios, imoque propinquos,

1265 „Excusare nequis, quin me tunc affore nosces.

„Cuius si facies latuit, tamen arma videbas

„Nota satis, habituque virum rescire valeres.

„Cetera fors tulerim, si vel dolor vnus abesset.

„Vnice enim carum, rutilum, blandum, pretiosum

1270 „Carpsisti florem mucronis falce tenellum.

„Haec res est, pactum qua irritasti prior alium,

„Idcircoque gazam capio pro foedere nullam.

„Sitne tibi soli virtus, volo discere, in armis,

„Deque tuis manibus caedem perquiro nepotis.

61

Enauit

1275 „En aut oppeto, siue aliquid memorabile faxo.“

Dixit; et a tergo, saltu, se iecit equino,

Hoc

Hic, et Guntharius, nec segnior egerat heros

Waltharius, cuncti pedites bellare parati.

Stabat quisque, ac venturo se prouidus ictu

Reduxit

1280 Praestruxit, trepidant sub peltis Martia membra.

Hora secunda fuit, qua tres hi congregiuntur.

Adversus

Aduersum solum conspirant arma duorum.

maligeram

Primus maligenam collectis viribus hastam

dirupta

Direxit Hagano, dirupta pace. Sed illam

1260. *Affamina*) *Apulei*. Lib. XI. „matrem siderum,
„parentem temporum, orbisque totius dominam blando
„mulcentes *affamino*.“ Conf. *Du Cange* Vol. I. col. 214.
1262. *Sopharis*) Vid. supra not. ad v. 103.
1266. *Cuius si facies latuit, tamen arma videbas*

1267. *Nota satis*)
Conf. *Diskmar*. in not. ad *Taciti Germ.* cap. 6. p. 35.
Bernh. Clem. Messingh status militiae Germ. Sect. II. § 8.
p. 93. *Gebhardi Hist. ordin. Imp. German.* T. I. p. 53.
vbi plura de originibus rei heraldicae.

1260. Contra que

1264 ——— immoque ———

1272. Scircogz gābā cupio pro federe nullam.

- 1285 Turbine terribilem, tanto et fridore volentem
 Alpharides semet cernens tolerare nequire,
 Sollers obliqui delusit tegmine scuti.
 Nam veniens clipeo sic est, ceu marmore leui
 Excussa, et collem vehementer fauciat, vsque
 1290 Ad clauos infixi solo. Tunc pectore magno,
 Sed modica vi, fraxineum/hastile superbus
 Iecit Guntharius; volitans quod adhaesit in ima
 Waltharii parma, quam mox dum concutit ipse,
 Excidit ignauum ligni de vulnere ferrum.
 1295 Omine quo moesti confuso pectore Franci
 Mox stringunt acies, dolor est conuersus ad iras,
 Et tecti clipeis Aquitanum inuadere certant.
- Strenuus* Strenuus ille tamen vi cuspidis expulit illos,
 Atque incurfantes vultu terrebat et armis.
- 1300 Hic rex Guntharius ceptum meditatur ineptum, *ceptum*
 Scilicet vt iactam subito terraeque relapsam,
 [Ante pedes herois enim diuisa iacebat;]
 Accedens tscite furtim sustolleret hastam.
- Quandoquidem* Quanquam breuibus gladiatorum denique telis
 1305 Armati nequeunt accedere cominus illi;
 Qui tam porrectum torquebat cuspidis ictum.
 Innuit ergo oculis, vassum praecedere suadens,
 Cuius defensu causam supplere valeret.
 Nec mora; progreditur Haganon, ac prouocat hostem.
- 1310 Rex quoque gemmatum vaginae condidit ensem
 Expediens dextram furto tutam faciendo. *furto actutum*
 Sed, quid plura? manum pronam transmisit in hastam,
 Et iam comprehensam sensim subtraxerat ipsam,
 Fortunae maiora petens; sed maximus heros,
- 1315 Vtpote qui bello semper sat prouidus esset,
 Praeterit vnus punctum cautissimus horae,
 Hunc inclinari cernens, persenserat actum,
 Nec tulit obstantem, sed mox Haganona revellens.
 Denique sublato qui diuertebat ab ictu, *Haganona
ictu*
- 1320 Insilit, et planta direptum hastile retentat,

1288. Est) In Mito nota

1301. Scilicet) Viderat. Biester.

1304. Quanquam breuibus) Excussum breuibus. Biester.1307. Vassum) Lex Alamann. Tit. LXXIX. § 3. Mar-
culf. L. II. Form. 17. Lex Baiuar. Tit. III. Cambro-
Brit. Gwas sodalis. Du Cange Gloss. Vol. VI. col. 1425.

Ac regem furto captum sic increpitauit,
 Vt iam percusso sub cuspide genua labarent
 Quem quoque continuo esurienti porgeret orco,
 Ni Hagano armipotens citius succurreret, atque
 1325 Obiecto Dominum scuto muniret, et hosti,
 Nudam aciem faevi mucronis in ora tulisset.
 Sic dum Waltharius vulnus cauet, ille refurgit,
 Atque tremens trepidusque stetit vix morte reuersus.
 Nec mora, nec requies, bellum instauratur amarum,
 1330 Incurrunt hominem nunc ambo, nuncque vicissim;
 Et dum progresso se impenderet acrius vni
 En de parte alia subit alter, et impedit ictum.
 Haud aliter, Numidus quam dum venabitur vrsus —

Caetera desiderantur.

stapidesque

Handwritten mark or signature in the left margin.

